

รายงานการวิจัย

เรื่อง

รูปแบบและวิธีการซื้อสิทธิขายเสียงในกรุงเทพมหานคร
Patterns and Methods of Vote Selling and Buying
in Bangkok Metropolitan

ดร.สุรวุฒิ ปัดไธสง
รศ.ณรงค์ พ่วงพิศ
รศ.ดร.สมสรร วงษ์อยู่น้อย

ทุนอุดหนุนการวิจัยของคณะกรรมการการณรงค์ต่อต้านการซื้อสิทธิ-ขายเสียง

พ.ศ. 2539

๖74๖1

324. ๕๕
๗ ๕๕๓ ๕

15 ก.ค. 2540

ประกาศคุณูปการ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบและวิธีการซื้อสิทธิขายเสียงในกรุงเทพมหานคร สำเร็จ
ลุล่วงไปด้วยดีนั้น เพราะได้รับความร่วมมืออย่างดีจากผู้ช่วยผู้วิจัย คือ คุณพจน์ เทียมศักดิ์
คุณอรสุดา เจริญรัตน์ คุณไพรินทร์ กนกกิจเจริญ คุณอัญชลี พุทรวงษ์ คุณเกสรดา สุขสว่าง
คุณสจิวรรณ ทรพรพสุ และ คุณรังรอง สีทองดี ที่ออกไปทำงานในภาคสนามอันเป็นงาน
สัมภาษณ์ชาวบ้านในประเด็นทางการเมือง ซึ่งต้องอาศัยความอดทนและความพยายามเป็น
อย่างมาก และขอขอบพระคุณคณะกรรมการรณรงค์ต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียงที่ให้การ
สำหรับการวิจัยในครั้งนี้

บทคัดย่อ

ชื่อโครงการ รูปแบบและวิธีการซื้อสิทธิขายเสียงในกรุงเทพมหานคร
Patterns and Methods of Vote Selling and Buying
in Bangkok Metropolitan

ผู้วิจัย นายสุรวุฒิ บัดไฮสง
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
นายณรงค์ พ่วงพิศ
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
นายสมสรร วงษ์ข่อยน้อย
สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากคณะกรรมการณรงค์ต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียง

งานวิจัยนี้ต้องการศึกษารูปแบบและวิธีการซื้อสิทธิขายเสียงของประชาชนในกรุงเทพมหานคร โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงในพื้นที่ที่มีการซื้อสิทธิขายเสียง โดยศึกษาหลังการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2538 พื้นที่ที่มีการซื้อสิทธิขายเสียงมาก และชัดเจนคือพื้นที่ในเขตชานเมืองและในเขตชุมชนแออัด ในเขตเมือง ผลการวิจัยพบว่า มีการซื้อสิทธิขายเสียงในรูปแบบของการใช้ระบบห้วคะแนนซึ่งเป็นตัวแทนของพรรคการเมือง เป็นนายหน้าซื้อเสียงจากประชาชน และการที่ห้วคะแนนทำงานได้ผล เพราะการซื้อสิทธิขายเสียงกระทำภายใต้โครงสร้างทางสังคมและระบบอุปถัมภ์ ซึ่งการซื้อสิทธินั้นทำดังนี้

1. ใช้เงินซื้อเสียงจากประชาชนโดยตรง ในจำนวน 100 - 1,000 บาท อัตราการจ่ายเงินจะสูงตามระดับความเข้มข้นของการแข่งขัน พบว่ามีการซื้อสิทธิขายเสียงในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครรอบนอก หรือเขตชานเมือง สำหรับเขตในเมืองมีการซื้อสิทธิขายเสียงในแหล่งชุมชนแออัด วิธีการซื้อคือให้หัวคะแนนเป็นตัวแทนของนักการเมืองหรือพรรคการเมืองเป็นผู้ไปจ่ายเงินให้กับประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง โดยที่หัวคะแนนก็จะไปซื้อกับคนรู้จักคุ้นเคย ซึ่งเป็นผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ตามระบอบอุปถัมภ์ของสังคมไทย

2. การแจกสิ่งของซึ่งเป็นรูปแบบของการซื้อสิทธิในลักษณะของการใช้สิ่งของเป็นการตอบแทน โดยการให้หรือแจกข้าวสาร สุนัข แว่นตา เสื้อ อาหารกระป๋อง เครื่องดับเพลิง ยาฉีดกันยุง และคอมพิวเตอร์ ซึ่งมอบให้กับโรงเรียน

3. การสร้างสาธารณประโยชน์ เป็นรูปแบบการซื้อสิทธิของคนในชุมชนโดยการซื้อใจหรือสร้างคามนิยมให้กับผู้สมัคร ส.ส. ด้วยการไปสร้าง ซ่อม ถนน สะพาน ประสานงานการติดตั้งเดินท่อน้ำประปา

4. การจ้างหรือเหมารถรับส่งประชาชนให้ไปลงคะแนนในวันเลือกตั้ง พบว่ามีการจ้างเหมารถจักรยานยนต์หรือรถยนต์โดยสารรับจ้างขนาดเล็กให้ผู้ไปลงคะแนนโดยสารจากชุมชนหรือบ้านไปยังหน่วยเลือกตั้ง โดยผู้ขับขีรถบอกว่าผู้สมัคร ส.ส. เบอร์อะไรเป็นผู้ออกค่าโดยสารหรือจ้างเหมาค่าโดยสารให้

5. การจัดเลี้ยงอาหาร มีการเชิญหัวคะแนนและผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งมาร่วมรับประทานอาหารด้วยกัน แล้วก็ประกาศเชิญชวนให้สนับสนุนและมีการแจกเงินกันไปด้วย

สารบัญ

หน้า

บทที่ 1	บทนำ.....	1
	ความสำคัญของปัญหา.....	1
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
	ประโยชน์ของการวิจัย.....	6
	ขอบเขตของการวิจัย.....	6
	✓ระเบียบวิธีวิจัย.....	7
	เชิงอรรถบทที่ 1.....	8
บทที่ 2	แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
	เงินกับการเลือกตั้ง.....	10
	การซื้อสิทธิขายเสียง.....	14
	หัวข้อแผน : ระบบหัวคะแนนและการซื้อสิทธิขายเสียง.....	16
	การสร้างสาธารณณประโยชน์.....	19
	เชิงอรรถบทที่ 2.....	20
บทที่ 3	รูปแบบและวิธีการซื้อสิทธิขายเสียง.....	22
	การเลือกตั้ง 2 กรกฎาคม 2538.....	22
	การเลือกตั้งในกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2538.....	24
	รูปแบบการหาเสียงในกรุงเทพมหานคร.....	27
	ระบบหัวคะแนน.....	29
	การจัดเลี้ยง.....	33
	การซื้อเสียงด้วยเงิน.....	37
	การสร้างสาธารณณประโยชน์.....	54
	เชิงอรรถบทที่ 3.....	62

บทที่ 4	บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	65
	การใช้เงินซื้อเสียง.....	66
	การเลี้ยงอาหาร.....	69
	การสร้างสาธารณประโยชน์.....	70
	ข้อเสนอแนะ.....	71
บรรณานุกรม.....		79

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

การเลือกตั้งเป็นกระบวนการหนึ่งที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการเลือกตัวแทนของตนเข้าไปทำหน้าที่ทั้งในฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ เป็นกระบวนการตามหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย

การเลือกตั้งของไทยเริ่มขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2476 แต่การเลือกตั้งครั้งนั้นหาได้ปรากฏว่ามี การซื้อเสียงอย่างชัดเจนไม่ การซื้อเสียงเริ่มปรากฏอย่างชัดเจนก็เห็นจะเป็นการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2512 ซึ่งปรากฏออกมาในรูปของการแจกปลาทุเค็มของนายสุจิน เชาววิสิษฐ์ ผู้สมัคร ส.ส. ของจังหวัดศรีสะเกษ จนได้รับฉายาว่า ส.ส. ปลาทุเค็ม

การเลือกตั้งที่สะท้อนถึงการใช้เงินจำนวนมาก อาจจะได้จากการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2518 ดังปรากฏว่ามีนักธุรกิจที่มีชื่อเสียงและฐานะทางการเงินดี มีบทบาททางด้านการเงินการคลังในส่วนกลาง แต่กลับ ไปลงสมัครรับเลือกตั้งที่จังหวัดชลบุรี แทนที่จะลงสนามเลือกตั้งในกรุงเทพมหานคร และในการเลือกตั้งครั้งนี้ นายจุฬพล สุพารังษี หรือ เสือจิว ซึ่งเป็นหัวหน้าคณะให้กับนักธุรกิจดังจากกรุงเทพมหานคร ดังกล่าว ได้จ่ายเงินเพื่อช่วยเหลือในการเลือกตั้งเป็นเงินประมาณ 6 ล้านบาท¹

เมื่อ พ.ศ. 2524 มีการเลือกตั้งซ่อมที่จังหวัดร้อยเอ็ด ในวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2524 โดยมีผู้สมัครรับเลือกตั้งซึ่งเป็นบุคคลสำคัญแข่งขันกัน 2 คนคือ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และพันตำรวจโท บุญเลิศ เลิศปรีชา พรรคกิจสังคม ที่ได้รับการสนับสนุนอย่างแข็งขันจาก พลตรีหม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช นับเป็นการแข่งขันที่เข้มข้น เพราะฝ่ายแรกเป็นทหารที่มีบทบาททางการเมืองสูงและฝ่ายหลังเป็นอดีต ส.ส. การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งที่กล่าวกันว่า ใช้เงินเป็นจำนวนมาก² จนอาจกล่าวได้ว่ามีผลกระทบถึงการเลือกตั้งของไทยมาก และเป็นจุดที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนในการหาเสียงเลือกตั้งทั่วประเทศ ผู้รู้ท่านหนึ่งให้ความเห็นแก่ สมบัติ จันทรวงศ์ ว่า³

"...ไอ้จุดที่มันทำให้การเมืองไทย การเลือกตั้งมันเหลวไหลนั้น ผมบอกได้เลยครับมันมาจากร้อยเอ็ด เลือกตั้งซ่อมร้อยเอ็ด ผมลงไปดูอยู่ที่นั่นแล้วเห็นว่าทำกันอย่างไรนะครับ มันเห็นชัดแจ้งเลยครับ ผู้สมัคร ซึ่งท่านเป็นคนใหญ่โตนะครับ ท่านเดินไม่ข้างหน้า มีผู้หิ้วเดินตาม แล้วคนถือกระบี่ไปละร้อยเดินแจกเงินแจกเลย ตามตลอด เพราะฉะนั้นสภาพมันเกิดที่เรียกว่า ไรคร้อยเอ็ดนี่มีจริงนะครับ ไรคร้อยเอ็ดมันร้ายยิ่งกว่า ไรคอเคดส์อีก มันร้อยเอ็ด ร้อยเอ็ด นะครับ แล้วเวลานั้นมันกินบ้านกินเมืองหมดไปสิ้นเต็นไรคอเคดส์ทำไม ไรคร้อยเอ็ดไม่มีใครตื่นเต้นกัน มันมาตรงนั้น จุดพิพาทตรงนั้น จากนั้นมันกระจายออกหมด มีรถทัวร์เป็น 20 กว่าคัน เพราะว่าคนร้อยเอ็ดเป็นคนขับแท็กซี่มากที่สุด ในกรุงเทพฯ ผมเพิ่งรู้ในการเลือกตั้งคราวนั้น แล้วท่านสามารถจัดรถทัวร์เป็นรถทัวร์ไป 20 กว่าคัน เอาไปหมดเลยในวันเลือกตั้ง เพราะฉะนั้นผมคิดว่าไอ้เลือกตั้งซ่อมเนี่ยมันเป็นตัวนำ"

จากความเห็นของท่านผู้รู้ท่านนี้จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าการเลือกตั้งซ่อมที่จังหวัดร้อยเอ็ดเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2524 มีการใช้เงินมาก และมีการแจกเงินอย่างเปิดเผยถึงกับเดินแจก เป็นการแจกในรูปแบบของเงินเป็นใบธนบัตร ไปบ้านชุมชนอย่างชัดเจน และมีการเกณฑ์คนร้อยเอ็ดจากกรุงเทพมหานคร ซึ่งพวกเขาเหล่านั้นได้มาทำมาหากินในกรุงเทพฯ แต่มีสิทธิเลือกตั้ง ให้ไปลงคะแนนเสียงให้ โดยการจัดรถทัวร์ให้บริการกลับบ้านด้วย อันเป็นการกระทำที่เปิดเผย และใช้เงินจำนวนมากนี้เอง จึงกลายเป็นตัวอย่างที่แพร่กระจายสำหรับการใช้เงินเพื่อให้ชนะเลือกตั้ง ตั้งแต่บัดนั้นมา

การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ พ.ศ. 2526 จะเห็นว่าม็อนักธุรกิจ หรือผู้มีฐานะทางการเมืองเงินสูงลงสมัครรับเลือกตั้งและได้เป็น ส.ส. เช่น ร้อยตำรวจเอก สุรรัตน์ โอสถานุเคราะห์ นายไชยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ และนายณรงค์ วงศ์วรรณ เป็นต้น ซึ่งเป็นดัชนีที่บอก

ได้ว่าเงินมีความสำคัญสำหรับการเลือกตั้งมาก สำหรับการเลือกตั้งทั่วไปใน พ.ศ.2529 มีผู้ประเมินว่า 70-80% ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ชนะการเลือกตั้งทั่วไปครั้งนี้ได้มาด้วยการซื้อเสียง⁶

มีการใช้เงินกับการเลือกตั้งกันมากแทบทุกครั้ง หากไม่ใช้เงินแล้วการชนะการเลือกตั้งเป็นไปได้ยากมาก ในการเลือกตั้งอีกครั้งหนึ่งคือ พ.ศ. 2531 พบว่ามีการใช้เงินกันมาก มีผู้ประมาณการไว้ว่า ส.ส. คนหนึ่งใช้เงินเป็นสิบ ๆ ล้าน "คาดหวังว่าจะได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง จะมากกว่าที่กฎหมายกำหนดอัตราเฉลี่ยอย่างต่ำสุด ในการใช้หาเสียงไม่น้อยกว่าคนละ 7 ล้านบาท บางคนอาจใช้ถึง 10-20 ล้านบาทสำหรับการเลือกตั้งปี 2531"⁷

สำหรับการเลือกตั้งเมื่อเดือน มีนาคม 2535 องค์การกลางได้รายงานว่าการซื้อเสียงกันทั้งประเทศคงข้อมูลที สมบัติ จันทรวงศ์ ได้สรุปไว้ดังนี้⁸

"ปรากฏว่าอัตราการซื้อเสียงในภาค 1 (ภาคกลาง) อยู่ระหว่าง 100-1,000 บาท โดยอัตราสูงสุดเป็นของจังหวัดนนทบุรี ซึ่งมีการซื้อขายเสียงกันในอัตราคนละ 200 - 1,000 บาท และที่ปทุมธานี อัตรา 3 เบอร์ 1,000 บาท ที่จังหวัดสมุทรปราการ อัตรา 300-500 บาท จังหวัดสิงห์บุรี ในอัตรา 200-500 บาท จังหวัดสระบุรี อัตรา 300-500 บาท และมีการจ้างมอเตอร์ไซด์เพื่อขนคนไปใช้สิทธิในอัตราคนละ 300 บาท สำหรับในกรุงเทพมหานคร ในเขตรอบนอก มีการซื้อเสียงกันหลายเขต เช่น บางขุนเทียน ดลิ่งชัน รังสิต ทองหล่อ ลาดกระบัง ในอัตรา 100-300 บาท ส่วนในเขตชั้นในก็มีการซื้อขายกันในเขตชุมชนแออัดในอัตรา 100 บาท"

จากที่กล่าวมาในสะท้อนให้เห็นว่า การใช้เงินเพื่อการเลือกตั้งได้มีมานานแล้ว และมีอิทธิพลต่อการชนะการเลือกตั้ง จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่นักการเมืองมืออาชีพได้ พงศธร จันทรแก้ว ยอมรับในประเด็นนี้ไว้ในงานวิทยานิพนธ์ของเขาว่า

"การซื้อเสียงในการเลือกตั้ง ซึ่งมีมานาน และยิ่งแพร่หลาย จนเป็นเรื่องที่น่ายกย่อง ในทุกวันนี้ บทบาทของเงินในการเลือกตั้ง

เป็นเรื่องยากจะปฏิเสธได้"⁹ จากประวัติศาสตร์การเลือกตั้งของไทย ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งระดับใดก็มีการใช้เงินทั้งสิ้น เช่นการเลือกตั้ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อันเป็นการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น ก็มีการใช้เงิน จนชาวบ้านทั่วไปพูดติดปากว่า ผู้ใหญ่เงินหมื่น กำนันเงินแสน หมายความว่า การเลือกตั้งระดับนี้จะต้องมีการใช้เงินเป็นหมื่น ๆ แสน ๆ เช่นกัน แม้แต่ตำแหน่งที่ไม่มีอำนาจมาก เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ยังมีการใช้เงิน ฉะนั้น ตำแหน่งทางการเมืองอย่าง ส.ส. จึงยากนักที่จะไม่ใช้เงิน การใช้เงินเพื่อชนะการเลือกตั้งจึงมีทุกระดับ "การเลือกตั้งในไทยมีการซื้อเสียงกันอย่างแพร่หลายในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด หรือการเลือกตั้งในระดับชาติ อันได้แก่การเลือกตั้ง ส.ส."¹⁰

เมื่อกล่าวถึงการซื้อเสียง ซึ่งทั่วประเทศ มีการซื้อเสียงกันอย่างแพร่หลายและอัตราหรือราคาการซื้อขายนั้นแตกต่างกันออกไป โดยจะแตกต่างกันไปตามความเจริญ และความเข้มแข็งของการแข่งขันทางการเมือง จากการสำรวจในเบื้องต้น พบว่าในต่างจังหวัดจะซื้อขายเสียงในอัตราที่ต่ำ มีตั้งแต่ 10-200 บาท¹¹ สำหรับในพื้นที่ที่เจริญ เช่น ในกรุงเทพมหานครนั้น จะซื้อขายในอัตรา 100-1,000 บาท ส่วนพื้นที่ที่มีการซื้อขายเสียงหนาแน่นที่สุดนั้น ได้แก่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

"พลเอกสหายบุตร เกิดผล ในฐานะรองประธานองค์กรกลางแถลงในการประชุมร่วมกับคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามผู้มีอิทธิพล คณะกรรมการรณรงค์ต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียงและกระทรวงมหาดไทยที่ห้องประชุมกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2538 ว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการซื้อเสียงมากที่สุด"¹²

อย่างไรก็ตาม ดังได้กล่าวมาแล้ว ว่าองค์กรกลางได้รายงานไว้ในกรุงเทพมหานครเองก็มีการซื้อสิทธิขายเสียง โดยมีในเขตรอบนอก และในชุมชนแออัด มีรายงาน

การวิจัย ยืนยันว่าการเลือกตั้งในกรุงเทพมหานครมีการใช้เงินจำนวนมาก "จากการยืนยันของนักการเมืองหลายฝ่าย การเลือกตั้งวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 ผู้สมัครบางคนใช้จ่ายเงินในการหาเสียงเลือกตั้งเป็นจำนวนหลายล้านบาท"¹³ รายงานการวิจัยของ ปิยะพันธ์ ปิงเมือง¹⁴ ระบุอย่างชัดเจนว่าการเลือกตั้งเมื่อ 24 กรกฎาคม 2531 ในกรุงเทพมหานครนั้น เงินเข้ามามีบทบาทอย่างมากกว่าในอดีต ระบบการหาเสียงโดยใช้เงินแพร่ระบาดเข้ามาในกรุงเทพมหานครอย่างเห็นได้ชัดเจนมากกว่าแต่ก่อน

ปิยะพันธ์ ปิงเมือง ทำการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการเขตต่าง ๆ ของกรุงเทพมหานคร พบว่าต่างก็ยืนยันเป็นเสียงเดียวกันว่า "การใช้เงินซื้อเสียงในกรุงเทพมหานครมีจริง แต่กระทำกันอย่างระมัดกุม"¹⁵

การซื้อเสียงอันเป็นการจูงใจให้ประชาชนลงคะแนนเสียงให้ นอกจากจะมีในรูปของการใช้เงินแล้ว ยังมีการจูงใจด้วยสิ่งอื่น ๆ หรือรูปแบบอื่น ๆ ได้แก่ การสร้างสาธารณูปโภค เช่น การสร้างซ่อมถนน สะพาน หรือโดยการเลี้ยงอาหาร สুরา หรือโดยการรับปากว่าจะแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนให้

สำหรับวิธีการซื้อเสียงที่มีประสิทธิภาพที่สุด คือการซื้อเสียงโดยผ่านหัวคะแนน¹⁶ เพราะหัวคะแนน คือคนที่ประชาชนมีความใกล้ชิด และให้ความเกรงใจ และเกรงกลัว นักการเมืองจะดำเนินการจัดตั้งหัวคะแนนอย่างเป็นระบบ

เมื่อในกรุงเทพมหานครมีการซื้อสิทธิขายเสียงดังกล่าวข้างต้นนั้น จึงมีประเด็นที่น่าจะนำมาตั้งเป็นปัญหาของการวิจัยว่า การซื้อสิทธิขายเสียง จะมีรูปแบบ และวิธีการอย่างไร นั่นคือจะพยายามศึกษาว่า การซื้อสิทธิขายเสียงในกรุงเทพมหานคร ซื้อโดยผ่านหัวคะแนน หรือไม่ และซื้อขายกันในอัตราเท่าใด วิธีการที่หัวคะแนนนำเงินไปให้ชาวบ้านนั้นให้อย่างไร และในช่วงเวลาใดของช่วงก่อนวันเลือกตั้ง และนอกจากจะใช้เงินแล้ว ยังมีการใช้อะไรเป็นสิ่งจูงใจ ในมโนทัศน์ของผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งบ้าง

การศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบ และวิธีการซื้อสิทธิขายเสียงโดยตรงนั้น ยังพบว่ามี การกระทำกันไม่มากนักในประเทศไทย แต่อย่างไรก็ตามได้มีงานที่ใกล้เคียงกันคือการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเงินกับการเลือกตั้ง ของ สุจิต บุญปองการ¹⁷ ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ศึกษาวิธีการณรงค์หาเสียง แหล่งสนับสนุนด้านการเงิน และผลของวิธีการหาเสียงและค่าใช้จ่ายในการหาเสียงที่มีผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยไทย

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ต้องการที่จะศึกษารูปแบบและวิธีการซื้อสิทธิขายเสียง อันเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ปรากฏขึ้นในสังคม ซึ่งกรณีนี้เป็นสังคมกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะบริเวณที่ได้รับการยืนยันว่ามีการซื้อสิทธิขายเสียง เช่น เขตرونอกของกรุงเทพมหานคร โดยมุ่งประเด็นหลักว่าการซื้อสิทธิขายเสียงนั้นซื้ออย่างไร นั่นคือมี และลักษณะหรือรูปแบบการซื้ออย่างไร

1.3 ประโยชน์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีประโยชน์ดังนี้

1. เป็นการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งของคนไทย
2. เป็นข้อมูลพื้นฐานอันเป็นข้อเท็จจริง ที่สามารถสร้างความเข้าใจกับปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียง ให้ผู้เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหานี้ได้โดยตรง การแก้ไขปัญหโดยอาศัยข้อมูลจากการวิจัย อันเป็นการวิจัยที่ระบุสภาพปัญหา ในแง่ของการซื้อสิทธิขายเสียง ที่ตรงกับความเป็นจริง น่าจะเป็นเข็มทิศที่ช่วยชี้แนวทางการแก้ไขปัญหานี้ได้อย่างชัดเจน และตรงประเด็น อันเป็นหนทางที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ตรงจุดและสัมฤทธิ์ผลในทางปฏิบัติได้ในที่สุด

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มี สาระของการวิเคราะห์ (Subject of analysis) อยู่ที่รูปแบบและวิธีการซื้อสิทธิขายเสียง ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะในเขตرونอกและในชุมชนแออัด ซึ่งเป็นจุดที่มีการซื้อขายเสียงกันหนาแน่นตามรายงานการวิจัย และข้อมูลเบื้องต้นที่มีการยืนยันไว้ก่อนแล้ว เช่นจากการยืนยันขององค์กรกลาง เป็นต้น และเป็นการศึกษาวิจัย เฉพาะการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2538 เท่านั้น

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนการวิจัยที่สำคัญ คือ ศึกษาสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง แล้วกำหนดปัญหาการวิจัย สร้างกรอบความคิดสำหรับการวิจัย กำหนดแหล่งเก็บข้อมูล และผู้ให้ข้อมูล (informant) โดยเลือกแหล่งข้อมูลตามหลักการสุ่มตัวอย่างตามทฤษฎี นั่นคือ หลังจากการสำรวจแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว พบว่าการซื้อสิทธิขายเสียงพบใน เขตรอบนอกกรุงเทพมหานคร และแหล่งชุมชนแออัดในเขตเมือง ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่โดยเจาะจงดังนี้ (1) เขตบางขุนเทียนและภาษีเจริญ (2) เขตประเวศ (3) เขตพระนคร (4) เขตยานนาวา และ (5) เขตมีนบุรี สำหรับตัวผู้ให้ข้อมูลนั้น ผู้วิจัย ได้มาโดยการลงพื้นที่แล้วทำการพูดคุยกับชาวบ้าน เพื่อหาบุคคลที่เป็นหัวหน้าแผน หรือรู้เห็นหรือเป็นผู้ขายเสียง

เมื่อได้ตัวผู้ให้ข้อมูลดังกล่าวแล้ว จะทำการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึกในประเด็นการซื้อสิทธิขายเสียง เพื่อจะตอบคำถามว่า การซื้อสิทธิขายเสียงมีวิธีการ และรูปแบบอย่างไร

ในการนำเสนอที่ผู้วิจัยจะไม่นำชื่อพรรคและนักการเมืองจริงมาเขียนเสมอหากแต่ใช้อักษรย่อแทน ทั้งนี้เพราะไม่ต้องการให้เกิดการกระทบกระเทือนต่อบุคคลฝ่ายต่าง ๆ

เชิงอรณบทที่ 1

1. สุนิจ นุญมการ เงินกับการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง โครงการศึกษานโยบายสาธารณะ
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2528, หน้า 2
2. เรื่องเดียวกัน, หน้า 2
3. สมบัติ จันทรวงศ์ การเลือกตั้งไทยกับพฤติกรรมเบี่ยงเบนในการหาเสียง : ปัญหา
พื้นฐานและแนวทางแก้ไข เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม เสนอคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
2535, หน้า 158
4. เรื่องเดียวกัน, หน้า 232
5. สุนิจ นุญมการ เงินกับการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง, หน้า 3
6. เทพพงษ์ พลละคร "ผู้แทนราษฎร หรือผู้ซื้อราษฎร", มติชน ฉบับวันที่ 14 สิงหาคม
พ.ศ. 2529, หน้า 5
7. ปิยะพันธ์ ปิงเมือง "ปัญหาพฤติกรรม การเลือกตั้ง ในกระบวนการการเมืองไทย
ศึกษานิเทศน์เลือกตั้งในกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2531" วิทยานิพนธ์
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง มัธยมศึกษาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2533, หน้า 142
8. สมบัติ จันทรวงศ์ การเลือกตั้งไทยกับพฤติกรรมเบี่ยงเบนในการหาเสียง : ปัญหา
พื้นฐานและแนวทางแก้ไข, หน้า 137-141
9. พงศธร จันทรแก้ว "ผลกระทบทางการเงินต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียง
เลือกตั้ง : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา" วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหา
บัณฑิต ภาควิชาการปกครอง มัธยมศึกษาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2535 หน้า 27
10. เรื่องเดียวกัน, หน้า 6
11. จริญญา สุภาพ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว รายงานการประเมินผล เรื่องพฤติกรรมการลง
คะแนนเสียงเลือกตั้ง และการบริหารการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ศึกษากรณี
การเลือกตั้งตำแหน่งที่ว่างของจังหวัดบุรีรัมย์ 28 สิงหาคม 2526 เสนอกรรมการ
ปกครอง กระทรวงมหาดไทย 2527 (กรุงเทพมหานคร เจ้าพระยาการพิมพ์ 2527)
หน้า 221
12. มติชน ฉบับประจำวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2538, หน้า 12

13. บิยะพันธ์ ปิงเมือง "พฤติกรรมกรรมการออกเสียงเลือกตั้งในระบบการเมืองไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งทั่วไปในเขตกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2531", หน้า 5
14. เรื่องเดียวกัน
15. เรื่องเดียวกัน
16. การซื้อเสียงผ่านหัวคะแนนจะพบว่ามีทั้งในเขตกรุงเทพมหานคร และในต่างจังหวัด ซึ่งระบบหัวคะแนนนี้ หากจะเรียกชื่อระบบความสัมพันธ์ทางสังคมไทยแบบนี้อีกระบบหนึ่ง ก็คือระบบอุปถัมภ์ อันเป็นระบบที่ฝังรากลึกอยู่ในสังคมไทย มาเป็นเวลานานแล้ว
17. สุจิต บุญบงการ เงินกับการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง

บทที่ 2

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เงินกับการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งเป็นกระบวนการทางการเมือง ในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งกระบวนการนี้จำเป็นต้องมีค่าใช้จ่าย เพื่อให้กระบวนการทางการเมืองดังกล่าวดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์แห่งการได้มาซึ่งผู้แทนปวงชนให้มาทำหน้าที่แทนประชาชนทั้งทางนิติบัญญัติ และการบริหาร ค่าใช้จ่ายนี้เป็นทั้งของฝ่ายผู้สมัครและฝ่ายรัฐบาลที่เป็นผู้ดำเนินการในเชิงธุรการ อำนาจความสะดวกและความสงบเรียบร้อยให้บังเกิดขึ้น

ทางด้านค่าใช้จ่ายของผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยทั่วไปแล้วมักมีรายการใช้จ่าย ดังนี้

1. ค่าสมัครรับเลือกตั้ง
2. ค่าถ่ายรูป
3. ค่าพิมพ์แผ่นใบปลิว
4. ค่าป้ายโฆษณา
5. ค่าโฆษณาทางสื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์
6. ค่าเลี้ยงดู ค่าอาหาร
7. ค่าจ้างหัวคะแนน
8. ค่าช่วยงานभव แต่งงาน งานศพ และอื่น ๆ
9. ค่าซ่อมสร้างสาธารณประโยชน์ เช่น ซอย ถนน สะพาน และศาลาวัด เป็นต้น

ที่กล่าวมา เป็นค่าใช้จ่ายที่จ่ายกันมากในช่วงการณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง หรือ เทศกาลเลือกตั้ง แต่รายจ่ายที่ผู้เป็นนักการเมืองที่หวังชนะเลือกตั้ง ต้องจ่ายอยู่ตลอดเวลา คือ การช่วยงานชาวบ้านในโอกาสต่าง ๆ ตลอดปี เช่น การทำบุญปีใหม่ หรือในโอกาสเทศกาลต่าง ๆ¹

ฉะนั้นในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง ผู้สมัคร ส.ส. จะมีรายการใช้จ่ายหลายรายการ และรายการที่สำคัญจะทำให้ผู้สมัครมีโอกาสได้เป็น ส.ส. มากยิ่งขึ้นคือเงินสำหรับการจ่าย เพื่อซื้อสิทธิจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ฉะนั้นจะเห็นว่าเงินคือปัจจัยสำคัญสำหรับ นักการเมือง นักการเมืองคนใดไม่มีเงินจึงอาจไม่มีโอกาสชนะการเลือกตั้งได้ เงินกับการเลือกตั้งสำคัญอย่างไรนั้น วิลเลียม เจ โครทลี (William J.Crotly) กล่าวว่า "การเมืองเป็นกีฬาของคนมีเงิน"² ซึ่งเป็นคำกล่าวที่ถูกต้องมาก

การได้รับเลือกตั้งมีความสัมพันธ์กับเงินที่ใช้สำหรับการหาเสียงมาก จรูญ สุภาพ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว กล่าวว่า เงิน และสิ่งตอบแทนมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการลงคะแนน³ นั้นก็หมายความว่า การใช้เงินในการเลือกตั้งมาก ย่อมมีโอกาสได้รับคะแนนเสียงจากประชาชนมาก ดังนั้นจึงเห็นว่าเงินเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเลือกตั้ง โดยเฉพาะกระบวนการเลือกตั้ง

"เงินกับการเลือกตั้ง หากมองจากทัศนะของผู้สมัครรับเลือกตั้ง เป็นเรื่องจำเป็นและเป็นปัจจัยสำคัญที่ขาดไม่ได้ในการเลือกตั้ง ทั้งนี้เพราะเงินมีบทบาทในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง นักการเมืองที่มีภาพของความซื่อสัตย์ก็ต้องใช้เงิน ในการทำป้ายโฆษณาหาเสียง ค่าน้ำมันรถ ค่าจ้างคนอื่น ๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่ต้องใช้เงินทั้งสิ้น ทำนองเดียวกัน นักการเมืองที่ภาพของความเป็นเจ้าบุญทุ่ม ก็ย่อมที่จะใช้เงินเป็นธรรมดา หากแต่ความแตกต่างของการใช้เงินนั้นอยู่ที่จุดมุ่งหมายของการใช้เงินเท่านั้นว่าจะใช้ไปในทางใด ซึ่งนักการเมืองบางคน หรือหลายคนมีความเห็นว่า เงินคือเครื่องมือที่ดีที่สุดในการได้มาซึ่งคะแนนเสียง"⁴

นักการเมืองไม่ว่าจะเป็นแบบพวกมีภาพพจน์ว่าเป็นนักซื้อเสียง หรือไม่ใช่นักซื้อเสียง ต่างก็จำเป็นต้องใช้เงินทั้งสิ้น แต่หากจะเป็นเจ้าบุญทุ่มหรือนักซื้อเสียงแล้ว เงินเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ หากขาดเงินแล้ว คนนั้นจะได้เป็น ส.ส. จึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ไม่ได้ "เงินเป็นสิ่งจำเป็นในการเลือกตั้ง และการทำงานการเมืองในปัจจุบัน พรรคการเมืองที่ดี แต่ไม่มีเงินก็ยากที่จะอยู่ได้" การจะอยู่ในวงการการเมืองหรือการเลือกตั้งได้ ไม่ว่าจะเป็น

เป็นผู้สมัครคนใดจะต้องมีเงิน หากไม่มีเงินแล้ว ยากนักที่จะผ่านการเลือกตั้งเข้าไปได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สมัคร ส.ส. หน้าใหม่ เงินมีความจำเป็นมาก เพราะ "ค่าใช้จ่ายในการรณรงค์หาเสียงของผู้สมัครหน้าใหม่ มีความสำคัญในการทำนายผลของการเลือกตั้งมากกว่าค่าใช้จ่ายของผู้สมัครที่เป็นสมาชิกรัฐสภาอยู่แล้ว" สำหรับ ส.ส. เก่าก็หาใช่ว่าจะไม่ใช่เงิน หากแต่การใช้เงินจะเพิ่มประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพราะ ส.ส. เก่า ในกรณีของไทย จะมีงบประมาณแผ่นดินอยู่จำนวนหนึ่งล้าน อันเป็นงบประมาณที่ ส.ส. เป็นผู้กำหนดว่าจะนำไปใช้ที่ใด ซึ่งเป็นงบประมาณแผ่นดินที่ถูกกล่าวขานกันว่าเป็นเงินให้ ส.ส. หาเสียง ฉะนั้น ส.ส. เก่าย่อมได้เปรียบ ส.ส. หน้าใหม่ ในแง่นี้มาก อย่างไรก็ตาม การใช้เงินส่วนนี้ต้องใช้ให้เกิดภาพพจน์ที่ดีต่อ ส.ส. การมีเงินส่วนนี้ หากใช้ไม่เป็นแล้วก็ยากนักที่ชาวบ้านจะมองเห็นว่า ส.ส. ผู้นั้นมีผลงาน ดังเคยปรากฏว่า ส.ส. หน้าเก่าหลายคนพากันสอบตก หรือไม่ได้รับเลือกตั้งเข้ามาใหม่

การใช้เงินสำหรับการเลือกตั้งแต่ละครั้งด้วยจำนวนมหาศาลนั้น หากจะเกิดขึ้นเฉพาะแต่กับประเทศกำลังพัฒนา หรือประชาธิปไตยยังไม่มั่นคงเหมือนอย่างประเทศไทย หากแต่ประเทศอุตสาหกรรมที่เจริญแล้วก็ยังคงมีการใช้เงินมากเช่นกัน ดังเห็นได้จากกรณีของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งรายการของค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ได้แก่

- 1) ค่าตอบแทนห้วคณะแนและผู้ร่วมรณรงค์หาเสียง
- 2) ค่าใช้จ่ายสำหรับห้วคณะแน และผู้ร่วมรณรงค์หาเสียง
- 3) ค่าตอบแทนผู้นำท้องถิ่นที่ร่วมรณรงค์หาเสียง
- 4) ค่าจัดเลี้ยงห้วคณะแนและผู้นำท้องถิ่น

การเลือกตั้งในญี่ปุ่น แม้ว่าการใช้เงินส่วนใหญ่ จะ ไม่จ่ายเพื่อการซื้อคะแนนเสียง หรือสิทธิโดยตรง แต่เราก็เห็นว่า เป็นการใช้จ่ายเพื่อเป็นค่าตอบแทนห้วคณะแน ซึ่งหมายความว่า ซื้อห้วคณะแนที่สามารถชักจูงให้คนเลือกตั้งตนเองได้ และนอกจากนี้ ในการรณรงค์หาเสียงของห้วคณะแน แทนที่ห้วคณะแนจะเป็นผู้จ่าย แต่กลับเป็นการจ่ายของผู้สมัครรับเลือกตั้ง อันเป็นค่าใช้จ่ายที่จ่ายเพิ่มจากค่าตอบแทนห้วคณะแน และค่าใช้จ่ายนอกจากนี้ ยังจะต้องจ่ายเป็นค่าตอบแทนผู้นำท้องถิ่นที่ร่วมรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งอีกด้วย เจอร์ราร์ด แอล เคอร์ติส (Gerald L Curtis) ศึกษาการเลือกตั้งในญี่ปุ่นเมื่อ ค.ศ. 1967 พบว่า พรรคเสรีประชาธิปไตย ให้ความช่วยเหลือผู้สมัครรับเลือกตั้งในสังกัดพรรคของตนเป็นเงินคนละ สามล้านเยน ซึ่งเป็นเงินมากกว่าที่กฎหมายกำหนด⁸

จากรายการค่าใช้จ่ายของนักการเมืองญี่ปุ่นเมื่อมีการเลือกตั้ง ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่จะเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อห้วคะแนน

"เงินไม่ใช่เป็นการซื้อเสียงแต่อย่างเดียวนะ แม้ว่าเงินที่ใช้ซื้อเสียงจากผู้ลงคะแนนโดยตรงจะมีบ้าง แต่เงินส่วนใหญ่จะจ่ายให้บรรดาห้วคะแนน หรือผู้ร่วมรณรงค์หาเสียง เพื่อเป็นการตอบแทนที่ช่วยหาเสียงให้ Curtis ได้กล่าวว่า การให้ค่าตอบแทนเช่นนี้ไม่ใช่เป็นการให้สินบน ผู้สมัครต้องอาศัยการจัดองค์กรที่กว้างขวาง และให้ช่วยหาเสียงเป็นจำนวนมาก การจ่ายเงินรางวัลให้กับผู้ช่วยหาเสียงนี้ เป็นการทำให้องค์กรหาเสียงรวมตัวกันนานได้ จึงไม่ใช่เป็นเรื่องการซื้อเสียงโดยตรง การใช้เงินเช่นนี้เป็นการแสดงความขอบคุณที่ทางผู้ช่วยหาเสียงได้ช่วยเหลือตน"

การใช้เงินนอกจากกรณีของญี่ปุ่นดังกล่าวนี้ แม้แต่ในประเทศที่เจริญ มีการพัฒนาอุตสาหกรรม และประชาธิปไตยมั่นคงอย่างสหรัฐอเมริกา เงินกลับมีความสำคัญไม่แพ้กัน "ประเทศที่เป็นอุตสาหกรรม ประชาธิปไตยมั่นคงอย่างสหรัฐ และประชาชนมีการศึกษาคดีอย่างสหรัฐ แทนที่เงินจะมีความสำคัญน้อยลง แต่กลับมีการใช้เงินมาก ซึ่งไม่ต่างอะไรกับประเทศกำลังพัฒนา และประชาธิปไตยยังไม่มั่นคงเหมือนไทย"^๑

การเลือกตั้งของประเทศต่างๆ ไม่ว่าเจริญแล้วหรือไม่ก็ตาม เงินเข้ามามีบทบาทสำคัญมาก จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าเงินที่ใช้จ่ายในการหาเสียงเลือกตั้งนั้น พอจะแบ่งออกตามลักษณะการจ่าย เป็นสองประเภท คือ

ประเภทที่ 1 เป็นค่าใช้จ่ายที่จ่ายอย่างเปิดเผย เช่นค่าเบี้ยเลี้ยงคนขับรถ ค่าประชาสัมพันธ์ ค่าเบี้ยเลี้ยงคณะกรรมการ ค่าอาสาสมัครที่ออกเดินเคาะประตูบ้านเพื่อชักชวนให้ชาวบ้านเลือกพรรคของตน ค่าอาหาร ค่าเครื่องดื่ม เป็นต้น

ประเภทที่ 2 เป็นค่าใช้จ่ายที่ไม่เปิดเผย เป็นค่าใช้จ่ายสำหรับซื้อคะแนนเสียง (คะแนนจัดตั้ง) ซึ่งเป็นคำตอบแทนหัวคะแนน คำซื้อของไปแจกชาวบ้าน คำตอบแทนชาวบ้านที่ลงคะแนนเสียงให้ (คำซื้อเสียง)

สำหรับประเทศไทยเรากฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งอนุญาตให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งใช้จ่ายเพื่อการเลือกตั้งได้ในกรณีดังต่อไปนี้

1. การโฆษณากระจายเสียง วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และสื่อมวลชนอื่น ๆ
2. การพิมพ์โฆษณา แจกจ่ายประกาศ แผ่นป้าย โปสเตอร์ และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ
3. การจัดหาเครื่องเขียนแบบพิมพ์ ปรินต์เตอร์ โทรเลข โทรศัพท์ และสื่อสารอื่นใด
4. การซื้อ เช่า หรือยืมสำนักงาน สถานที่ ยานพาหนะ
5. วัสดุ อุปกรณ์ เกี่ยวกับการเลือกตั้ง
6. ค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพื่อการเลือกตั้ง
7. ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เกี่ยวกับการหาเสียงเลือกตั้งที่ไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งพระราช

บัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2522

กฎหมายการเลือกตั้งของไทยเรากำหนดให้ผู้สมัคร ส.ส. สามารถใช้จ่ายเงินได้ไม่เกิน 1 ล้านบาท ต่อการเลือกตั้ง ส.ส.แต่ละครั้ง การตรวจสอบจำนวนเงินที่ใช้จ่ายนี้ ผู้สมัคร ส.ส. ต้องรายงานให้กระทรวงมหาดไทยทราบภายหลังการเลือกตั้ง 3 เดือน หากฝ่าฝืน ให้ลงโทษจากไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 5 พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และให้ศาลสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งกำหนด 5 ปี แต่ในความเป็นจริง ผู้สมัครจำนวนหนึ่งมีค่าใช้จ่ายเกินกว่ากฎหมายกำหนดไว้ ที่รายงานมายังกระทรวงมหาดไทยนั้นล้วนเป็นรายงานเท็จ เพื่อให้ถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้น และเงินส่วนใหญ่จะจ่ายเพื่อการซื้อเสียง

2.2 การซื้อสิทธิขายเสียง

การซื้อสิทธิขายเสียง เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นในสังคมที่มีการเลือกตั้ง อันเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้งกับผู้สิทธิเลือกตั้ง สิทธินี้แท้จริงเป็นสิทธิอันชอบธรรมที่ผู้สิทธิลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งอย่างเสรี ปราศจากการบังคับ ชูเชิญ ชักจูง เป็นสิทธิโดยเสรี ประเทศไทยเรายังถือว่าเป็นสิทธิ (ไม่รวมว่าเป็นหน้าที่) ซึ่งสิทธินี้ไม่มีเสรีภาพในระดับที่ว่าผู้นั้นจะ ไม่ใช้เลือกใคร และหรือไม่เลือกใครก็ได้ กล่าวโดยสรุป

ได้ว่าสิทธิการเลือกตั้งเป็นสิทธิโดยกำเนิด ซึ่งกฎหมายรองรับสิทธินี้ไว้ โดยกำหนดให้คนไทยอายุ 18 ปี สามารถใช้สิทธินี้ได้ แต่ในพฤติกรรมที่เป็นจริงการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนไทย หากได้เป็นไปอย่างเสรีไม่ หากแต่ถูกจูงใจโดยการใช้เงินซื้อเสียง หรือจูงใจด้วยอำนาจ อิทธิพล หรือผลประโยชน์อื่นใดจากผู้สมัคร ส.ส...

สืบเนื่องจากบทกฎหมาย

จากการวิจัยหลายฉบับ ยืนยันตรงกันว่า การเลือกตั้งในไทยมีการซื้อสิทธิกันมาก การซื้อสิทธิขายเสียงเป็นการกระทำระหว่างเจ้าของสิทธิกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ครั้นหากจะให้ความหมายว่า การซื้อสิทธิขายเสียงมีความหมายว่าอย่างไรนั้น ผู้วิจัยขอยกข้อความในรายงานการศึกษาเกี่ยวกับการซื้อคะแนนเสียงและทุจริตในการเลือกตั้ง ข้อเท็จจริงและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ของสำนักงานนโยบายและแผน กระทรวงมหาดไทย ไว้ดังนี้

"เป็นเรื่องของคนที่ผู้สมัครรับเลือกตั้ง หรือตัวแทนของผู้สมัครจ่ายเงินให้แก่ผู้เลือกตั้ง เพื่อให้ลงคะแนนให้แก่ตน หรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง เป็นการตอบแทน และรวมถึงการให้ค่าน้ำดื่ม ผลอดจนให้อามีสินจ้าง หรือประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อให้ตน หรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง ได้รับเลือกตั้ง" (๑)

พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ.2522 กำหนดห้ามการซื้อสิทธิขายเสียงไว้ดังนี้

- 1) จัดทำให้ เสนอให้ หรือสัญญาว่าจะให้ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใด อันอาจคำนวณเป็นเงินให้แก่ผู้ใด
- 2) ให้ เสนอให้ หรือสัญญาว่าจะให้เงิน หรือทรัพย์สินอื่นใด ไม่ว่าทางตรง หรือทางอ้อม แก่สมาชิก มูลนิธิ วัด สถาบันการศึกษา หรือสถานสงเคราะห์อื่นใด
- 3) ทำการโฆษณา หาเสียงด้วยการจัดให้มีมหรสพ และการรื่นเริงต่าง ๆ
- 4) ทำสิ่งอันเป็นสาธารณประโยชน์ หรือสิ่งอื่นใดเพื่อประโยชน์ของบุคคล ชุมชน สมาคม มูลนิธิ วัด สถาบันการศึกษา หรือสถาบันอื่น ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมหรือไม่ก็ตาม
- 5) เลี้ยง หรือรับว่าจะจัดเลี้ยงผู้ใด

แม้ว่าจะมีกฎหมายกำหนดห้ามซื้อเสียง แต่ในความเป็นจริง ก็ยังซื้อกันอยู่อย่างแพร่หลาย แม้แต่นายสมัคร สุนทรเวช ซึ่งเป็นนักการเมืองที่มีชื่อเสียงก็ยอมรับว่ามีการซื้อเสียงจริง ดังข้อความที่เขียนในหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ในคอลัมน์ มุมน้ำเงิน ฉบับประจำวัน

ประจำวัน ที่ 5 สิงหาคม 2531 ว่า "ราคาซื้อขายคะแนนเสียง มีอัตราแตกต่างกันตามแต่

①

ผู้สมัครในเขตเลือกตั้ง และจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งในแต่ละเขตเลือกตั้ง... ข้อเท็จจริง และข้อเสนอแนะจะขึ้นกับ...

จะตกลงกันได้ คือมีราคาตั้งแต่ 5 บาท 10 บาท ไปจนถึง 100 บาท 200 บาท และอาจมีราคาสูงถึง 2,000 บาท ในบางพื้นที่"

จากรายงานการวิจัยของ จริญญา สุภาพ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว พบว่า "ผู้สมัครรับเลือกตั้งทุกพรรคการเมือง มีการแจกเงินในการซื้อเสียงเลือกตั้งจากประชาชนอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่หัวละ 10 บาท ถึง 200 บาท การแจกเงินมีสูงในกลุ่มบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคมต่ำ"¹³

พฤติกรรมการซื้อสิทธิขายเสียงของไทยไม่ใช่ว่าจะมีเฉพาะในเขตชนบท หรือต่างจังหวัดเท่านั้น หากแต่พบว่ามีในกรุงเทพมหานคร เมืองหลวงของไทย ดังได้กล่าวมาแล้วอีกด้วย แต่การซื้อสิทธิขายเสียงของคนกรุงเทพมหานคร อาจไม่แพร่หลายเหมือนคนในต่างจังหวัด จะมีก็พบในเขตชานเมืองหรือเขตรอบนอก และถ้าเป็นในเมืองก็จะเป็นแหล่งชุมชนแออัด กล่าวได้ว่าการซื้อเสียงในกรุงเทพมหานครก็มีเช่นกัน ซึ่งแม้แต่ในญี่ปุ่นเองก็มีการซื้อสิทธิขายเสียงในเขตเมืองเช่นกัน โดยผู้รับเงินจะรับจากผู้สมัครในจำนวนเงินที่ค่อนข้างสูง¹⁴

สำหรับการซื้อสิทธิขายเสียงในกรุงเทพมหานคร จะทำได้ยากกว่าในชนบท ซึ่งแพร่หลายมาก่อนแล้ว และการซื้อเสียงที่มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องมีวิธีการที่รัดกุม รอบคอบ วิธีการนั้นคือ ซื้อผ่านระบบหัวคะแนน โดยมีการจัดตั้งหัวคะแนนอย่างเป็นระบบ

"การซื้อเสียงนี้จะผ่านระบบหัวคะแนน ซึ่งมีการจัดตั้ง และพัฒนาอย่างมีระบบ และมีประสิทธิภาพ เดิมการซื้อเสียงนั้นมีแค่เฉพาะในชนบท แต่ปัจจุบันได้แพร่ระบาดเข้ากรุงเทพมหานคร ในเขตรอบนอก ซึ่งมีสภาพความเป็นอยู่คล้ายคลึงกับสภาพต่างจังหวัด การชักจูงให้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งนั้น กระทำได้ง่ายกว่าผู้ที่อยู่อาศัยในกรุงเทพมหานครเขตรอบใน"¹⁵

เราจะเห็นว่ามีการซื้อสิทธิขายเสียงในกรุงเทพมหานครอย่างชัดเจนตามรายงานการวิจัย ของ นิยะพันธ์ ปิงเมือง ระบุว่า มีการซื้อเสียงในกรุงเทพมหานครและจะกระทำผ่านวิธีการที่รัดกุมโดยผ่านระบบหัวคะแนน ที่มีการจัดตั้งอย่างดี¹⁶

2.3 หัวคะแนน : ระบบหัวคะแนนและการซื้อสิทธิขายเสียง

หัวคะแนนเป็นคำที่ใช้ในแวดวงการเลือกตั้งของไทย พร้อม ๆ กับมีการเลือกตั้งทีเดียว เดิมทีนั้นหัวคะแนนเป็นบุคคลที่สามารถทำให้คนอื่น ๆ ลงคะแนนให้ผู้สมัครที่หัวคะแนน

นั้น ๆ สนับสนุน ซึ่งอาจสนับสนุนเพราะความชอบ หรือผู้สมัครมาหาและขอร้องให้หวัคະແນ ช่วยเหลือ และการที่หวัคະແນสามารถทำให้คนอื่นลงคะแนนให้ผู้สมัครที่ตนสนับสนุนได้นั้น คงต้องมีอิทธิพลมีความดี หรือลักษณะพิเศษอย่างใดอย่างหนึ่งหรืออื่น ๆ

ดังนั้น ความหมายของหวัคະແນ หากให้คำจำกัดความที่พอจะสื่อความได้ในที่นี้ ได้แก่ เป็นบุคคลที่สามารถหาคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นการใช้อิทธิพล ความดี เงิน ความสำคัญทางการเมือง ฯลฯ เพื่อให้ประชาชนลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัครนั้น ๆ"¹⁷

หวัคະແນไม่ได้เกิดขึ้นลอย ๆ หากแต่เป็นภาวะที่ดำรงอยู่ภายใต้โครงสร้างของสังคม อันเป็นสังคมที่มีลักษณะความสัมพันธ์ตามระบบอุปถัมภ์¹⁸ ภายใต้โครงสร้างสังคมเช่นนี้ หวัคະແນคือ ผู้อุปถัมภ์ ผู้อุปถัมภ์จะมีฐานะตำแหน่งที่สูงกว่าผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ เป็นผู้ดูแลช่วยเหลือผู้ใต้อุปถัมภ์ ซึ่งบางครั้งผู้อุปถัมภ์ก็เป็นผู้มีอิทธิพล หรือผู้กว้างขวาง

"เป็นบุคคลที่ยอมรับกันอยู่แล้ว ว่าเป็นผู้กว้างขวาง มีบุญการมีเป็นที่นับหน้าถือตา อุปนิสัยแบบนักเลง ในความหมายเดิม ความสามารถ หรือคุณงามความดีของบุคคลดังกล่าว ในการช่วยเหลืออนุเคราะห์ เป็นที่พึ่งพาแก่ประชาชนในชุมชนนั้น ๆ รวมตลอดถึงการให้ความร่วมมือแก่หน่วยราชการต่าง ๆ ในเขตจังหวัดหรือภูมิภาคนั้น ๆ"¹⁹

สำหรับผู้สมัคร ส.ส. ซึ่งโดยหลักการแล้ว คือ ตัวแทนของประชาชน ควรเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์กับชาวบ้านโดยตรง อย่างใกล้ชิด แต่ในความเป็นจริง ผู้สมัคร ส.ส. มีความห่างไกลจากประชาชนอยู่มาก เพราะการเลือกตั้งของไทยมีพื้นที่กว้างขวาง ยากที่จะเข้าถึงประชาชนได้ทั่วถึง ประกอบกับกระบวนการของการเมืองไทย หากได้เป็นการเมืองที่จะบังคับให้นักการเมืองมีความสัมพันธ์กับชาวบ้านไม่ เพราะประชาชนมีความหมายต่อการเมือง ซึ่งเป็นนักเลือกตั้งเฉพาะฤดูกาลเสียงเท่านั้น ฉะนั้นความผูกพัน และความรับผิดชอบของนักการเมืองที่มีต่อประชาชนจึงไม่มี อย่างไรก็ตาม ในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง ผู้ชนะการเลือกตั้ง จะต้องได้รับการลงคะแนนจากประชาชน การจะได้รับคะแนนจากประชาชน จะกระทำโดย อาศัยหวัคະແນ เป็นสื่อสัมพันธ์กับชาวบ้าน หวัคະແນที่เป็นที่พึ่งของนักการเมือง ได้แก่ หวัคະແນระดับผู้นำท้องถิ่น เพราะหวัคະແນเหล่านี้จะมีความใกล้ชิดกับชาวบ้าน²⁰

ด้วยความที่พื้นที่กว้างขวาง จึงทำให้การเมืองมีอาจหาเสียงได้ทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักการเมืองที่ไม่ใช่คนในพื้นที่แล้วยังจำเป็นต้องอาศัยห้วคะแนนเป็นอย่างดี ดังนายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ หัวหน้าพรรคประชาชน ในคราวเมื่อสมัครรับเลือกตั้งเป็น ส.ส. เขต 3 จังหวัดนครราชสีมา เมื่อการเลือกตั้ง พ.ศ. 2531 กล่าวว่า

"ผมว่าห้วคะแนนมีความสำคัญมาก ๆ เพราะมันเป็นเขตพื้นที่กว้างขวาง มีถึง 6 อำเภอ เพราะฉะนั้นเราต้องใช้ห้วคะแนนเป็นสื่อในการติดต่อประชาชน"²¹

ความสัมพันธ์ระหว่างห้วคะแนนกับผู้สมัคร ส.ส. นั้นเป็นความสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ และความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นตัวประสาน หรือเกาะเกี่ยวกัน²² ในส่วนของความสัมพันธ์ส่วนตัวนี้เป็นความสัมพันธ์ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ดังได้กล่าวมาแล้ว

ผลประโยชน์ โดยเฉพาะเงินเป็นปัจจัยสำคัญมากที่ผู้สมัคร ส.ส. จำเป็นต้องมีไว้จ่ายให้กับห้วคะแนน และประชาชน ห้วคะแนนที่ทำงานให้นักการเมืองนั้น จะได้รับผลตอบแทนทั้งเป็นตัวเงินและอื่น ๆ และโดยทั่วไปแล้ว ปรากฏว่าผู้สมัคร ส.ส. จะกำหนดจำนวนเงินเป็นค่าตอบแทนห้วคะแนนตามจำนวนคะแนนเสียงที่ได้รับเลือกจากประชาชน ห้วคะแนนที่ทำงานการเลือกตั้งได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น มักเป็นห้วคะแนนระดับอาชีพ ซึ่งหมายถึงห้วคะแนนที่ได้รับความเชื่อถือ และทำงานให้นักการเมืองสำเร็จทุกครั้ง "ถ้าได้ห้วคะแนนอาชีพ แน่ชน แจกเงินแล้ว ต้องลงให้ ไม่ลงได้ยังไง มันเห็นหน้ากันอยู่ทุกอันช่วยเหลือกันอยู่ ฟังพากันอยู่ ชาวบ้านก็ต้องช่วย"²³

ห้วคะแนนเป็นผู้ที่มีอิทธิพล หรือเป็นที่รู้จัก เป็นผู้กว้างขวางในหมู่บ้าน หรือชุมชน เป็นที่พึ่งพิง หรือให้ความช่วยเหลือชาวบ้าน หรือเป็นผู้ที่ชาวบ้านเกรงใจ ห้วคะแนนเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์กับชาวบ้านอย่างใกล้ชิด ชาวบ้านให้ความนับถือ เชื่อฟัง ฉะนั้น เมื่อห้วคะแนนบอกหรือให้เลือกผู้สมัคร ส.ส. คนใด ชาวบ้านจะเชื่อและพร้อมกันมีชาวบ้านก็ได้รับแจกเงินอีกด้วย ดังนั้นการซื้อสิทธิขายเสียงกับคนที่มีความดังกล่าว จึงสามารถทำได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 การสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์

สังคมไทยในหลายส่วน โดยเฉพาะในชนบทยังขาดสิ่งสาธารณูปโภค อันเป็นปัจจัยพื้นฐานเพื่ออำนวยความสะดวกและสร้างความปลอดภัยแก่ชีวิตของผู้คน ฉะนั้นสาธารณูปโภคจึงเป็นสิ่งที่ชาวบ้านต้องการมาก และแม้แต่ในกรุงเทพมหานครเองโดยเฉพาะในเขตรอบนอก บางพื้นที่ยังไม่มีน้ำประปาใช้ ชาวบ้านต้องใช้น้ำบาดาล และถนนเข้าหมู่บ้านลำบาก ไม่สะดวกสบาย ประกอบกับชาวบ้านเองก็ยังไม่มองหรือมีทัศนคติว่า ส.ส. มีหน้าที่สร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ ดังนั้นเมื่อเวลามีการหาเสียง ผู้สมัคร ส.ส. จึงอาศัยการสร้างสาธารณประโยชน์เพื่อการสร้างความนิยมในตัวผู้สมัคร ส.ส. ได้

จากที่นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการซื้อสิทธิขายเสียงที่ผ่านมาข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า การซื้อสิทธิขายเสียงนั้นกระทำโดยการจ่ายเงินซื้อคะแนนจากผู้มีสิทธิเลือกตั้ง รวมทั้งสัญญาว่าจะสร้างสาธารณประโยชน์ให้กับชุมชน และการซื้อเสียงที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดนั้นจะต้องกระทำผ่านหัวคะแนนอันเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลในชุมชน ชาวบ้านให้ความนับถือ

เชิงอรรถที่ 2

1. สุจิต บุญบงการ เงินกับการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ส.ส. โดยการศึกษานโยบายสาธารณะ สมาคม สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2528, หน้า 51
2. William J. Crotly Political Reform and The American Experience (New York : Harper and Row, 1977), p.125
3. จรูญ สุภาพ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และการบริหารการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร: ศึกษาจากกรณีการเลือกตั้งแทนตำแหน่งที่ว่างของจังหวัดบุรีรัมย์ (กรุงเทพมหานคร:เจ้าพระยาการพิมพ์, 2527) หน้า 222-229
4. พงศธร จันทรแก้ว "ผลกระทบของการใช้เงินซื้อเสียงต่อพฤติกรรมการเลือกตั้ง: ศึกษากรณีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา" วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครองบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2535, หน้า 127
5. เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม "ประชาธิปไตยกับการใช้เงิน และการประทุพติมิชอบของนักการเมือง" สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์ (25 กันยายน 2532) หน้า 33-34
6. Gary C. Jacobson "Money and Votes Reconsidered : Congressional Elections, 1972-1982" paper prepared for Carnegie Mellon Conference on Political Economy June, 22-23, 1986 อ้างอิงจาก สุจิต บุญบงการ เงินกับการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ส.ส., หน้า 11
7. Gerald L. Curtis Election Campaigning Japanese Style (New York: Columbia University Press, 1971) P. 236-238 อ้างอิงจาก สุจิต บุญบงการ เงินกับการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ส.ส. หน้า 8
8. Ibid, pp. 232-238
9. Gerald L. Curtis, Election campaigning Japanese Style, (New York: Columbia University Press, 1971) pp. 236-238, อ้างอิงจาก สุจิต บุญบงการ เงินกับการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ส.ส. หน้า 8
10. สุจิต บุญบงการ เงินกับการรณรงค์เลือกตั้ง ส.ส. หน้า 11

11. สมบัติ จันทวงศ์ การเลือกตั้งไทยกับพฤติกรรมเบี่ยงเบนในการหาเสียง : ภัณฑารักษ์ฐานและแนวทางแก้ไข เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม เสนอคณะกรรมการวิจัยแห่ง พ.ศ. 2535, หน้า 128-129
12. สำนักนโยบาย และแผน กระทรวงมหาดไทย รายงานการศึกษาเกี่ยวกับการซื้อคะแนนเสียงและทุจริตในการเลือกตั้ง : ข้อเท็จจริง และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงมหาดไทย, 2532) หน้า 3
13. จุณ สุภาพ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, พฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และการบริหารการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร : ศึกษาจากกรณีการเลือกตั้งซ่อมแทนตำแหน่งที่ว่างของจังหวัดบุรีรัมย์
14. สัจจิต บุญงการ เงินกับการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ส.ส. หน้า 241-242
15. ปิยะพันธ์ ปิงเมือง "ปัญหาพฤติกรรมกรรมการออกเสียงเลือกตั้งในระบบการเมืองไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งทั่วไปในเขตกรุงเทพมหานคร เมื่อ 24 กรกฎาคม 2531" วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2533
16. เรื่องเดียวกัน, หน้า 5
17. เพิ่มพงษ์ เชาวลิต และสมภาพ จิตภิรมย์ศรี หาคะแนนอย่างไรให้ได้เป็น ส.ส. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2531) หน้า 24
18. อकिन รพีพัฒน์ "กำเนิดและจุดจบของสลัมแห่งหนึ่งในกรุงเทพ" การเมืองในปรากฏการณ์สังคมไทย รวบรวมและวิเคราะห์โดย กนก วงษ์ตระหง่าน กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529
19. สมบัติ จันทวงศ์ การเลือกตั้งไทยกับพฤติกรรมเบี่ยงเบนในการหาเสียง : ภัณฑารักษ์ฐานและแนวทางแก้ไข, หน้า 86
20. เรื่องเดียวกัน, หน้า 104
21. เรื่องเดียวกัน, หน้า 93
22. สัจจิต บุญงการ เงินกับการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ส.ส. หน้า 30
23. พงศธร จันทร์แก้ว "ผลกระทบการใช้เงินซื้อเสียงต่อพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียง : ศึกษากรณีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา", หน้า 131

บทที่ 3

รูปแบบและวิธีการซื้อสิทธิขายเสียง

3.1 การเลือกตั้ง 2 กรกฎาคม 2538

รัฐบาลชุด นายชวน หลีกภัย นับว่าเป็นรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งอันมีเหตุการณ์ทางการเมืองก่อนหน้ามีส่วนกำหนดอยู่ไม่น้อย กล่าวคือ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 พลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด พร้อมด้วย พลเอกสุจินดา คราประยูร ผู้บัญชาการทหารบกในขณะนั้น ร่วมกันเป็นผู้นำทำการรัฐประหารโดยเรียกตนเองว่า คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติหรือเรียกย่อ ๆ ว่า รสช. โดยพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ เป็นหัวหน้า และ พลเอกสุจินดา คราประยูร เป็นรองหัวหน้าคณะ รสช. ยึดอำนาจจากรัฐบาลชุด พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นรัฐบาลจากการเลือกตั้ง เหตุผลในการยึดอำนาจในครั้งนี้ คณะยึดอำนาจได้แถลงไว้ในประกาศ รสช. พอนำมากล่าวไว้ในที่นี้ย่อ ๆ ว่า (1) รัฐบาลชุดพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นรัฐบาลเผด็จการทางรัฐสภาเพราะมีเสียงในสภาผู้แทนราษฎรค่อนข้างมาก ฝ่ายค้านเป็นเสียงข้างน้อย แม้ค่านอย่างมีเหตุผลเพียงใด ฝ่ายรัฐบาลก็ชนะเสียงในสภาอันมีลักษณะการปกครองก็ไม่แตกต่างไปจากระบอบเผด็จการแต่ประการใด คณะ รสช. จึงกล่าวอ้างว่าเป็นรัฐบาลเผด็จการทางรัฐสภา (2) บิดเบือนคดีเกี่ยวกับสถาบันชั้นสูง (3) มีการคอร์รัปชันมาก* (4) ข้าราชการการเมืองรังแกข้าราชการประจำ

เมื่อคณะ รสช. ยึดอำนาจแล้วก็ทำได้เข้ามาเป็นรัฐบาลบริหารประเทศเอง โดยตรงไม่ แตกกลับให้ นายอาณัติ บันยารชุน ซึ่งขณะนั้นเป็นนักบริหารมืออาชีพอยู่ที่บริษัท สหุเนี่ยน มาเป็นนายกรัฐมนตรี จัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศแทน และขณะเดียวกันนั้นก็ตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาชุดหนึ่งทำการร่างเสร็จแล้วประกาศใช้ไปหลายปี 2534 นั้นเอง จากนั้นก็จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2535 หลังการเลือกตั้งก็มีการจัดตั้งรัฐบาลโดยพรรคสามัคคีธรรม พรรคชาติไทย เป็นแกนนำ ในการจัดตั้งรัฐบาล

*พลเอกสุจินดา คราประยูร เคยให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนว่าเป็นบุฟเฟต์คาบินेट

พรรคการเมืองสำคัญดังกล่าวสนับสนุนให้ พลเอกสุจินดา คราประยูร ซึ่งไม่ได้เป็น ส.ส. แต่ก็สามารถเป็นนายกรัฐมนตรีได้ เพราะรัฐธรรมนูญไม่ได้ห้ามไว้ การที่พรรคการเมืองดังกล่าวสนับสนุน พลเอกสุจินดา คราประยูร เป็นนายกรัฐมนตรีเช่นนี้ นักการเมืองบางคนถือว่าเป็นการสืบทอดอำนาจเผด็จการของ รสช. โดยอาศัยเงื่อนไขของรัฐธรรมนูญที่สร้างขึ้นในสมัย รสช. นักการเมืองดังกล่าวได้แก่ เรืออากาศตรีฉัตร วรฉัตร ซึ่งไม่เห็นด้วยกับขบวนการสืบทอดอำนาจเผด็จการอย่างมาก ถึงกับลงทุนออกอาหารประท้วงที่หน้ารัฐสภา ขบวนการประท้วงนี้เริ่มทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น นางประทีป อึ้งทรงธรรม ฮาตะ ซึ่งกำลังตั้งครม.ก็ออกมาขอข้าวประท้วงเช่นกัน และต่อมาก็สมทบด้วยนักการเมืองคนสำคัญอย่าง พลตรีจำลอง ศรีเมือง ก็รวมออกข้าวประท้วงเช่นกัน การออกมาร่วมขบวนการประท้วง พลเอกสุจินดา คราประยูร ครั้งนี้ของ พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้มุ่งเป้า ไปยัง พลเอกสุจินดา คราประยูร นายกรัฐมนตรี ในขณะนั้นโดยตรงคือประท้วงเพื่อเรียกร้องให้ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยให้นายกรัฐมนตรีต้องมาจากผู้ที่เป็น ส.ส. (ไม่เข้ามาจากการเลือกตั้ง หากพูดว่ามาจากการเลือกตั้งอาจเข้าใจว่าเลือกนายกรัฐมนตรีจากประชาชนโดยตรงเหมือนเลือกประธานาธิบดี) การประท้วงทวีความรุนแรงมากขึ้นเมื่อประชาชนได้ออกมาร่วมที่ถนนราชดำเนินเป็นจำนวนมาก กลุ่มผู้ประท้วงกับกองกำลังของฝ่ายรัฐบาลเผชิญหน้ากัน และประชาชนผู้ประท้วงถูกจับกุม โดยเฉพาะผู้นำการประท้วงอย่าง พลตรีจำลอง ศรีเมือง ถูกจับกุมไป แต่เหตุการณ์หาได้สงบเพียงนั้นไม่ เหตุการณ์ถึงขั้นรุนแรงนี้ดำเนินอยู่ช่วงสำคัญที่สุดคือวันที่ 17 - 21 พฤษภาคม 2535 ซึ่งเรียกกันว่าเป็นวันพฤษภาทมิฬ ได้จบลงเพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้ พลเอกสุจินดา คราประยูร และ พลตรีจำลอง ศรีเมือง บรองตองและหันหน้าเข้าเจรจากันเพื่อนำสันติมาสู่คนไทยโดยเร็วที่สุด ท้ายที่สุดด้วยพระบารมีปกเกล้าฯ เหตุการณ์รุนแรงดังกล่าวก็ยุติลงเมื่อ พลเอกสุจินดา คราประยูร ประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และ พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้รับการปล่อยจากการจับกุม

หลังจากนั้น ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์ ประธานสภาผู้แทนราษฎรฯ ชื่อ นายอานันท์ ปันยารชุน ขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อเข้ามาดำเนินการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามที่เรียกร้อง และยุบสภาผู้แทนราษฎรเพื่อให้มีการเลือกตั้งใหม่ในเดือนกันยายน 2535

ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า พรรคประชาธิปัตย์ แม้ไม่ได้เป็นพรรคเสียงข้างมากในสภา แต่ก็ เป็นพรรคการเมืองที่มีจำนวน ส.ส.มากที่สุด จึงกลายเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลเข้ามาบริหารประเทศ ซึ่งประกอบด้วยพรรคประชาธิปัตย์ พรรคพลังธรรม พรรคความหวังใหม่ พรรคเสรีธรรม พรรคกิจสังคม และพรรคเอกภาพ ร่วมกันบริหารมาระยะหนึ่ง พรรคกิจสังคมออกจากการร่วมรัฐบาล และต่อมาพรรคความหวังใหม่ก็ออกอีก นายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ผู้กลายเป็นนายกรัฐมนตรีมาจาก ส.ส.หลังจากการเลือกตั้งกันยายน 2535 ก็เชิญพรรคชาติพัฒนาเข้าร่วมรัฐบาล ซึ่งพรรคชาติพัฒนาเข้าร่วมรัฐบาลตอนที่รัฐบาลนายชวน หลีกภัย บริหารประเทศมาร่วมสองปีแล้ว และในช่วงนี้การบริหารประเทศของนายชวน หลีกภัย ได้เกิดปัญหาสำคัญคือเรื่องการมอบเอกสารสิทธิทำกินแก่ประชาชน ที่เรียกว่า ส.ป.ก.4-01 มีการแจกอย่างไม่น่าจะถูกต้องเป็นธรรมในสายตาของพรรคการเมืองฝ่ายค้าน จนเป็นที่มาของการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2538 ในที่สุดผลของการอภิปรายครั้งนี้ คือ พรรคพลังธรรมอันเป็นพรรคร่วมรัฐบาลลงคอออกเสียง ไม่ยกมือสนับสนุน ทำให้จำนวนไว้วางใจไม่เกินกึ่งหนึ่ง อันเป็นเหตุให้นายชวน หลีกภัย ประกาศยุบสภา ในวันที่ 19 พฤษภาคม 2538 และกำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 2 กรกฎาคม 2538 ผลการเลือกตั้งปรากฏว่าพรรคชาติไทย พรรคฝ่ายค้านเดิมได้คะแนนเสียง 92 เสียง ในขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นฝ่ายรัฐบาลได้คะแนนเสียง 86 เสียง จึงเป็นผลให้พรรคชาติไทยเป็นพรรคแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล ซึ่งประกอบด้วยพรรคความหวังใหม่ พรรคพลังธรรม พรรคนำไทย พรรคประชาชนไทย พรรคกิจสังคม พรรคมวลชน และพรรคชาติไทย ส่วนพรรคประชาธิปัตย์ก็ไปเป็นฝ่ายค้านร่วมกับพรรคชาติพัฒนา พรรคเอกภาพ และพรรคเสรีธรรม

3.2 การเลือกตั้งในกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2538

การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ.2538 เป็นการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 18 ของประเทศไทย อันเป็นการเลือกตั้งแบบผสม มีการแบ่งเขตเรียงเบอร์ สถานการณ์ทางการเมืองของการเลือกตั้งในกรุงเทพมหานคร เป็นการต่อสู้ทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ทางการเมืองของประเทศไทยโดยรวมอยู่มาก เพราะเหตุการณ์ทางการเมืองสำคัญ ๆ เกิดขึ้นในกรุงเทพมหานคร ทำให้คนกรุงเทพได้รับรู้ข้อมูลอย่างใกล้ชิด

และสถานการณ์ทางการเมืองมีส่วนกำหนดหรือมีอิทธิพลต่อการเลือกตั้งเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2535 อันเป็นการเลือกตั้งหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ที่กล่าวกันว่า พลตรีจำลอง ศรีเมือง หัวหน้าพรรคพลังธรรมในขณะนั้น เป็นตัวการนำการประท้วงรัฐบาลชุดสืบทอดอำนาจ รสช. ของ พลเอกสุจินดา คราประยูร จนนำไปสู่ความรุนแรงทางการเมืองดังได้กล่าวมาแล้วนั้น ได้ถูกโจมตีต่อนหาเสียงจากพรรคการเมืองคู่แข่งในสนามเลือกตั้งอย่าง พรรคประชากร ไทยว่า พรรคพลังธรรมเป็นพรรคพาลผู้คนไปตายในถนนราชดำเนิน หรือการกล่าวโจมตีจากพรรคประชาธิปัตย์ว่าเป็นการเล่นการเมืองนอกสภาซึ่งผิดหลักประชาธิปไตย ต่างจากพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรคที่พูดว่าตนเองยึดมั่นในระบอบรัฐสภาอันเป็นการแสดงจุดยืนของอุดมการณ์ทางการเมืองที่ส่งผลให้พรรคประชาธิปัตย์มีความโดดเด่นในสนามซึ่งช่วยการเลือกตั้งมาก ดังผลการเลือกตั้ง ส.ส.พรรคประชาธิปัตย์ได้จำนวนมากขึ้นกว่าเดิมอย่างชัดเจน

สำหรับสถานการณ์ทางการเมืองก่อนการเลือกตั้ง 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2538 นับเป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยมีข้อกล่าวหาต่อการบริหารงานของรัฐบาลชุดนายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรีว่าบริหารงานผิดพลาด ไร้ประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินการให้สิทธิทำกินในที่ดินที่เรียกว่า สปก. 4-01 แก่ประชาชน ว่าให้กับบุคคลที่ไม่มีสิทธิได้ อันเป็นการล่อลวงให้เห็นว่า รัฐบาลทุจริต เพียงเรื่องนี้ ข้อกล่าวหาในเบื้องต้นทำให้รัฐมนตรีสังกัดพรรคประชาธิปัตย์ที่รับผิดชอบในเรื่องนี้ คือ นายนิพนธ์ พร้อมพันธุ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และนายสุเทพ เทือกสุบรรณ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ลาออกจากตำแหน่ง เพื่อแสดงความรับผิดชอบทางการเมือง ที่ตนเองบริหารงานกระทรวงผิดพลาด แต่อย่างไรก็ตามความรับผิดชอบนี้หาได้สิ้นสุดที่รัฐมนตรีที่รับผิดชอบลาออกจากตำแหน่งเท่านั้น หากแต่เป็นความรับผิดชอบของรัฐบาลทั้งคณะ พรรคฝ่ายค้านซึ่งนำโดยพรรคชาติไทย จึงขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลทั้งคณะ เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2538

ความรับผิดชอบร่วมกันของพรรคร่วมรัฐบาลในรัฐบาลผสมอย่างกรณีนี้ในวงการเมืองไทยจะพบว่า ความรับผิดชอบร่วมกันมีน้อย และการทำงานร่วมกันเป็นคณะในฐานะรัฐบาลร่วมมีน้อย ดังพบว่าสื่อมวลชนพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า ต่างพรรคต่างอยากจะแสดงผลงานพรรคของตน และบ่อยครั้งที่พรรคการเมืองร่วมรัฐบาลไม่ร่วมมือกันแก้ปัญหาด้วยเกรงว่าอีกพรรคหนึ่งจะมีผลงานมากกว่า และเมื่อรัฐบาลประสบปัญหาเกี่ยวกับ เรื่องการ

บริหารจนฝ้ายค้านเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเรื่อง สปก. 4-01 ซึ่งเป็นงานในความรับผิดชอบของรัฐมนตรีพรรคประชาธิปัตย์ อันเป็นการบริหารที่มีความบกพร่องที่ฝ้ายค้านถือเป็นประเด็นหลักในการอภิปรายไม่ไว้วางใจ เมื่อเป็นดังนี้พรรคร่วมรัฐบาลบางพรรค โดยเฉพาะพรรคพลังธรรมซึ่งนำโดยพลตรีจำลอง ศรีเมือง เริ่มแสดงท่าทีไม่ในทิศทางที่ไม่สนับสนุนพรรคร่วมรัฐบาล โดยบอกก่อนการเปิดอภิปรายว่าจะลงคะแนนอย่างไรในข้อพิงการตอนฝ้ายค้านของรัฐบาลก่อนแล้วจึงตัดสินใจก่อนการลงคะแนนเสียง พรรคพลังธรรมมีการประชุมพรรค ที่ประชุมมีมติให้งดออกเสียง จึงทำให้ นายชวน หลีกภัย ประกาศยุบสภาในวันที่ 19 พฤษภาคม 2538

เมื่อยุบสภา แล้ว พระราชกฤษฎีกากำหนดให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 2 กรกฎาคม 2538 พรรคพลังธรรมอาศัยสถานการณ์ทางการเมืองดังกล่าวชูประเด็นหาเสียงว่าเป็นพรรคที่กล้าตัดสินใจในทางที่ถูกต้อง อยู่ข้างประชาชน พร้อมกับเปลี่ยนแปลงหัวหน้าพรรคจากพลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็น พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร

พรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรคร่วมรัฐบาลและแข่งขันในสนามเลือกตั้งกรุงเทพมหานครก็ชูประเด็นหาเสียงเช่นเดิม ยืนยันเป็นหลักการว่าที่ดำเนินการให้ประชาชนมีที่ทำกินโดยแจกเอกสารสิทธิ สปก. 4-01 นั้นถูกต้อง

พรรคประชาธิปัตย์ก็ยังคงมีแนวทางการหาเสียงเช่นเดิมคือ เน้นว่าพรรครู้ปัญหากรุงเทพมหานครและมีวิธีการแก้ไขปัญหา

สำหรับพรรคการเมืองใหม่ลงแข่งขันการเลือกตั้งในสนามกรุงเทพมหานครซึ่งส่งผู้สมัครจำนวนมากเช่นกัน ได้แก่ พรรคมาไทย ซึ่งมี ดร.อำนาจ วีระธรรม เป็นหัวหน้าพรรคพรรคนี้เน้นการหาเสียงให้เห็นภาพลักษณ์ความเป็นพรรคใหม่ กล้าตัดสินใจ ฉับไว มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล

ส่วนพรรคอื่น ๆ ที่ส่งผู้สมัครลงในสนามกรุงเทพมหานคร ได้แก่ พรรคความหวังใหม่ และพรรคชาติไทย แต่ไม่มีจำนวนมากเท่ากับ 4 พรรคข้างต้น ทั้งที่เป็นพรรคใหญ่ ทั้งนี้เพราะพรรคเหล่านี้ส่วนใหญ่มุ่งหวังคะแนนเสียงจากในต่างจังหวัดมากกว่าจากกรุงเทพมหานคร

แต่พรรคการเมืองพรรคเล็กอย่างพรรคมวลชน ซึ่งนำโดย ร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง หัวหน้าพรรคมวลชนลงสมัครในกรุงเทพมหานคร เขต 11 ร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง เป็นนักการเมืองที่มีบทบาทโดดเด่นในเวทีการเมือง ระดับชาติทั้งในสภา และ

นอกลูกา พรหมนี้มุ่งหวังจะแนแนเสียงอันเป็นฐานสำคัญในย่านฝั่งธนบุรี อันเป็นพื้นที่ที่ ร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง ลงสมัครทุกครั้งตั้งแต่เริ่มเล่นการเมืองมา พรหมมวลชนชู ประเด็นการหาเสียงให้ชาวกรุงเทพมหานครพิจารณาว่าพรหมมวลชนซึ่งมีร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง เป็นผู้อภิปรายในสภาผู้แทนราษฎรในคราวอภิปราย ไม่ไว้วางใจรัฐบาลทั้งคณะ โดยมุ่งประเด็นการอภิปรายเรื่อง สปก.4-01 โดยข้อมูลที่ดีเด่นและเรียงลำดับความคิด อย่างเป็นระบบ จนทำให้สื่อมวลชนหลายแขนงชมเชย และพรหมมวลชนก็นำประเด็นเกี่ยวกับ สปก.4-01 มาหาเสียงเช่นกัน โดยเน้นไปที่ต้องการทำกฎหมายให้ถูกต้อง นั่นคือจะนำคน ผิดเกี่ยวกับกรณีมีมาลงโทษให้ได้

3.3 รูปแบบการหาเสียงในกรุงเทพมหานคร

การเลือกตั้งแต่ละครั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งแต่ละคน ต้องการให้ประชาชนเลือกตน ด้วยคะแนนเสียงมากที่สุด การที่คนหรือประชาชนผู้มีสิทธิเลือกผู้สมัครคนใดนั้นขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของประชาชน และการตัดสินใจนี้ เป็นกระบวนการทางความคิดของบุคคลซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะต้องมีข้อมูลเป็นองค์ประกอบพื้นฐานสำหรับการตัดสินใจ ฉะนั้นในการหาเสียงของผู้สมัคร ส.ส. คือความพยายามในอันที่จะเสนอข้อมูลของตนให้ประชาชนได้ทราบ การนำเสนอมูลเพื่อให้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของประชาชนจึงออกมาหลายรูปแบบ ดังเห็นจากการเลือกตั้งครั้งที่ผ่าน ๆ มา มีดังนี้

1) การทำแผ่นพับโดยมีรูปและหมายเลขผู้สมัคร ซึ่งผู้สมัคร ส.ส. จะใช้แจกเวลา เดินไปพบปะชาวบ้าน หรือให้คนของพรรคซึ่งเป็นผู้สนับสนุนพรรคและบุคคลผู้ทำงานให้พรรค โดยได้รับค่าจ้างจากพรรค (บุคคลกลุ่มนี้เรียกตนเองว่าเป็นอาสาสมัคร) ช่วยเดินแจก แผ่นพับให้ชาวบ้านด้วย

2) การทำแผ่นป้ายที่มีรูปและหมายเลขผู้สมัครติดตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อให้ ประชาชนมองเห็นได้ชัดเจนและสะดุดตา ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นแผ่นป้ายที่มีภาพ สีสดใสสวยงาม เพื่อเป็นที่ดึงดูดสะดุดตาประชาชนทั่วไป

3) การเดินออกพบปะประชาชนตามจุดต่าง ๆ อันเป็นการเดินปรากฏตัว ภาพที่ เห็นจนชินตา คือ ผู้สมัคร ส.ส. จะเดินยกมือไหว้ประชาชนตามชุมชนต่าง ๆ

4) การตั้งเวทีปราศรัย โดยทั่วไปไม่มีสองลักษณะคือ ลักษณะแรกเป็นการปราศรัยนัดแรกและนัดสุดท้ายซึ่งมักจะเปิดเวทีใหญ่และปราศรัย ณ จุดใหญ่ เช่นที่สนามหลวง พรรคการเมืองที่นิยมวิธีการนี้ส่วนใหญ่จะเป็นพรรคที่มีนักการเมืองที่มีความสามารถในการอภิปรายบนเวทีหรือที่เรียกว่าขุนพลฝีปากเอก ซึ่งนักการเมืองลักษณะนี้จะเป็นตัวดึงดูดให้ประชาชนมาฟังการอภิปรายของพรรคได้จำนวนมาก ลักษณะประการที่สองเป็นการเปิดเวทีปราศรัยตามจุดย่อย ๆ ซึ่งเป็นการตั้งวงปราศรัยบริเวณชุมชนต่าง ๆ เพื่อจัดให้มีการปราศรัยเข้าถึงประชาชนมากที่สุด

5) การจัดเลี้ยงอาหาร เป็นวิธีการที่พรรคการเมืองนิยมใช้ที่พรรคคิดว่าสนับสนุนพรรคมารับประทานอาหารร่วมกัน แล้วใช้โอกาสนี้ให้ช่วยหาเสียงให้พรรค และการจัดเลี้ยงอาหารนี้เองที่เป็นโอกาสปราศรัยและผูกใจชาวบ้านผู้มาร่วมรับประทานอาหารก่อนระดับหนึ่ง

6) การใช้ระบบห้วคะแนน เป็นวิธีการที่นักการเมืองจำเป็นต้องใช้กันทุกคน หากนักการเมืองหรือผู้สมัคร ส.ส.คนใดไม่มีห้วคะแนนแล้วยากนักที่จะชนะการเลือกตั้ง ระบบห้วคะแนนในกรุงเทพมหานคร ปรากฏว่ามีเช่นเดียวกันกับต่างจังหวัด นักการเมืองเป็นผู้ที่ต้องสร้างความสัมพันธ์กับห้วคะแนน โดยอาศัยเครือข่ายความสัมพันธ์ในสังคม ซึ่งเป็นความสัมพันธ์กันในเชิงอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นระบบที่ฝังลึกในสังคมไทยมาช้านานแล้ว และระบบห้วคะแนนนี้เองที่จะเป็นบันไดต่อได้ให้เกิดการซื้อสิทธิขายเสียงอีกทอดหนึ่ง นั้นหมายความว่าผู้สมัคร ส.ส. จะให้ห้วคะแนนเป็นผู้ไปซื้อเสียงให้กับตนโดยผู้สมัคร ส.ส. เป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการซื้อเสียงจากประชาชน

กล่าวสรุปว่าการซื้อสิทธิขายเสียงในกรุงเทพมหานครมีรูปแบบ 1) ห้วคะแนน 2) การจัดเลี้ยง 3) การซื้อด้วยเงินหรือการแจกเงิน 4) การสร้างสาธารณประโยชน์ และ 5) การจ้างเหมารถให้ไปลงคะแนน

3.3.1. ระบบหัวคะแนน

การใช้ระบบหัวคะแนนในเขตกรุงเทพมหานครปรากฏชัดเจนในเขตพื้นที่สองลักษณะ คือ (1) ในเขตเมืองจะพบการมีระบบหัวคะแนนในชุมชนแออัด และ (2) ระบบหัวคะแนนพบได้ชัดเจนในเขตรอบนอกกรุงเทพมหานคร

ลักษณะและคุณสมบัติของหัวคะแนนต้องเป็นบุคคลสำคัญในชุมชน คือ มีฐานะดี มีอาชีพมั่นคง เป็นบุคคลที่ชาวบ้านในชุมชนให้ความเคารพนับถือ มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง³ เป็นผู้ทำประโยชน์ให้แก่ชาวบ้าน เป็นผู้นำข้อเสนองานที่เป็นที่รับฟังและเป็นที่ยอมรับ⁴ เป็นคนที่มีเพื่อนฝูงมาก เป็นผู้กว้างขวาง มีใจเป็นนักเลง กล้าได้กล้าเสีย ชอบความเด็ดขาด⁵

ในเขตคลองเตยมีชุมชนแออัดชุมชนหนึ่งชื่อชุมชนเทพประทาน มีคนอาศัยอยู่ประมาณ 1,000 ครอบครัว หรือประมาณ 3,000 - 4,000 คน ณ ชุมชนแห่งนี้มีแพทย์หญิงผู้หนึ่ง อายุประมาณ 50 ปี สำเร็จแพทยศาสตรบัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในชั้นเกียรตินิยม และแพทย์หญิงผู้นี้มีฐานะดีขึ้นเศรษฐกิจ บิดาของท่านเป็นนักธุรกิจจัดสรรที่ดินในเขตคลองเตยมานาน ท่านอาศัยในเขตคลองเตยมาแต่เดิมทำให้มีความผูกพันกับชุมชนมาเป็นเวลาอันยาวนาน ให้ความช่วยเหลือชาวชุมชน และเป็นผู้นำในด้านต่าง ๆ จึงทำให้ชาวชุมชนรักใคร่ศรัทธา แพทย์หญิงผู้นี้ได้และอาศัยอยู่ในชุมชนเทพประทานมาโดยตลอด ท่านเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาต่าง ๆ เช่น การเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ สถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้าเรียน การพัฒนาด้านการศึกษาในโรงเรียนของชุมชน และมีคลินิกรักษาผู้ป่วยในเขตชุมชนด้วย บางครั้งเมื่อผู้ยากไร้มารับบริการท่านก็ไม่คิดค่ารักษา ลักษณะดังกล่าวของแพทย์หญิงผู้นี้ ถือได้ว่าเป็นผู้นำชุมชนและชาวชุมชนให้ความเคารพนับถือ และเมื่อมีการเลือกตั้งทุกครั้ง พรรคการเมืองจะมาหาท่านเพื่อขอให้ท่านให้การสนับสนุนเสมอ และครั้งนี้ท่านก็ได้รับการขอร้องจากพรรคประชาธิปัตย์

พรรคประชาธิปัตย์สามารถมีหัวคะแนนในเขตชุมชนนี้ได้เป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพ เพราะเป็นพรรคที่เข้าใจชุมชนและดำเนินการทางการเมืองในชุมชนมานาน ฐานเสียงส่วนใหญ่เป็นของพรรคประชาธิปัตย์ ผู้สมัครประชาธิปัตย์เป็น ส.ส. เก่าของพื้นที่นี้ หัวหน้าทีมของผู้สมัครพรรคประชาธิปัตย์ได้แก่ บ เป็นผู้มีเชื้อสายจีนมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสมาคมชาวจีนในชุมชน ซึ่งมีอยู่หลายสมาคม บ เป็นผู้เข้าใจวัฒนธรรมและค่านิยมของคนไทย

เชื้อสายจีนนี้ ดั่งเห็นได้จากเวลาเดินหาเสียงจะต้องถ่ายรูปร่วมกับชาวบ้านเป็นที่ระลึกเสมอ รูปถ่ายดังกล่าวชาวบ้านก็นำไปประดับไว้ในบ้านเพื่อแสดงว่าตนมีความใกล้ชิดกับคนระดับสำคัญ

ชุมชนเทพประทานนี้มีชาวจีนอาศัยอยู่มาก หัวคะแนนที่สำคัญคือสมาคมชาวจีน เป็นพื้นที่ที่ชาวจีนอาศัยอยู่รวมแล้ว ไม่น้อยกว่า 50 แห่ง ที่นี้เป็นพื้นที่ที่ชาวไทยเชื้อสายจีนผูกขาดสมาคมชาวจีน มีความใกล้ชิดกับชาวบ้านมาก มีอิทธิพลต่อการลงคะแนนเสียง อดีตหัวหน้าพรรคการเมืองเก่าแก่พรรคหนึ่งซึ่งสมัครรับเลือกตั้งในเขตนี้ เป็นผู้ที่มีความสนิทสนมกับสมาคมชาวจีนมาก บัจจุบันที่ชาวชุมชนเทพประทานใช้มองหรือพิจารณาเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นพวกเขามองว่า (1) เป็นคนเชื้อสายจีน และ (2) ต้องมีอิทธิพลต่อสมาคมชาวจีน อันเป็นองค์กรที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนกับชาวจีนอย่างแนบแน่น

การสร้างความสัมพันธ์กับสมาคมชาวจีนในพื้นที่ดังกล่าวนี้ไม่ใช่ว่าเพิ่งจะทำ หากแต่ใช้เวลาดำเนินการมาเป็นเวลานานแล้ว ทำก่อนมีการเลือกตั้งมาหลายปี และทำอย่างสม่ำเสมอและหลังเลือกตั้งแล้วยังออกไปเยี่ยมเยือนชาวบ้านบ่อย ๆ ไปร่วมกิจกรรมกับสมาคมชาวจีนด้วย การกระทำเช่นนี้จึงทำให้สมาคมชาวจีนเป็นเสมือนหัวคะแนนที่คอยช่วยเหลือ ให้มีกิจกรรมอะไร อดีตหัวหน้าพรรคการเมืองท่านนี้มีมาตลอดไม่ใช่เพิ่งมาตอนหาเสียง จะมามีมากก็ตอนมีการเลือกตั้ง มาถ่ายรูปพร้อมกับชาวบ้าน ชาวนานที่ชอบถ่ายรูปด้วย เขาเห็นว่าอดีตหัวหน้าพรรคคนนี้มีมารมีเป็นถึงรองนายกฯ หากมีเรื่องกับตำรวจหรือมีอะไรคนจะได้เกรงขามมี เพราะว่ามีสนิทกับคนใหญ่โต

ในเขตหนองแขมมีอดีตกำนันท่านหนึ่งเป็นนักเลงเก่าให้การสนับสนุน (หัวคะแนน) พรรค น. อดีตกำนันท่านนี้เป็นเจ้าของที่ให้ชาวบ้านเช่า (ค่าเช่า 100 บาทต่อเดือน) ชาวนานให้ความเกรงใจ อดีตกำนันจะเป็นผู้ประสานงานติดต่อกับ ม มาทำสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ให้ชาวบ้าน เช่นการทำท่อระบายน้ำเข้าชุมชน ซึ่งชุมชนเดิมมีน้ำประปายังไม่ถึง เมื่ออดีตกำนันท่านนี้ไปบอกกับ ม ให้ดำเนินการให้ เพียงเดือนเดียวก็ได้ประปาใช้แล้ว ชาวนานอยากได้อะไรก็บอกอดีตกำนันไปบอก ม ชาวนานเขาชอบ ม เพราะพูดจริงทำจริง "ม พูดแล้วทำ" "ทำประโยชน์ให้" อดีตกำนันท่านนี้มีความผูกพันกับชาวนานในแง่เคยเป็นกำนันเก่า ย่อมเป็นที่คุ้นเคยกับชาวนาน และยังเป็นเจ้าของที่ให้ชาวนานได้เช่าอาศัยอยู่ และมีความสนิทสนมและรู้จักกับ ม เมื่อชาวนานมีปัญหาที่นำความทุกข์ไป

บอกให้มาช่วยเหลือและได้รับความช่วยเหลือทำให้ชาวบ้านมองเห็นว่าอดีตท่านนั้นมีบารมี สามารถติดต่อกับนักการเมืองได้ ในขณะที่เดียวกันอดีตท่านกับ ม ก็มีความสัมพันธ์สนิทสนมกัน ท่านเป็นคนของ ม เข้าลักษณะเป็นหัวคะแนนถาวรไปเลย เพราะหากมีการเลือกตั้งครั้งใด อดีตท่านท่านนี้ก็จะช่วยหาเสียงทุกครั้ง

ผู้ที่เป็นหัวคะแนนในเขตภาษีเจริญรายหนึ่งเป็นเจ้าของโรงงาน เป็นหัวคะแนนให้กับพรรค น ซึ่งมีความสนิทสนมรู้จักกับผู้สมัคร ส.ส. ในเขตนี้มานาน เมื่อมีการเลือกตั้งครั้งใด ผู้สมัคร ส.ส. รายนี้จะต้องเชิญเจ้าของโรงงานไปร่วมรับประทานอาหารซึ่งเป็นการประชุมหัวคะแนนนั่นเอง เมื่อมาพร้อมเพรียงกันแล้วผู้สมัคร ส.ส. ก็กล่าวปราศรัยขอให้ช่วยเหลืออีกเช่นเคย เจ้าของโรงงานรายนี้เป็นโรงงานทำเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งมีคนงานอยู่ประมาณ 100 คนเศษ ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่าเจ้าของโรงงานต้องมีอิทธิพลต่อคนงานของคนงานเหล่านี้ทำงานในโรงงานมานานเป็นคนเก่าแก่และเป็นคนในละแวกนั้น คุณเคยเห็นวิธีการที่เจ้าของโรงงานทำให้คนงานเลือกผู้สมัคร ส.ส. ที่ตนต้องการให้เลือกคือ ต้องเข้าไปพูดจาให้เห็นความดีของผู้สมัคร ว่าเขาทำอะไรให้กับชุมชนละแวกนั้นอะไรบ้าง ซึ่งคนงานก็เชื่อและก็รู้กันว่าเจ้าของโรงงานต้องการให้เลือกใคร เรื่องอย่างนี้ต้องรู้กันอยู่แล้วสำหรับโรงงานแห่งนี้และด้วยความที่เจ้าของโรงงานเป็นคนกันเองกับคนงาน ทำให้คนงานรักและให้ความเกรงใจ เมื่อเจ้าของโรงงานขอร้องให้เลือก ส.ส. เบอร์อะไร พวกเขาทำได้เสมอ ผู้เขียนได้สอบถามลูกสาวของเจ้าของโรงงานซึ่งเธอเป็นนิสิตของมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่งว่า นอกจากพรรคการเมืองที่ผู้สมัคร ส.ส. ชื่อ น มาให้คุณพ่อช่วยเป็นหัวคะแนนให้แล้ว มีพรรคการเมืองอื่นมาให้ความช่วยเหลือหรือไม่ ลูกสาวเจ้าของโรงงานบอกว่ามีพรรค ล ส่งตัวแทนมาติดต่อและนำซองซึ่งมีเงินอยู่มามอบให้คุณพ่อของเธอด้วย แต่คุณพ่อของเธอไม่รับ เพราะรับจะช่วยพรรค น แล้ว และพรรค น เองก็ไม่ได้ใช้เงินแต่ที่ช่วยเหลือกันเพราะรู้จักกันมานาน ต้องช่วยคนนี้อยู่แล้ว

ดังกล่าว่าแล้วหัวคะแนนนี้เป็นผู้ที่มีอิทธิพลในพื้นที่ เป็นพวกเจ้าพ่อในซอยหรือในชุมชนนั้น ๆ หัวคะแนนจะได้รับการติดต่อจากพรรคการเมืองเพื่อให้ดำเนินการซื้อเสียงในชุมชนที่หัวคะแนนหรือมีอิทธิพลครอบคลุมอยู่ ในเขตภาษีเจริญพบว่าหัวคะแนนรายหนึ่งรับจะช่วยพรรคการเมือง พรรค น หัวคะแนนผู้นี้ จะเดินไปหาชาวบ้านเอง เป็นคนที่เขารู้จักและเป็นคนที่เขาเคยจ่ายให้เมื่อมีการเลือกตั้งทุกครั้งที่ผ่านมา เป็นที่รู้จัก บางครั้งชาวบ้าน

ก็เดินมาตามห้วคะแนนเองว่าคราวนี้ได้มาเท่าไร จะจ่ายกันหรือยัง เพราะเคยได้ทุกปี ต้องไปตามดูว่าปีนี้จะให้เท่าไร

การเป็นห้วคะแนนให้ผู้สมัคร ส.ส. ใช้ว่าจะเป็นคนกว้างขวางหรือใช้อำนาจอิทธิพล แต่เพียงอย่างเดียวไม่พอ ห้วคะแนนต้องสามารถพูดจาโน้มน้าวให้คนหรือผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งเห็นคล้อยตามไปด้วย เราพบว่าคนที่เป็นห้วคะแนนจะพูดจาโน้มน้าวว่าคนนี้ได้ะ เลือกเขาแล้วเขาจะช่วยเหลือเรา คน ๆ นี้หากเป็น ส.ส. แล้วมีอะไรให้เขาช่วยเหลือ เขาช่วยเราได้แน่นอน การบอกนี้หากบอกกับผู้สมัคร ส.ส. ไม่ได้โดยตรงก็ขอให้บอกกับห้วคะแนนไปก็ได้ "มีอะไรให้บอกห้วคะแนนคนนี้ก็แล้วกัน จะไปบอก ส.ส. คนนี้ให้เอง" นั่นคือความสามารถโน้มน้าวจิตใจของห้วคะแนนที่มีต่อผู้ออกเสียงเลือกตั้งอันเป็นสิ่งที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจลงคะแนนให้ นอกเหนือจากตัวเงินที่จะต้องจ่ายให้อยู่แล้ว

คนที่เป็นห้วคะแนนเป็นผู้ที่มีพันธะทั้งต่อนักการเมืองและประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงพันธะต่อนักการเมืองจะต้องห้วคะแนนให้ได้ตามจำนวนที่ได้ตกลงกันไว้ว่าจะได้จำนวนเท่าใด หากไม่ได้ตามที่กำหนดก็อาจมีอันตรายต่อชีวิต หรือไม่ได้เป็นห้วคะแนนอีกต่อไป ฉะนั้นห้วคะแนนต้องมีวิธีการควบคุมให้ผู้รับเงินจากตนไปแล้วไปลงคะแนนเสียงให้ได้ วิธีการที่พบคือในวันเลือกตั้งห้วคะแนนและพรรคพวกจะไปอยู่ในหน่วยเลือกตั้ง เพื่อเป็นดูว่าคนที่รับเงินไปแล้วจะมาลงคะแนนเสียงหรือไม่ ถ้าไม่มาเขาจัดการได้ (เพราะเป็นผู้มีอิทธิพล) จะมีการข่มขู่ คะแนนต้องได้มาตามที่ซื้อไป ถ้าลืบลื้ที่หลังว่าไม่ลงคะแนนให้มีหวังต้องโดนแน่ ห้วคะแนนจะพูดว่าเอาเงินไปแล้วต้องเลือก พวกนี้จะมีนิสัยเป็นนักเลงอยู่แล้ว เป็นนักเลงในทันที "พวกนี้เป็นนักเลง ขนาดตำรวจในพื้นที่ยังมีเอี่ยว" สำหรับพันธะต่อประชาชนคือความผูกพันที่จะต้องคอยช่วยเหลือบัดเป่าบรรเทาทุกข์ ความเดือดร้อนของประชาชนแทน ส.ส. คอยบอกให้ ส.ส. ทราบว่าชาวบ้านต้องการอะไร และบางครั้งหาก ส.ส. ไม่สามารถให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนได้ ห้วคะแนนนี้แหละจะทำหน้าที่แทน

หลังจากนักการเมืองตัดสินใจลงสมัคร ส.ส. แน่ใจแล้ว การวางแผนการหาเสียงต้องดำเนินการทันที สิ่งที่สำคัญสำหรับการหาเสียงอันเป็นปัจจัยกำหนดผลการชนะเลือกตั้งได้ คือการมีห้วคะแนนและการมีเงินแจก หากมีสองประการแล้วแทบไม่ต้องปราศรัยหาเสียงก็ชนะการเลือกตั้ง ดังนั้นนักการเมืองผู้สมัคร ส.ส. จึงต้องมีการเชิญ ห้วคะแนนมารับประทานอาหารโดยจัดเป็นงานเลี้ยงจะเชิญระดับห้วคะแนนมา ในขณะที่รับประทานอาหารอยู่นักการเมืองก็ขึ้นเวทีปราศรัย เพื่อบอกให้ช่วยเหลือกันอีก ห้วคะแนนที่มานี้

ส่วนใหญ่เป็นหวัคะแนมประเภทถาวรหรือเคยช่วยเหลือกันมาแล้ว ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าเป็นหวัคะแนมนี้ดำรงอยู่ระยะยาว ไม่ใช่เฉพาะช่วงเวลาเลือกตั้งเท่านั้น

เมื่อการพบปะกับหวัคะแนมผ่านไปแล้ว ผู้สมัคร ส.ส. ก็จะประเมินจำนวนหวัคะแนมของตนว่ามีกี่คน แล้วจึงดำเนินการขั้นตอนไปคือมอบหมายให้หวัคะแนมไปช่วยหาเสียง มีการกำหนดว่าหวัคะแนมแต่ละคนจะหาเสียงได้เท่าใด คนนี้ได้เท่าใด คนนั้นได้เท่าใด

ทางด้านหวัคะแนมเมื่อรับงานจากนักการเมืองมาแล้วก็เริ่มดำเนินการหาเสียง โดยกำหนดจำนวนหวัคะแนมที่ตนจะต้องไปดำเนินการเพื่อให้ได้เสียงมาตามจำนวนที่ต้องการ วิธีการหาเสียงของหวัคะแนมจากการสังเกตในพื้นที่เขตเลือกตั้งนั้นพบว่าเป็นการซื้อเสียงทั้งสิ้น ดังจะ ได้กล่าวต่อไป

3.3.2 การจัดเลี้ยง

การจัดเลี้ยงอาหารนอกจากจะมีการเลี้ยงหวัคะแนมดังกล่าวแล้ว ผู้สมัคร ส.ส. ยังมีพฤติกรรมเข้าข่ายการซื้อสิทธิขายเสียงโดยการจัดเลี้ยงอาหาร ข้าราชการและประชาชนด้วย ทั้งนี้เพราะต้องการให้ประชาชนมารวมตัวกัน ตนจะได้เปิดปราศรัยหาเสียงไปในตัว และอีกอย่างหนึ่งคือการเมืองอาจคิดว่าเมื่อชาวบ้านมากินเลี้ยงแล้ว อาจลงคะแนนให้ตน และสำหรับข้าราชการนั้น นักการเมืองหวังว่าจะ ได้รับการเอื้ออำนวยความสะดวก

ชาววัดม่วงเขตการเลือกตั้งย่านฝั่งธนบุรีไม่รวมงานเลี้ยงโต๊ะจีนของพรรคการเมืองหนึ่ง ภายในงานมีการตั้งเวทีปราศรัย เมื่อชาวบ้านมาร่วมรับประทานอาหารแล้ว นักการเมืองของพรรคดังกล่าวก็ขึ้นเวทีปราศรัย ให้เลือกพรรคของตนทั้งดื่มเข้าไปเป็น ส.ส. นักการเมืองผู้นี้สัญญาว่าจะช่วยเหลือทุกคนที่เดือดร้อน ใครมีปัญหาอะไรก็ให้บอกได้ ช่วยเหลือทุกเรื่อง เพราะตนเป็นคนในท้องที่ รู้ปัญหาต่าง ๆ ดี อยากให้พื้นที่นี้พัฒนาขึ้น ถ้าตนทำประโยชน์อะไรที่ท้องที่นี้ได้ก็จะทำทุกอย่าง อยากเข้ามาแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้เรียบร้อย อยากจะเข้ามาสานงานต่าง ๆ ที่ได้ทำไว้เมื่อคราวเป็น ส.ส. คราวที่แล้วให้เรียบร้อย โดยเฉพาะเรื่อง สปบ.4-01 ที่ตัวผู้กระทำผิดยังไม่ได้รับการลงโทษตามกฎหมาย ตนอยากเห็นความถูกต้องและให้มีการลงโทษผู้กระทำผิด ดังนั้นเมื่อมาร่วมงานเลี้ยงของพรรคและฟังนโยบายของพรรคนี้แล้ว ตนเห็นว่าควรเลือกพรรคนี้ดีที่สุด ไม่ใช่เลือกเพราะพรรคนี้จัดเลี้ยงฟรี หากแต่ขอให้เลือก เพราะเห็นว่านโยบายดี ประกอบกับตนก็เป็น ส.ส. มาหลายสมัย คงสามารถทำงานการเมืองได้ดีกว่า ส.ส. หน้าใหม่ของพรรคการเมืองอื่น

ซึ่งแม้ว่าล้วนแล้วแต่มีคุณสมบัติที่ดี แต่ยังไม่พร้อมงานทางการเมือง ไม่สามารถถนัดกับการเมือง อาชีพได้ และให้เลือกเป็นทีมเพื่อจะได้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความคล่องตัวในการทำงาน⁶

ความเห็นของชาวบ้านที่ไปร่วมรับประทานเลี้ยงดังกล่าวก็ไปกันทั้งนั้นแหละ ถือว่ากินฟรีก็เลยไป ไม่ได้อยากไปฟังนโยบายอะไรหรอก กินแล้วเขาให้เลือกก็ต้องเลือก เลือกพรรคนี้แหละ เป็นพรรคเก่า ไม่รู้จะเลือกใครดี คนแถวนี้ก็ชอบพรรคนี้ทั้งนั้น⁷

ในเขตกรุงเทพมหานครรอบในยังไม่พบว่ามีการซื้อเสียง (ยกเว้นในชุมชนแออัด) จากการสัมภาษณ์ นายคัน สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์บอกว่า ไม่มีการซื้อเสียงด้วยเงิน แต่มีการเลี้ยงอาหาร โดยเชิญคนที่เคยสนับสนุนมาก่อน คู่กันเคยกันเป็นคนเก่าแก่ "ซื้อจริง ๆ ไม่มี มีแต่เลี้ยงกัน กินกันเป็นกลุ่ม ๆ ส่วนใหญ่จะเอาคนเก่าแก่" การได้เงินมาเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงอาหารนั้น พรรคการเมืองหรือผู้สมัครจะให้ไว้กับห้วคณะไหน ซึ่งเป็นห้วคณะระดับใหญ่ แล้วห้วคณะระดับใหญ่ก็ทำหน้าที่แจก โดยแจกไปยังห้วคณะระดับรอง อันเป็นการปันส่วนย่อย ๆ หรือแบ่งให้กลุ่มย่อย ๆ "...ห้วคณะใหญ่ที่เขาคงจะให้ก็ให้มาทางนี้ก่อนคนเดียว แล้วมาแบ่งสรรปันส่วนย่อย ๆ เอง มักไปหาคนร่วมอุดมการณ์เดียวกัน เอาคนรู้จักคุ้นเคยจริง ๆ ไม่หักทყตามบ้าน พรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคเก่าแก่ของพวกเขาเรามาแล้ว"⁸ ที่ชุมชนถนนเชื้อเพลิงมีการเลี้ยงชาวบ้าน พรรคประชาธิปัตย์ก็มาหาเสียงในงานโดยห้วคณะซึ่งเป็นผู้นำชุมชนจัดขึ้น⁹

ที่ชุมชนเทพประทาน เขตคลองเตย ประชาชนที่อยู่ในแฟลต ซึ่งมีกรรมการแฟลตกรรมการจะได้รับเงินจากผู้สมัคร คนละ 1,000 บาท แต่ไม่มีการซื้อเสียง มีแต่การเลี้ยงอาหารฟรี หลังจากรับประทานอาหารแล้ว กรรมการที่เป็นตัวแทนพรรคการเมืองก็ประกาศให้สนับสนุน พรรคการเมืองที่ให้เงินมาเป็นค่าอาหาร

ผู้สมัครพรรคการเมืองบางพรรค นอกจากจะเลี้ยงห้วคณะและผู้สนับสนุนพรรคหลัก ๆ แล้ว ยังมีการเลี้ยงข้าราชการอีกด้วย เพราะข้าราชการในพื้นที่ก็คือเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินการเลือกตั้งนั่นเอง ฉะนั้นการเลี้ยงข้าราชการจึงน่าจะเป็นการผูกมิตร เพื่อเอื้อต่อการหาเสียงของผู้สมัคร ส.ส.

"ครูไบนี่งานนี้เป็นงานกลางคืนก่อนการเลือกตั้ง 2 วัน โดย
พรรค ช ... มีแต่คนใหญ่โตซี 5 ซี 6 ขึ้นไปทั้งนั้น บ้านข้าง ๆ
ที่ว่าการเขตยานนาวาเลย ก็เป็นการหาเสียงเช่นที่ผ่านมา
พรรค ช ทำอย่างนี้ทุกที ครูว่าเลวมาก และผู้ใหญ่ก็มากระซิบบอกว่า
ไม่ให้แพร่กระจายให้ทราบแบบปากต่อปาก ไม่ให้พูดต่อเพราะก็ผิด
ทั้งข้าราชการและผู้สมัครรับเลือกตั้ง อาจจะทำให้เกิดความ
เอนเอียงแก่ข้าราชการอย่างเห็นได้ชัด"

การหาเสียงโดยอาศัยการเลี้ยงอาหาร นอกจากเป็นการเชิญชาวบ้านและหัว
คะแนนงานเลี้ยงโดยผู้สมัคร ส.ส. เป็นผู้เชิญมาโดยตรงแล้ว ยังมีรูปแบบการหาเสียง
อีกแบบหนึ่งคือ อาศัยงานบวช ดังเห็นจากในเขตบางขุนเทียน มีการจัดงานบวชหลานชาย
ของหัวหน้าคะแนนพรรคการเมืองพรรคหนึ่ง หัวหน้าคะแนนได้เกณฑ์ให้ชาวบ้านมาร่วมงานจำนวนมาก
และในงานนี้ระหว่างทำพิธี หัวหน้าคะแนนได้กล่าวขอบคุณผู้สมัครพรรคการเมืองหนึ่งที่เป็น
เจ้าภาพงานบวชครั้งนี้ให้กับหลานชายของตนแล้วก็เชิญชวนชาวบ้านให้ไปเลือกผู้สมัครพรรคนี้
สำหรับชาวบ้านที่มาในงานเลี้ยง เมื่อได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการจัดงานบวชจากหัวหน้าคะแนน
ดังกล่าว ต่างก็ดูเหมือนจะไม่มีความแปลกอกแปลกใจอะไร เหมือนกับเหตุการณ์เหล่านี้เคย
เกิดแล้ว เมื่อสมัยที่ผู้ขายรายหนึ่งไปงานนี้ด้วยว่า เมื่อมารับเลี้ยงแล้วจะเลือกผู้สมัคร
จากพรรคการเมืองดังกล่าวหรือไม่ เขาตอบว่า "เลือก เพราะมีความเกรงใจ ไหน ๆ ก็
รับและกินของเขาไปแล้ว ก็เลือกเขาไปหน่อยก็แล้วกัน"¹²

ก่อนไปกินเลี้ยงที่มักการเมืองเชิญไบนี่ ชาวบ้านคิดอย่างไร ? ในประเด็นการ
ได้รับเชิญถือว่าได้รับเกียรติและชาวบ้านที่ไบนี่ถือว่าเป็นการให้เกียรติต่อผู้เชิญด้วย "ที่ไบนี่
เพราะถือว่าคนกันเองก็ต้องไปร่วมงานเพื่อให้เขาเห็นว่าเขามีเกียรติ เขาเชิญมาเราก็
ควรไม่ให้เกียรติเขาบ้าง เป็นการสร้างสัมพันธ์อันดีต่อกัน"¹³

สำหรับสถานที่เลี้ยงนั้นมีสองลักษณะด้วยกันคือ ลักษณะแรก เป็นการจัดเลี้ยงแบบ
โต๊ะจีน ซึ่งต้องการบริเวณมาก มักจะเป็นบริเวณวัดหรือที่ว่างของชุมชน ซึ่งพบการเลี้ยง
ลักษณะนี้ในเขตชุมชนรอบนอกเขตกรุงเทพมหานคร ลักษณะที่สองเป็นการเลี้ยงที่ไม่ใช้
บริเวณมากนัก มักจะเลี้ยงตามร้านอาหารหรือไม่ก็บ้านหัวหน้าคะแนนหรือบุคคลที่ให้การสนับสนุน

พรรค ดังคำให้สัมภาษณ์ของเจ้าของร้านค้าแห่งหนึ่งว่า "ทุกครั้งที่ผ่านมาก็จะเข้าไปกินงานเลี้ยงที่บ้านท่านศึกษาวิญญู แล้วพวก ส.ส. เขาก็มาหาเลี้ยงในวันงาน" ¹⁴ หรือบางครั้งก็มาเลี้ยงกันในร้านอาหาร โดยห้วคณะนั้นอาจเป็นเจ้าของร้านอาหารแล้วก็เลี้ยงกันในนามพรรค หรือผู้สมัคร ส.ส. ในเขตนั้น หรือไม่ก็ขายเหมาร้านอาหาร เช่น "ร้านข้าวมันไก่ร้านเกี้ยวเตี้ยว ถูกเหมาหมด ยกกันเป็นร้าน ๆ"¹⁵

เมื่อชาวบ้านกินเลี้ยงอาหารจากผู้สมัคร ส.ส. หรือห้วคณะแล้ว เขาจะลงคะแนนให้หรือไม่ ประเด็นนี้เราอาจหาคำตอบได้จากความรู้สึกหรือความคิดที่ชาวบ้านมีต่อเรื่องนี้

"มีห้วคณะมาจกรายชื่อและเลขบ้านไปแล้ว พาไปเลี้ยงเป็นคณะ ๆ คณะละ 10 คน ซึ่งห้วคณะบอกว่าทางพรรคจ่ายให้ห้วคณะละ 3,000 บาท เป็นค่าเลี้ยง หรือถ้าไม่ไปเลี้ยงก็จะจ่ายเป็นค่าเหล้ามาเป็นคณะ ๆ ละ 1,000 - 1,500 บาท เหตุที่ไม่กินเพราะเป็นของฟรี และไม่มีคามผิดหรือเสียหายอะไร เมื่อเขาเสนอมาตนเองก็ไม่อยากให้เกิดน้ำใจ"¹⁶

ชาวบ้านบอกว่าการเลี้ยงไม่ใช่เป็นเรื่องผิดกฎหมาย ไม่มีความเสียหายใด ๆ ประกอบกับคุ้นเคยและรู้จักผู้สมัครและชอบด้วย เมื่อผู้สมัครมาเลี้ยงอาหารก็เลือก เมื่อห้วคณะของผู้สมัคร

"พาไปเลี้ยงก่อนเลือกตั้ง 1 ครั้ง และจะพาไปเลี้ยงหลังเลือกตั้งอีกครั้งซึ่งใหญ่กว่าครั้งแรก ถ้าได้รับเลือก...เห็นว่าไม่เสียหายใคร ๆ เขาก็ทำกันอย่างนี้ทั้งนั้น และก็เลือกพรรคดังกล่าวนั่นเพราะชอบตัวผู้สมัคร และมีความสนิทสนมกับผู้สมัครท่านนั้น"¹⁷

เมื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งมองว่าการไปกินเลี้ยงกับผู้สมัคร ส.ส. จัดขึ้นและได้รับการเชิญไปงานแล้ว ก็ไปเพราะเห็นว่าการไปคือการให้เกียรติคนเชิญประกอบกับผู้เชิญไม่ว่าจะเป็นห้วคณะหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งเองก็มีความสนิทสนมคุ้นเคย จนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในโครงสร้างของสังคมไทย ที่ปากที่จะปฏิเสธได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ในเชิงส่วนตัว และมีความอุปถัมภ์กันอยู่ และยังเห็นว่าไม่ใช่เรื่องผิดอะไรที่จะไปงานกินเลี้ยง และเมื่อกินแล้วก็เลือกผู้สมัคร ส.ส. คนนั้นด้วย เพราะฉะนั้นวิธีการเลี้ยงอาหารผู้มีสิทธิเลือกตั้งจึงเป็นวิธีการที่ทำให้ได้คะแนนเสียงจากประชาชน

การจัดงานเลี้ยงในช่วงฤดูการหาเสียงเลือกตั้ง ส.ส. มีปรากฏอย่างบ่อยครั้งมาก มีการจัดขึ้นด้วยเหตุผลง่าย ๆ งานเลี้ยงที่จัดบ่อย ๆ คือ งานบวชและงานวันเกิด โดยเฉพาะวันเกิด เกี่ยวกับบอกว่างานวันเกิดคนนั้นคนนี่ ซึ่งจริง ๆ แล้ว ไม่รู้ว่าเป็นงานวันเกิดจริงหรือเปล่า ชาวบ้านเองก็เคลือบแคลงสงสัยเหมือนกัน แต่ก็เป็นที่รู้กัน จนชาวบ้านล้อเลียนว่าเป็นงานวัน "เกิดอยากจะกิน" ซึ่งผู้จัดจะบอกชาวบ้านที่รู้จักมากินกัน ผู้บอกคือหัวหน้า เมื่อมาถึงงานเลี้ยงแล้วจะมีการปราศรัย พูดถึงผู้สมัคร ส.ส. บอกให้เลือกคนนี้ พองานเลิกก็มีซองแจกถือว่าเป็นค่ารถกลับบ้านไป

3.3.3 การซื้อเสียงด้วยเงิน

เงินมีความสำคัญและจำเป็นสำหรับการเลือกตั้งเสมอ (แต่ไม่ใช่สิ่งชั่วร้าย) เงินเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้รับการเลือกตั้งหรือได้รับชัยชนะ แต่การใช้เงินตามกรอบของกฎหมายอาจทำให้แพ้การเลือกตั้งได้ ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นต้องใช้เงินเกินกฎหมายกำหนด และใช้ในทางที่กฎหมายห้ามด้วย ปัจจุบันเราพบว่า การเลือกตั้งไม่ว่าประเทศพัฒนาแล้วหรือกำลังพัฒนาหรือด้อยพัฒนา หากมีการเลือกตั้งแล้วต่างก็มีการใช้เงินกันมากดังเห็นได้จากประเทศเกาหลีและญี่ปุ่นที่ผู้นำทางการเมืองถูกกล่าวหาว่ารับเงินสนับสนุนเป็นจำนวนมาก และแม้แต่ประเทศไทยเราเองการเลือกตั้งเมื่อครั้งล่าสุดคือวันที่ 2 กรกฎาคม 2538 ประเมินกันว่ามีการใช้เงินเพื่อการนี้รวมกันทั้งหมด ประมาณ 40,000 ล้านบาท

ดังกล่าวแล้วว่ากรุงเทพมหานครมีการใช้เงินซื้อสิทธิขายเสียง โดยเฉพาะในเขตรอบนอกและในแหล่งชุมชนแออัด แต่การซื้อเสียงนั้นมีวิธีการอย่างไร ซื้อด้วยจำนวนเท่าใด และผู้ขายเสียงมีความคิดเกี่ยวกับการขายเสียงอย่างไร เป็นประเด็นที่เราจะพยายามตอบในหัวข้อนี้

แจกเงินเมื่อใด

การแจกเงินในที่นี้หมายถึงผู้สมัครหรือพรรคการเมืองนำเงินไปให้ประชาชนเพื่อหวังให้ประชาชนลงคะแนนเสียงให้ตน หรือกล่าวได้ว่าเป็นการซื้อเสียงนั่นเอง "ในการเลือกตั้งครั้งหนึ่ง ๆ นั้น ช่วงเวลาที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งแสดงตัวว่าลงสมัครจริง ๆ คือวันสมัครรับเลือกตั้งอันเป็นวันที่ได้หมายเลขประจำตัว เมื่อเป็นที่แน่นอนเช่นนี้แล้ว ก็เริ่มรณรงค์หาเสียงอย่างจริงจัง พร้อมกันนี้ผู้สมัครก็เริ่มประเมินกำลังหวัคະແນของตนโดยเชิญหวัคະແນมาประชุม (เชิญมารับประทานอาหาร) เมื่อประชุมเสร็จก็ได้มอบหมายหวัคະແນให้ทำหน้าที่ ซึ่งจะตลอดระยะเวลาจนกว่าการเลือกตั้งเสร็จ หน้าที่นี้คือการแปลงเงินให้เป็นคะแนเสียง ซึ่งก็คือการซื้อเสียงนั่นเอง การซื้อนี้มีทั้งซื้อครั้งเดียวและซื้อหลายครั้ง

ในกรณีที่มีการซื้อครั้งเดียวเป็นการซื้อในพื้นที่ที่ไม่มีการแข่งขันอย่างรุนแรง เช่น ในชุมชนวัดเลา เขตบางขุนเทียน แม้ว่าจะมีพรรคการเมือง ได้แก่ ประชากรไทย ประชาธิปัตย์ และพลังธรรมเป็นพรรคที่มีฐานเสียงอยู่ แต่ผู้สมัครก็ทราบแล้วว่าฐานเสียงแน่นอนของตนอยู่ ณ จุดใด การซื้อเสียงจึงไม่จำเป็นต้องทำกันหลายครั้ง อันเป็นลักษณะการช่วงชิงคะแนเสียงกัน เหมือนดังในกรณีการซื้อเสียงในเขตพื้นที่ที่มีการแข่งขันกันรุนแรง อย่างเช่นที่เขตยานนาวาหรือเขตภาษีเจริญ ซึ่งผู้สมัครยังไม่มั่นใจในฐานเสียงตน ในพื้นที่เช่นนี้จะมีการแจกเงินเป็นช่วง ๆ ซึ่งอาจเป็นสามช่วง ดังผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นหัวหน้าวินมอเตอร์ไซค์รับจ้างช่องนนทรี เขตยานนาวา ได้พูดไว้อย่างชัดเจนว่า

"เราให้กันสามช่วง ช่วงแรกคือก่อนเลือกตั้ง 1 เดือน คือช่วงเริ่มหาเสียง ช่วงที่ 2 อีก 20 วันจะเลือกตั้ง ช่วงที่ 3 อีก 5 วันจะเลือกตั้ง ได้รับในวันที่ 26 - 27 มิถุนายน 2538 เวลาเขาให้ให้ที่แฟลต แต่ละแฟลตจะมีหวัคະແນ 4-5 คน"

เราจะเห็นได้ว่าในชุมชนที่ประชาชนอาศัยอยู่ตามอาคารรวมกัน หรือที่เรียกว่าแฟลตนั้นจะมีคนอยู่หนาแน่น จึงเป็นที่สนใจสำหรับการหาเสียงของนักการเมือง โดยเฉพาะการหาเสียงโดยการแจกเงินหรือซื้อเสียง เพราะหากทำได้ ได้คะแนนอย่างเป็นกลุ่มก้อนจะนับตามชุมชนแฟลตจึงมีการแข่งขันกันสูง เพื่อความแน่ใจหวัคະແນก็จะทำการแจกเงินหลายรอบ การแจกกรอบแรกกลายเป็นการมัดจำไว้ก่อน รอบสองเป็นการมากำชับ และรอบที่สามบอกว่าเป็นแน่นอน (ห้ามเบี้ยว)

ในบางพื้นที่ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผู้สมัครหรือหัวหน้าคณะของผู้สมัครประเมินไว้แล้วว่าในเขตของการแข่งขันน้อย หรือไม่เข้มข้นมากนัก ประกอบกับชาวบ้านก็เป็นฐานคะแนนเสียงของตนอยู่แล้ว การแจกเงินจะเป็นการให้ในลักษณะ เป็นสินน้ำใจ เพราะอย่างไรเสียชาวบ้านก็มีแนวโน้มจะเลือกอยู่แล้ว ฉะนั้นหากมีการแจกเงินก็เป็นการแสดงให้เห็นว่า ยังไม่ทิ้งกัน และคนในพื้นที่เช่นนี้ก็จะเป็นคนที่รู้จักสนิทสนมคุ้นเคยกันกับหัวหน้าคณะอยู่แล้ว

"...เขาเอาเงินมาให้ เขาให้ทุกคนที่เขามาหา ตามรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ตามบ้านโดยหัวหน้าคณะเขาจะทราบ ส่วนใหญ่เป็นคนสนิทกัน เป็นญาติ จึงเข้ามาพูดคุยว่าเป็นหัวหน้าคณะมาหาคะแนนให้ ไม่ช่วยเลือกพรรคนี้พรรคนี้หนอยนะครับ ส่วนใหญ่จะแจกก่อน 1-2 วันก่อนเลือกตั้ง ที่เห็นเขาก็กินแจกทุกบ้านที่บ้านผมมีมา 2 คน เป็นหัวหน้าคณะอยู่พรรคเดียวกัน..."¹⁸

การแจกเงินช่วงสำคัญซึ่งหากเป็นต่างจังหวัดก็เป็นคืนก่อนวันเลือกตั้งที่นิยมเรียกกันว่าเป็น "คืนหมาหอน" หัวหน้าคณะจะทำการแจกในคืนนั้น แต่สำหรับกรุงเทพฯมหานครช่วงที่มีความสำคัญยิ่งคือช่วงบ่าย ๆ ของวันเลือกตั้งอันเป็นเวลาก่อนปิดหีบบัตรประมาณ 2 ชั่วโมง จากประสบการณ์ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ว่า ตอนบ่ายเป็นช่วงที่โง่งราคาได้ การขายเสียงไม่เหมือนกับราคาผักในตลาดสด ซึ่งยิ่งสาย ราคาผักยิ่งตก แต่การขายเสียงยิ่งสาย (บ่าย) ราคายิ่งดี เพราะในทุกพื้นที่การจัดตั้งหัวหน้าคณะมีการประเมินกันว่าคนในเขตของตนและเป็นฝ่ายลงคะแนนให้ตนนั้น ลงเท่าไรแล้ว ทำให้มีการประเมินกันว่าแพ็คเกจหรืออะไรก็ได้เลือกตั้งได้ และหัวหน้าคณะก็รู้ข้อมูลจากการนั่งสังเกตการณ์ที่บริเวณหน่วยเลือกตั้งและอาจได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ในหน่วยเลือกตั้งนั้น จึงทำให้ทราบที่บ้านใดบ้างที่ยังไม่มาลงคะแนนเสียง หัวหน้าคณะก็ส่งคนของตนออกไปชะ ผู้ที่ยังไม่มาลงให้ลงคะแนนเสียง แต่การชะนั้นต้องชะด้วยเงินจำนวนมากกว่าปกติ เพราะชาวบ้านเขารู้ว่าตัวตนเองพรรคการเมืองที่มาตามเขาอาจแพ้ต้องจ่ายเขาแพงแน่ ชาวบ้านเขาคอยบ่าย ๆ อย่างนี้แหละจึงได้ค่าลงคะแนนเสียงแพง

"บางบ้านมีคนอยู่ในบ้านมาก ก็จะไม่ไปลงคะแนน จะรอตอนบ่าย ๆ ของวันเลือกตั้ง... หัวหน้าคณะพยายามเรียกให้ไปลงคะแนน... พอประมาณ 14.00 น. ในวันเลือกตั้ง แต่ละพรรคการเมืองทราบว่ามีที่รับเหมาจ่ายเงินไม่อื่นในช่วงบ่ายนี้แหละ"

เขตพื้นที่การเลือกตั้งที่พบว่าประชาชนโหวตราคาอย่างชัดเจนคือจังหวัดนครพนม ซึ่งมีลักษณะเหมือนเขตรอบนอกของกรุงเทพมหานคร สำหรับการศึกษาครั้งนี้พบว่า วันก่อนวันเลือกตั้ง พรรคการเมืองหนึ่งจะจ่ายให้คนละ 500 บาท ครั้นเมื่อบาย ๆ ของวันเลือกตั้งจะจ่ายถึง 1,000 - 1,200 บาท ซึ่งชาวบ้านเขารู้ว่าต้องมีคนมาจ่ายให้แน่ ๆ เขาดีใจที่ได้เงินเขาบอกว่าคนอย่างพวกเขาจนอยู่แล้ว อยากได้เงินเยอะหน่อย อยากมีเงิน เงินที่ได้มาทำให้เขาสามารถหยุดตากแดดตากฝนถึง 3-4 วัน ทำไมเขาจะไม่รับและทำการโหวตราคา

แจกเงินที่ไหนกันบ้าง ?

พื้นที่ที่ทำการเมืองส่งหวัคแฉนของตนไปแจกเงินนั้น พบว่าหากเป็นเขตเมืองจะแจกกันตามชุมชนแออัด เช่น สลัมและแฟลต เช่นพบว่ามีการแจกเงินในสลัมแห่งหนึ่งในเขตคลองเตย ดังเห็นจากการสัมภาษณ์ชายในร้านกาแฟแห่งหนึ่ง ณ ตลาดคลองเตย โดยคุณพจน์ เทียมศักดิ์

ถาม : แถวนี้มีการซื้อเสียงไหม

ตอบ : พวกแม่ค้าไม่มาแจก อาชีพร้านกลางไม่มาแจก มีการแจกเงินตามสลัม มีคนคุมรายชื่อ

นอกจากมีการแจกเงินหรือซื้อเสียงในชุมชนแออัดหรือสลัมแล้ว ในเขตรอบนอกกรุงเทพมหานครก็มีการแจกเงิน ลักษณะชุมชนของเขตรอบนอกกรุงเทพมหานคร พบว่าเป็นชุมชนชาวบ้านทำสวนมาแต่เดิม ดังนั้นความเป็นอยู่ตลอดจนวัฒนธรรมยังคงมีรากฐานของความเป็นชนบทอยู่ด้วย ทางเข้าชุมชนจากถนนสายหลักก็ยังคงลำบากอยู่ บางแห่งเป็นทางลูกรัง บางแห่งเป็นถนนพื้นดินธรรมดา ยังไม่มีการไรกลูกรังแต่ประการใด เมื่อถึงฤดูฝนการสัญจรไม่มีความลำบาก และชุมชนก็ยังมีการปกครองเป็นหมู่บ้าน ตำบล มีผู้ใหญ่บ้านและกำนันเป็นผู้ปกครองซึ่งเป็นผู้นำที่เป็นทางการ

ที่มีนบุรี (เขตเลือกตั้งที่ 13) พบว่าในชุมชนแห่งหนึ่งซึ่งมีผู้สมัครจากพรรคช บ และ ล เป็นพรรคที่แข่งขันกันอย่างเข้มข้น มีลูกชายผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นคนคุ้นหน้าคุ้นตากันเป็นอย่างดีในหมู่บ้านนี้ เป็นหวัคแฉนให้พรรคการเมืองพรรคหนึ่งจากสามพรรคที่กล่าวข้างต้น เป็นผู้ซื้อเสียงด้วยการเคาะมาหาชาวบ้านถึงบ้าน เพราะเป็นคนรู้จักกันดี ลูกชายผู้ใหญ่บ้านคนนี้จะมาบอกว่าแต่ละบ้านมีใครบ้างเป็นผู้มีสิทธิลงคะแนนเลือกตั้ง

หวัคະแนมคนนี้จะบอกให้ช่วยสนับสนุนพรคของตน พร้อมกับส่งเงินให้อัตราหวัละ 200 บาท การซื้อเสียงของรายลูกชายผู้ใหญ่นี้เป็นที่สังเกตว่าหวัคະแนมบอกให้เลือกเบอร์เดียวในทีม ไม่ได้พูดถึงเบอร์อื่นในพรรคเดียวกัน อันเป็นทีมเดียวกัน ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า ผู้สมัครเบอร์นั้นจ่ายเงินตนเองคนเดียว หรืออาจประเมินว่าตนอาจไม่ได้รับการเลือกตั้งจึงทุ่มเงินเพื่อให้ได้เสียงระดับที่จะได้ชัยชนะ

โดยสรุปเราพบว่ามีการซื้อสิทธิขายเสียงในเขตรอบในหรือเขตเมืองของกรุงเทพมหานคร ทั้งในชุมชนแออัดและอาคารเคหะชุมชนหรือแฟลต และในเขตรอบนอก กรุงเทพมหานคร

ใครเป็นคนซื้อ ?

การซื้อเสียงเป็นการกระทำทางสังคมที่ประกอบด้วยบุคคลสองฝ่าย ฝ่ายแรกคือผู้ซื้อ และฝ่ายที่สองเป็นผู้ขาย ฝ่ายแรกเป็นนักการเมืองอันได้แก่ผู้สมัคร ส.ส. ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่าแหล่งเงินน่าจะมาจากตัวผู้สมัครและพรรคที่สังกัดอยู่ แต่แหล่งที่มาของเงินนี้ไม่อยู่ในขอบเขตการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยสรุปครั้งนี้คือนักการเมืองต้องมีเงินสำหรับซื้อเสียง มิฉะนั้นจะเข้าไปเป็น ส.ส. ไม่ได้ หรือได้ยาก และผู้ซื้อคือนักการเมืองผู้สมัคร ส.ส. และพรรคการเมือง โดยมีหวัคະแนมทำหน้าที่เป็นนายหน้าหรือตัวกลางในการซื้อ

นักการเมืองแม้มีเงินซื้อมากมายมหาศาลก็ได้หมายความว่า ได้เป็น ส.ส. เสมอไป นั่นคือการซื้อเสียงไม่ได้ซื้อได้เหมือนซื้อสินค้าทั่ว ๆ ไป ซึ่งหากมีเงินก็สามารถซื้อได้ โดยราคาสินค้าก็เป็นไปตามกฎอุปสงค์ (demand) และปริมาณสินค้า (supply) แต่การซื้อเสียงมิได้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ดังกล่าว หากแต่การซื้อเสียงให้ได้หวัคະแนมเสียงดังภาษากาเลือกตั้งเรียกว่ากระสุนไม่ดำนั่น จะต้องกระทำโดยการซื้อผ่านหวัคະแนมหรือให้หวัคະแนมเป็นผู้ซื้อให้

ที่เขตประเวศพบว่าผู้สมัคร ส.ส. จะใช้หวัคະแนมซื้อเสียง (รวมทั้งหาเสียงด้วย) หวัคະแนมเหล่านี้คือผู้มีอิทธิพลในชุมชนหรือผู้กว้างขวางในชุมชน คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือเป็นตัวแทนผู้สมัคร ส.ส. ที่มาช่วยหาเสียงให้ ซึ่งมีการหาเสียงในลักษณะของการซื้อหวัคະแนมเสียงปะปนกับวิธีการหาเสียงอื่น ๆ การซื้อในที่นี้หมายถึงการซื้อด้วยเงิน

หัวคะแนนนอกจากจะเป็นผู้กว้างขวาง ชาวบ้านให้ความเคารพยำเกรง ซึ่งในชุมชนหนึ่ง ๆ จะมีไม่กี่คนที่สามารถควบคุมชุมชนได้ทั้งหมด ซึ่งบุคคลเช่นนี้เรียกว่าเป็นหัวคะแนนหลัก ในการทำงานของหัวคะแนนหลักนั้น หัวคะแนนหลักจะไม่เดินทางไปทุกบ้าน หรือทุกซอกทุกมุมของพื้นที่ หากแต่จะใช้หัวคะแนนรอง หัวคะแนนรองเป็นบุคคลในชุมชนที่มีบทบาทอิทธิพลระดับลดหลั่นกันลงไป ซึ่งจะอยู่ใต้อิทธิพลของหัวคะแนนหลักอีกทอดหนึ่ง หัวคะแนนรองเหล่านี้จะถูกใช้ให้ไปทำงานในส่วนของญาติพี่น้องของตน โดยใช้ความเป็นญาติ ความสนิทสนมเป็นเครือข่าย ไม่ค่อยจะเสี่ยงกัน ซึ่งลักษณะเช่นนี้สะท้อนภาพออกมาอย่างชัดเจน จากคำให้สัมภาษณ์ของหัวหน้าวินมอเตอร์ไซค์รับจ้างช่องนนทรี เขตยานนาวา ว่า

"มีการแจกทุกพรรค ที่เก่า ๆ ทุกพรรค มีพรรคอะไรบ้างคิดเอาเอง ทุกเข้ามาเคาะประตูทุกบ้าน ส่วนใหญ่เขาจะใช้ญาติพี่น้องมาเป็นหัวคะแนน เอาความสนิทสนมเป็นทุนเดิม และถามว่า เฮ้ยบ้านนี้มีกี่คนวะ คนตอบก็ตอบไปว่ามี 10 คนโว้ย เอ้า เอาค่าเหล้าไปก่อน 2,000 บาท อย่าลืมเอาบัตรมาให้ดูในวันเลือกตั้ง เขาก็มาติดตามตั้งแต่ 6.00 น. มาเคาะประตู ขอดูบัตรว่ามี 10 คน จริงหรือไม่ เอ้า 10 คนจริง เอ้าค่าเหล้าไปอีก 2,000 บาท"²⁰

ผู้สมัคร ส.ส. ที่หวังเป็น ส.ส. ให้สมปรารถนาจำเป็นต้องรู้จักประเมินคะแนนของตนให้ตรงกับความเป็นจริงให้มากที่สุด การประเมินคะแนนเสี่ยงที่มีประสิทธิภาพหรือตรงกับความเป็นจริงมากที่สุดนั้น กระทำได้จากการให้หัวคะแนนที่มีประสิทธิภาพทำการประเมินหัวคะแนนที่มีประสิทธิภาพคือหัวคะแนนที่ชาวบ้านให้การยอมรับนับถือ ให้ความเคารพเชื่อฟัง ซึ่งหัวคะแนนลักษณะดังกล่าวนี้หากแจกเงินแล้วชาวบ้านมักลงคะแนนให้ และทางพรรคการเมืองเองก็มีวิธีการที่มีประสิทธิภาพด้วย วิธีการคือนอกจากหัวคะแนนจะเป็นผู้ช่วยเหลือพรรคทำงานให้พรรคมานาน มีความผูกพันกับพรรคแล้ว ทางพรรคมีคำตอบแทนให้หัวคะแนนด้วย ในการประเมินคะแนนเสี่ยง ผู้สมัคร ส.ส. จะให้หัวคะแนนของตนประเมินมาให้ หัวคะแนนจะเรียกคนสนิทของตนในหมู่บ้านหรือชุมชนมาทำการประเมินฐานเสี่ยงว่า คนสนิท (หัวคะแนนรอง) ของหัวคะแนน จะรับผิดชอบได้กี่เสียง ทางพรรคจะให้คำตอบแทน ซึ่งอาจเป็นเสี่ยงละ 300 - 500 บาท สำหรับเป็นคำตอบแทน หัวคะแนนรองหรือคนสนิทของหัวคะแนนหลัก (หัวคะแนนใหญ่) ก็บอกได้ว่าจะได้กี่คะแนนเสี่ยง เหตุที่หัวคะแนนรอง

สามารถบอกได้ว่ามีจำนวนที่เสี่ยงนั้นเพราะตนเองสามารถนับได้ว่าในชุมชนหรือหมู่บ้านของตนนั้นจะลงคะแนนเสียงให้เท่าใด หรือจำนวนกี่คน เพราะคุ้นเคยจึงมั่นใจจนสามารถบอกได้ว่าจะมีคนลงให้กี่คน

แม้บ้านรายหนึ่งเป็นหัวคะแนนรอง อาศัยอยู่ในชุมชนวัดเลา เขตบางขุนเทียน กทม. ช่วยพรรคการเมืองเก่าแก่พรรคหนึ่งหาเสียง กล่าวว่าตนมีหัวหน้าซึ่งเป็นหัวคะแนนให้ไปนำเอารายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จำนวน 30 คน พร้อมเลขที่บ้านของคนจำนวน 30 คน ดังกล่าว จากนั้นหัวคะแนน (หัวหน้า) จะนำเงินมาให้ และยังไม่ไปเที่ยว เช่นไปเชียงใหม่ เป็นต้น¹

การซื้อเสียงในเขตกรุงเทพมหานครกระทำได้ยากอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา (2 กรกฎาคม 2538) เป็นการเลือกตั้งที่มีเวลาหาเสียงน้อย และพรรคการเมืองก็เต็มไปด้วยการเข้าไปเป็นรัฐบาล หากพรรคการเมืองได้เสียงจำนวนมากก็มีสิทธิเป็นรัฐบาลเพราะบรรยากาศทางการเมืองหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พรรคการเมืองซึ่งมีจำนวน ส.ส. ที่มาจากการเลือกตั้งมากที่สุดมีโอกาที่จะเป็นผู้จัดตั้งรัฐบาล หากเป็นก่อนยึดอำนาจของ รสช. พรรคการเมืองยังต้องอิงอำนาจทหารอยู่ เมื่อพรรคการเมืองมีอำนาจอิสระ ในการจัดตั้งรัฐบาลมากขึ้นทำให้พรรคการเมืองกล้าที่จะทุ่มเงินลงสู้กัน ในสนามเลือกตั้งมากขึ้น ซึ่งกระแสทางการเมืองไม่ประชาชนและสื่อมวลชนทราบดี ผู้สมัคร ส.ส. จึงถูกจับตาในเรื่องนี้มาก การซื้อเสียงจึงทำไปด้วยความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง ดังพฤติกรรม การซื้อเสียงของพรรค ช ในชุมชนเทพประทาน เขตคลองเตย กทม. การซื้อเสียงจะเริ่มด้วยหัวคะแนนชักชวนผู้มีสิทธิลงคะแนนไปรับประทานอาหาร เมื่อไปด้วยก็พูดคุยกันเรื่องการให้เงินเพื่อลงคะแนนเสียงให้ หากผู้ที่ไม่ด้วยมีท่าทีไม่ปฏิเสธ หัวคะแนนก็จะนำเงินไปให้ในวันหลังจากที่ไปเลี้ยงอาหารแล้ว²

การขายสิทธิ

การขายสิทธิในที่นี้หมายถึงประชาชนผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงรับเงินจากผู้สมัคร ส.ส. และเมื่อรับเงินแล้วก็ลงคะแนนเสียงให้หรืออาจไม่ลงคะแนนก็ได้ อย่างไรก็ตามเมื่อประชาชนรับเงินแล้วส่วนใหญ่จะลงคะแนนให้ เพราะผู้ที่มาซื้อเป็นหัวคะแนนซึ่งประชาชนเกรงกลัวดังได้กล่าวมาแล้ว มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่รับเงินแล้วไม่ลงคะแนนเสียงให้

การขายสิทธิจะผ่านหัวคะแนน ชาวบ้านบอกว่ามีหัวคะแนนมาติดต่อซื้อเสียง โดยให้หัวละ 300 บาท เป็นหัวคะแนนของพรรค ช หัวคะแนนบอกให้ทราบทั่วไปว่าใคร จะขายเสียงให้ไปหาเขา หัวคะแนนคนนี้เป็นคนกว้างขวางมีคนรู้จักทั่วไปในพื้นที่ ชาวบ้าน ผู้นี้ก็ขายเสียงโดยคนในบ้านมีสิทธิลงคะแนน 3 คน จึงได้มา 900 บาท²³

ชาวบ้านในซอยจรูญนิทวงศ์ 6 เขตบางกอกใหญ่ ขายเสียงโดยมีหัวคะแนน พรรค ล มาให้หัวละ 300 บาท ที่บ้านมี 2 คน ได้มา 600 บาท บางบ้านในซอยนั้นนอกจาก ได้เงินแล้วยังได้พวกอาหารแห้ง ข้าวสาร อาหารกระป๋อง แจกตามบ้านด้วย หัวคะแนนที่ มาแจกเงินได้ชักชวนให้เลือกพรรค ล ว่าเป็นพรรคดี ถ้า ม เป็น ส.ส.คราวนี้อีกครั้ง จะสานงานที่ค้างค้างต่าง ๆ จะพัฒนาพื้นที่ให้เจริญแน่นอน แต่การรับเงินครั้งนี้ไม่ใช่ว่าอยาก ได้เงิน แต่เพราะเกรงใจหัวคะแนนมากกว่า เนื่องจากเป็นคนรู้จักกัน แล้วก็ต้องเลือก พรรค ล ด้วยเมื่อรับเงินเขาแล้ว²⁴

การซื้อเสียงบางครั้งนักการเมืองผู้สมัคร ส.ส. อาจซื้อจากหน่วยงานหรือองค์การ โดยการเอาเงินจำนวนหนึ่งไปให้องค์กรสาธารณะ เช่น ผู้สมัครในเขต 11 (หนองแขม บางขุนเทียน บางกอกใหญ่) รายหนึ่งมอบเงินให้โรงเรียนซึ่งมอบให้ในช่วงฤดูการหาเสียง เป็นจำนวนเงิน 50,000 บาท โฉนดของผู้สมัครรับเลือกตั้งเอง ซึ่งการมอบเงินให้กับ องค์การสาธารณะเช่นนี้ นักการเมืองได้กระทำเป็นประจำอยู่แล้ว โดยกระทำทั้งในช่วง ของการรณรงค์หาเสียงและช่วงการเลือกตั้งผ่านพ้นไปแล้ว โดยอาจกล่าวตรงนี้ได้ว่าการ ซื้อเสียงในรูปแบบนี้ นักการเมืองกระทำตลอดปี

เราสามารถกล่าวได้ว่าการเลือกตั้งที่ผ่านมา (ตั้งแต่ พ.ศ. 2512) มีการซื้อเสียง ทุกครั้ง พรรคการเมืองเกือบทุกพรรคซื้อเสียง ไม่มีพรรคการเมืองใดเลยที่ไม่ซื้อเสียง เพียงแต่วิธีการแตกต่างกันออกไป สำหรับการเลือกตั้งครั้งนี้พบว่า มีการซื้อเสียงเช่นเคย และซื้อด้วยเงินจำนวนมากว่าทุกครั้งที่ผ่านมา เพราะเวลาการหาเสียงสั้นมาก ดังกล่าว แล้วว่าการได้คะแนนมาก ๆ หมายถึงการได้เป็นรัฐบาล จึงทำโดยการทุ่มเงินจำนวนมาก คราวนี้เวลาหาเสียงน้อย ทำให้เงินเข้ามามีบทบาทในการหาเสียงมากขึ้น

ในบางพื้นที่ที่มีการแข่งขันกันสูง มีผู้สมัครหรือนักการเมืองที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ สูงลงสมัครต่างพรรคกัน เช่นในเขต 11 ซึ่งอยู่ฝั่งธนบุรี ผู้สมัครจากพรรค บ หวังจะ ไล่หน้านักการเมืองที่มีบทบาทสูงจากพรรค น จึงมีการทุ่มเงินกันมาก โดยเรียกเป็นภาษา

เลือกตั้งว่าเป็นระลอก (จ่ายเงินเป็นงวด ๆ) ระลอกแรกให้ไปก่อน 100 บาท คล้าย ๆ กับเป็นการมัดจำไว้ก่อน แล้วระลอกที่ 2 ให้ไปอีก 500 บาท ซึ่งจะจ่ายให้ก่อนวันเลือกตั้ง 2 - 3 วัน และพอถึงวันเลือกตั้งก็ทุ่มเงินกันเต็มที่เลย โดยจ่ายให้คนละ 1,200 บาท ได้ข่าวว่าหมกกันคนละหลายสิบล้านบาท การจ่ายในอัตรานี้จะพบในชุมชนแถว ๆ บางแค

"นักการเมืองจากพรรค บ ยจ่ายก่อนวันเลือกตั้งไปหนึ่งร้อยบาท
แล้วจ่ายให้ครบหลังเลือกตั้ง เพราะว่ากันเบียร์ บางคนบ้องกัน
โดยไปขอบัตรไม่ถ่ายเอกสารแล้วค่อยมาคืนทีหลัง"

อัตรการซื้อเสียงในบางพื้นที่จะไม่สูงมากนัก คือในพื้นที่การแข่งขันไม่สูง ที่กล่าวว่า การแข่งขันไม่สูง ไม่ได้หมายความว่า ไม่มีนักการเมืองที่มีบทบาทสำคัญและฐานะทางการเงินไม่สูงและตีสงสมัคร เหตุที่การแข่งขันกันน้อย เพราะในพื้นที่นั้นชาวบ้านเขาเป็นฐานเสียงให้กับนักการเมืองคนใดคนหนึ่งค่อนข้างชัดเจน ภาษาเลือกตั้งบอกว่า "เป็นแฟนเก่ากันแน่ ๆ" ซึ่งหมายความว่า ชาวบ้านไม่ปรารถนาจะไปเลือกคนอื่นแน่นอน แต่ถามว่าต้องมีการจ่ายเงินกันไหม ? ก็ตอบได้ว่าต้องมีการจ่ายกันหน่อย แต่จ่ายไม่มากเช่นนักการเมืองจากพรรค น จ่ายให้น้อย ไม่ทุ่มเท่าไร เพราะรู้ว่าได้แน่นอนในพื้นที่ตรงนั้น แต่จะไม่จ่ายเสียเลยก็ได้ เพื่อเป็นสินน้ำใจเขาจะให้ 100 - 300 บาท (เลือก 3 คน) ซึ่งมันกลายเป็นธรรมเนียมไปแล้ว มันต้องซื้อน้ำใจกันบ้าง มิฉะนั้นจะดูเหมือนแกล้งน้ำใจ และหากไม่ซื้อจริง ๆ ชาวบ้านก็จะลงคะแนนเสียงให้นักการเมืองคนน้อยอยู่แล้ว

การซื้อเสียงกล่าวได้ว่าหัวคะแนนเป็นตัวจักรสำคัญในขั้นที่จะทำให้การจ่ายเงินเพื่อผู้สมัคร ส.ส. ประสพผลสำเร็จนั้น คือหากการทำงานของหัวคะแนนมีประสิทธิภาพแล้วจำนวนคะแนนที่จะชนะเลือกตั้งก็ไร้ผล ฉะนั้นหลังจากแจกเงินไปแล้วหัวคะแนนจะต้องตามคะแนนนับตลอดเวลา นั่นคือต้องติดตามคอยบอกเนิ่นช้าว่า อย่าลืมนะ รับเงินไปแล้ว ห้ามลืมนะ ให้ไปลงคะแนนให้ได้ คอยติดตามอยู่ตลอดเวลาและพอถึงวันเลือกตั้งก็ต้องตามไปตรวจสอบดูว่าลูกคะแนนของตนออกไปใช้สิทธิหรือยัง หากยังก็ชักชวนให้ไปใช้สิทธิ วิธีการชักชวนไปใช้สิทธิเท่าที่ทุนส่วนใหญ่ หัวคะแนนจะใช้วิธีการชุกมาก เช่นบอกว่ารับเงินไปแล้ว ถ้าไม่เลือกระวังตัวไว้นะ และส่วนใหญ่ชาวบ้านเมื่อรับแล้วก็ลงคะแนนให้ ดังเช่นที่ชุมชนวัดเลา หัวคะแนนจัดงานบวชลูกชาย แล้วบอกว่าพรรคการเมืองเป็นเจ้าภาพ จะให้ช่วยอะไรก็บอก เชิญคนไปกินเลี้ยง จากนั้นก็ถามแจกเงิน ตอนแรกผู้รับเงินคิดว่าไม่เป็นไร

รับมาแล้วไม่เลือกก็ได้ พอถึงเวลาเลือกจริง ก็ต้องลงให้เขา เพราะรับเข้ามาแล้ว ลงให้หน่อย ประกอบกับผู้สมัครก็สัญญาว่าจะทำอะไรต่อมิอะไรให้ หากเป็น ส.ส. เช่นเขาบอกจะทำถนน ซึ่งในชุมชนนี้แย่มาก ถ้าเป็นคุณผณตกมา ถนนและทะเลาะกันหมด ก็อยากได้จึงเลือกเขา

การเลือก ส.ส.แม้ว่าเลือกเพราะอิทธิพลของเงิน บางครั้งเงินก็หาใช้ปัจจัยสำคัญเสมอไป องค์ประกอบสำคัญที่ลืมไม่ได้คือตัวผู้สมัครในสายตาชาวบ้านต้องเป็นคนดี มีประวัติ มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ ตัวอย่างที่ดีในกรณีนี้เห็นได้จากคำบอกเล่าของชาวบ้านในหมู่บ้านเศรษฐกิจ บางแค กทม. มีหัวหน้าคณะของพรรค ช บอกว่าให้เลือกคนของพรรคคนหนึ่งคือนาย บ โดยจะให้เงินเป็นค่าตอบแทนหัวละ 300 บาท หัวหน้าคณะจะขอชื่อและนามสกุลของผู้รับเงินไปด้วย แต่เงินจะจ่ายให้หลังเลือกตั้งเสร็จสิ้นแล้ว ก็เลยไม่รับข้อเสนอนี้ อีกอย่างผู้สมัครของพรรคนี้ก็มีข่าวว่าประกอบกิจกรรมผิดกฎหมายด้วย จึงไม่เลือก ถ้าเป็นพรรค น มาซื้อก็จะเลือก คราวนี้ก็เลือกพรรค น ด้วย เพราะเห็นผลงานของ ม ในเรื่องแฉ สปก.4-01 จนทำให้รัฐบาลต้องประกาศยุบสภา ก็เลยชอบ ม²⁵

ชาวบ้านย่านชรอยเพชรเกษม 48 กล่าวว่าหัวหน้าพรรค ช มาติดต่อซื้อเสียงโดยให้หัวละ 300 บาท มีการถ่ายสำเนาบัตรประชาชนด้วย ตอนแรกคิดว่าจะไม่รับ แต่ในบ้านมีผู้มีสิทธิไปเลือกตั้งหลายคน จะได้เงินจำนวนมาก ก็เลยรับ แต่รับแล้วก็ไม่ได้ลงให้นาย บ ทั้งบ้านไม่เลือกเลย เพราะใคร ๆ ก็ทราบดีว่าในย่านนี้นาย บ เป็นพวกมาเฟียคุมพื้นที่ ถ้าเลือกเข้าไปเป็น ส.ส.ก็คงโขงกินแน่นอน จึงไม่เลือก²⁶

โดยทั่วไปแล้วการซื้อเสียงด้วยระบบหัวคะแนน ผู้ขายสิทธิมักจะลงคะแนนเสียงให้ตามนั้น เพราะมีความเกรงใจ ห้วนเกรง กลัวอิทธิพลของหัวคะแนนหรือยังมีค่านิยมว่ากลัวบาปอยู่ ดังชาวชุมชนวัดเลา เขตภาษีเจริญ กล่าวว่า

"พรรคการเมืองมาให้เงินหัวละ 200 บาท และมีหลายพรรคที่จ่ายก่อนเลือกตั้ง 1 วัน ในตอนกลางคืน เหตุผลที่รับเงิน เพราะเงินใช้หนี้ได้ตามกฎหมาย เมื่อได้เงินแล้วก็เลือกผู้สมัครดังกล่าว เพราะกลัวบาปว่ากินของเขาแล้ว"²⁷

ชาวบ้านอีกรายหนึ่งให้ความเห็นเช่นเดียวกันว่า "มีหัวหน้ามาจอดรายชื่อแล้วแจกเงินให้ 100 บาทต่อหนึ่งเบอร์ รับเข้ามา 100 บาท เพราะอยากได้เงิน และก็ไปเลือกตามที่เขาบอก เพราะรับเงินเข้ามาแล้วกลัวบาป"²⁸ คำให้สัมภาษณ์ของ

ชาวบ้านดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านมองเงินเป็นสิ่งจำเป็นมีค่าและเป็นประโยชน์ต่อการมีชีวิต หรือการดำรงชีพ ประกอบกับชาวบ้านมีค่านิยมหรือความเชื่อว่าหากรับเงินมาแล้ว ไม่ทำตามสัญญาคือรับเงินแล้วสัญญาว่าจะลงคะแนนให้ หากผิดสัญญาจะเป็นบาปเกรงกลัวว่าเป็นบาปที่ตนไม่ซื่อสัตย์ต่อนักการเมืองหรือหัวคะแนน

ผู้ขายเสียงยังเห็นว่าการรับเงินจากผู้สมัคร ส.ส. หรือหัวคะแนนของนักการเมืองนั้นเป็นสิ่งที่น่าจะทำหากมีผู้นำเอาเงินมาให้แล้วไม่รับถือว่าไม่ ซึ่งชาวบ้านทั่วไปหรือใคร ๆ ก็รับทั้งนั้น

"มีหัวคะแนนมาจกรายชื่อและ เลขที่บ้าน รวมกันประมาณ 8 คน

...ไม่รับก็โง่... เมื่อรับแล้วก็เลือกเพราะ ไม่อยากเสียค่าพูด"²⁹

ผู้ขายเสียงยังได้แก่ชาวบ้านผู้ยอมรับเงินจากนักการเมือง ผู้ขายเสียงรับเงินนอกจากเหตุผลจากค่านิยมหรือความเชื่อความกลัวบาปแล้ว การรับเงินและลงคะแนนให้เพราะเกรงกลัวนักการเมืองหรือหัวคะแนน ซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพลดังกล่าวแล้ว อิทธิพลนี้อาจเป็นอำนาจอันเนื่องมาจากความดีที่กระทำไว้ หรืออำนาจอันเนื่องจากชาวบ้านเกรงกลัวต่อนักการเมืองหรือหัวคะแนน ชาวบ้านจากชุมชนวัดเลา กล่าวถึงการเลือกและรับเงินจากผู้สมัคร ส.ส. เพราะเกรงกลัวอิทธิพลว่า

"มีหัวคะแนนของพรรค ช มาติดต่อที่บ้าน ทางหัวคะแนนว่าอยากได้เงินหรือเปล่า หากอยากได้จะเอามาให้ วิธีการไม่ยากหรอก ก็ขอให้เพียงแต่เลือกพรรค ช ก็พอ พร้อมกันนี้หัวคะแนนผู้นี้ก็ได้อบรมบรรยายสรรพคุณ คุณงามความดี คุณสมบัติอันเพียบพร้อมของผู้สมัครที่สังกัดพรรค ช และกับบอกว่าถ้าพรรค ช เข้าไปเป็นรัฐบาลอีก ก็จะช่วยเหลือทุกอย่างอยากให้เลือกพรรค ช แล้วก็ให้เงินหัวละ 1,000 บาทที่บ้านได้มา 3,000 บาท การที่รับเงินก็เพราะอยากได้เงินแล้วเงินตั้ง 3,000 บาท ก็มากด้วย ใครก็ต้องรับ เมื่อรับแล้วก็ต้องเลือกพรรคนี้ด้วย ถ้าไม่เลือกพรรคนี้ นาย บ สิบรู้ทีหลังอาจมาจัดการแก้แค้นได้"³⁰

เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ชาวบ้านมีพฤติกรรมการขายเสียงคืออิทธิพลของสังคม กล่าวคือ คนในชุมชนส่วนใหญ่ได้รับเงินจากผู้สมัคร ส.ส. กันทั้งนั้น อันเป็นการกระทำของ คนหมู่มากที่กำหนดหรือทำให้คนในสังคมคล้อยตาม หรือทำตาม และเมื่อคนส่วนใหญ่รับเงิน แล้วก็เป็นเรื่องธรรมดาที่คนในสังคมจะต้องกระทำตาม มิฉะนั้นแล้วคนที่ไม่ทำตามอาจเป็น ผู้ที่ได้รับแรงต้านทานจากสังคมก็เป็นได้ อิทธิพลทางสังคมนี้ชาวบ้านคนหนึ่ง ในชุมชนวัดเลา กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า "คิดจะขายเสียงเพราะพวกชาวบ้านถนัดนั้นขายเสียงกันหมด ไม่ ยอยากเป็นแกะดำของหมู่บ้าน"³¹ ชาวบ้านรู้อยู่ว่าการซื้อสิทธิขายเสียงนั้นผิดกฎหมาย แต่ก็ เห็นว่าไม่แปลกอะไร เพราะมันขายกันทุกคน เป็นกันทุกคน ซื้อกันทุกพรรค ซื้อทั้งนั้น เพราะ ฉะนั้นจึงเป็นเรื่องธรรมดา ไม่รู้สึกอะไรเมื่อรับเงิน

ในบางกรณีแม้ว่าผู้สมัคร ส.ส. จะมีบารมีหรืออิทธิพลอันเป็นปัจจัยที่ทำให้ประชาชน ผู้เลือกตั้งยอมรับเงินเพื่อจะให้ลงคะแนนให้นั้นก็ไม่ว่าจะเป็นจริงเสมอไป เพราะประชาชน บางกลุ่มก็มีความคิดและอิสระที่จะตัดสินใจและแสดงพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงของตนได้ และหากว่าหัวคะแนน ไม่มีวิธีปฏิบัติต่อประชาชนกลุ่มที่มีความคิดเป็นของตนเองดังกล่าวอย่าง เหมาะสมแล้ว การซื้อเสียงก็อาจได้รับการปฏิเสธจากประชาชนได้ เช่นชาวบ้านรายหนึ่งใน ย่านบางหว้า เขตภาษีเจริญ บอกว่า

"นาย บ ได้ให้หัวคะแนนออกมากว้านซื้อเสียง วิธีการ คือมี หัวคะแนนมาติดต่อตามบ้านแล้วจะซื้อบัตรประจำตัวประชาชน จด เลขบัตรประจำตัวประชาชนไปด้วย โดยให้หัวละ 1,200 บาท แตกก็ไม่เอาเพราะจดเลขบัตรประจำตัวประชาชนด้วย ตอนแรก คิดว่าจะเอาแต่เงินแต่ไม่เลือก พอรู้ว่าต้องดูบัตรประชาชนด้วย จึงไม่เอาดีกว่า แล้วยังเป็นนาย บ ด้วยก็กลัวอิทธิพล"³²

เหตุผลสำคัญที่ชาวบ้านไม่ยอมขายเสียงให้กับผู้สมัคร ส.ส. คือคุณสมบัติและ ประวัติส่วนตัวของผู้สมัคร ส.ส. กล่าวคือชาวบ้านเขาอยากขายเสียงให้กับผู้สมัคร ส.ส. หรือนักการเมืองที่ดี มีความประพฤติดี และทำประโยชน์ให้กับชุมชน หากประวัติไม่ดี ไม่มี ผลงาน ชาวบ้านก็ไม่อยากขายเสียงให้ อย่างกรณีนาย บ เดิมหาเสียงที่แขวงหนองใหญ่ เขตภาษีเจริญ จะเดินไปตามบ้านพูดขอให้ชาวบ้านเลือกพรรค ช ซึ่งเป็นพรรครัฐบาล ซึ่ง ระหว่างที่นาย บ เดิมมานั้นยัง ไม่มีการซื้อเสียงหรือนำเงินมาจ่าย แต่หลังจากนั้น 2-3 วัน

จะมีห้วคะแนนมาติดต่อกับชาวบ้าน เข้ามาหาแต่ละบ้าน ห้วคะแนนจะพูดโน้มน้าวให้ช่วยเหลือกัน ช่วยเลือกพรรค ช ซึ่งมีนาย บ เป็นผู้สมัครของพรรคนี้ ห้วคะแนนพูดบอกชาวบ้านว่า ใครต้องการอะไรก็ให้บอกเขามาได้ เขาจะไม่บอกนาย บ ให้ช่วยเหลือได้ หลังจากนั้นเขาก็จะถามว่าที่บ้านมีเครื่องมือสิ่งใดเลือกตั้งกัน เขาจะให้เงินห้วละ 500 บาท ที่บ้านของผู้ให้สัมภาษณ์รายนี้มี 2 คน ก็ได้มา 1,000 บาท แต่วันเลือกเขาบอกว่าไม่ได้เลือกพรรค ช เพราะไม่ชอบประวัตินาย บ ที่เป็นเจ้าพ่อ³³

ดังกล่าว่าแล้วว่าการซื้อเสียงนักพรรคการเมืองหรือผู้สมัคร ส.ส. จะใช้ห้วคะแนนทำหน้าที่เป็นตัวแทนดำเนินการให้ ซึ่งในการดำเนินการนี้ห้วคะแนนจะได้ค่าตอบแทนเป็นตัวเงิน อันเป็นสิ่งที่ชาวบ้านรับรู้กันทั่วไป แต่ห้วคะแนนบางคนไม่กินเฉพาะค่าตอบแทนที่พรรคการเมืองหรือผู้สมัคร ส.ส. ให้เท่านั้น แต่หักค่าซื้อคะแนนหรือที่เรียกกันว่าค่าหัวคิวอีกด้วย เช่นทางพรรคการเมืองหรือผู้สมัคร ส.ส. กำหนดให้ซื้อห้วละ 500 บาท แต่ห้วคะแนนกลับจ่ายให้ชาวบ้านห้วละ 200 บาท อีก 300 บาท เก็บเข้ากระเป๋าสตนเอง ดังบทสัมภาษณ์ของนาย เชนมาสีเจริญ คือห้วคะแนนของนาย บ ให้ห้วละ 200 บาท ถ้าใครสนใจก็ให้ไปรับจากห้วคะแนนคนนี้ได้ แต่ก็ไม่ได้ เพราะรู้ว่าอันที่จริงผู้สมัครเขาให้ห้วละ 500 บาท แต่ห้วคะแนนจ่าย 200 บาท เท่ากับยอมไว้ 300 บาท จ่ายไม่เต็มราคาก็เลยไม่เอา และก็ไม่ได้เลือกนาย บ ด้วย เพราะประวัติไม่ดี³⁴

ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่ชาวบ้านหรือประชาชนไม่ยอมขายเสียงให้ คือ ผู้สมัคร ส.ส. หรือห้วคะแนนจ่ายเงินน้อยเกินไป ในสายตาชาวบ้านก็น้อยไป เพราะที่อื่น ๆ เขาให้มากกว่านี้และที่ผ่านมาก็มากกว่านี้ อัตราการขายเสียงนับวันมีแต่จะเพิ่มขึ้น เช่น ในกรณีจังหวัดนนทบุรี นักการเมืองระดับหัวหน้าพรรคคนหนึ่ง สมัครที่จังหวัดนี้ เคยจ่ายห้วละ 500 บาท แต่สมัยต่อมาอัตราการจ่ายเพิ่มเป็น 1,000 บาท ทำให้นักการเมืองดังกล่าวต้องไปลงในจังหวัดภาคอีสานแทน อัตราการจ่ายเงินนั้นจะต้องมีจำนวนมากพอที่ชาวบ้านเขาจะได้ข้อมูลจากชาวบ้านในชุมชนหลังโรงเรียนวัดจันทร์ประดิษฐาราม เขตภาษีเจริญ บอกว่านาย บ ให้ห้วคะแนนมาติดต่อกันโดยจะให้ห้วละ 300 บาท จ่ายให้เป็นครอบครัว ครอบครัวใดมีผู้มีสิทธิ์มากก็จะได้มาก ที่บ้านของผู้ให้ข้อมูลรายนี้ บอกว่าไม่เอา เพราะให้น้อยมาก เขาได้ข่าวว่าพรรค ช ให้ที่อื่นมากกว่านี้ บางที่ให้ห้วละ 1,200 บาท ทำไมจึงให้พวกเขาให้น้อย ให้น้อยก็เลยไม่เอา³⁵

ในกรณีให้ผู้สมัครคนหนึ่งให้มากกว่าอีกคนหนึ่ง ผู้ขายเสี่ยงจึงกลับมารับจากผู้ที่ย้ายค่าเสี่ยงมากกว่า ดังเห็นได้จากการซื้อขายเสี่ยงย่านวัดนิมานรดี บางแค เขตภาษีเจริญ โดยหวัคเนนของ ม ให้คนละ 100 บาท ชาวบ้านบอกว่าน้อยมาก จึงไม่รับเงินของ ม ในทางตรงกันข้าม ในย่านเดียวกันนี้ นาย บ ให้มากกว่าหลายเท่า จึงไม่รับเงินจากหวัคเนนของนาย บ และก็เลือกนาย บ ด้วย เพราะเขาให้ถึงหวัละ 500 บาท ³⁶ ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าจำนวนเงินที่จ่าย ไม่ได้มีส่วนกำหนดพฤติกรรมการซื้อสิทธิขายเสี่ยงอยู่ด้วย

ในกรณีที่รับเงินแล้วแต่ไม่เลือกนั้นก็พบเช่นกันแต่พบเป็นส่วนน้อย ซึ่งมักพบในบรรดาผู้มีความรู้พอสมควร คนเหล่านี้เขาแสดงความเห็นว่าทำไมรับเงินแล้วจึงไม่เลือกไว้อย่างน่ารับฟังทีเดียว อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าคนกลุ่มที่รับเงินแล้วไม่เลือกนี้จะได้รับเงินจำนวนไม่มากนัก หากเทียบกับคนที่รับเงินแล้วเลือก และอาจเป็นไปได้ว่าคนกลุ่มนี้ หวัคเนนผู้จ่ายเงินอาจไม่หวังหวัคเนนเสี่ยงจากคนกลุ่มนี้ 100% ก็เป็นไปได้ อาจหวังเพื่อพอมีบางคนจะลงคะแนนให้บ้างเท่านั้น ในชุมชนวัดเลา เขตบางขุนเทียน ผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่งบอกว่ามีหวัคเนนนำเงินมาให้ที่บ้านของตนแล้วจ่ายให้ 400 บาท ซึ่งที่บ้านตนมีผู้มีสิทธิ จำนวน 3 คน ตนก็รับเงินไว้ เพราะได้เงินมาก็ถือว่าดีแล้ว เขาอุตส่าห์นำมาให้ก็ต้องรับ ถ้าไม่รับหวัคเนนอาจเอาไปกินเองก็ได้ และเมื่อถึงคราวลงคะแนนเสี่ยงตนก็ไม่ได้ลงให้กับพรรคที่แจกเงินดังกล่าว เพราะเห็นว่า ส.ส. ทุกคนโกงทุก ไม่จริง นำเบียดนาย ³⁷ หรือชาวบ้านอีกรายหนึ่งก็ยืนยันว่ารับเงินจากผู้สมัคร ส.ส. แต่ไม่เลือก

ผู้สัมภาษณ์ : ถ้ามีคนอื่นให้เงินแล้วให้ไปเลือกเขา จะเลือกไหม ?

ผู้ตอบ : เขาให้สตาจ์เอา แต่ไม่เลือก ³⁸

ผู้สัมภาษณ์ : เลือกเบอร์ที่ให้เงินหรือไม่ คนซื้อเสี่ยงเป็นคนเช่นไร

ผู้ตอบ : แต่ถ้าเป็นผม ผมรับเงินเขาคับ แต่ไม่เลือก แล้วแต่ใจผม

คนพวกนี้พออยากเป็น ส.ส. ก็มากราบดิน พอได้

ทำเป็นไม่รู้จัก ³⁹

การรับเงินแล้วแต่ไม่เลือก พบว่ามีสาเหตุมากจากการจ่ายเงินเป็นจำนวนน้อย และระบบการหาคนก็เป็นแบบหลายทอดทำให้การควบคุมไม่มีประสิทธิภาพพอ ดังนั้นเมื่อหวัคเนนหรือผู้สมัคร ส.ส. จ่ายเงินไปแล้ว ในส่วนนั้นอาจสูญเปล่าได้ ดังเช่นชาวบ้านหลังตลาดบางแคใกล้ ๆ วัดนิมานรดีเล่าให้ผู้ช่วยผู้วิจัยฟังว่า ม ให้หวัคเนนมาติดต่อดีเสี่ยง

โดยจะให้ใครก็ได้คนหนึ่งไปหาสมาชิกมาอีก 6 คน ซึ่งรวมกับตนเองแล้วเป็น 7 คน ถือว่าเป็นกลุ่มหนึ่ง ทางหวัคะแนบออกว่าจะให้กลุ่มละ 700 บาท หวัคะแนบออกว่าให้ไปบอกพรรคพวกหรือสมาชิกที่จับกลุ่มกันไว้โน้นให้ช่วยเหลือพรรค น แล้วก็บอกกันต่อ ๆ ไปด้วยให้มารับเงินที่หวัคะแนบคนนี้ ซึ่งเป็นคนที่ชาวบ้านส่วนใหญ่รู้จัก แต่รับเงินมาแล้วก็ไม่เลือก⁴⁰ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการบอกกันเป็นทอด ๆ ให้จับกลุ่มกันนั้นมิได้เป็นไปตามโครงสร้างของระบบอุปถัมภ์ของสังคมไทย อันเป็นระบบที่หวัคะแนบทำงานอย่างได้ผล หากแต่เป็นการจับกลุ่มกันเพื่อรับเงินแล้วบอกว่าจะไปลงคะแนนให้ อันเป็นการจับกลุ่มกันเฉพาะเรื่อง จึงไม่มีความผูกพันที่จะต้องทำตาม ประกอบกับเงินจำนวนที่ให้ก็น้อย คือโดยเฉลี่ยก็ได้เพียงคนละ 100 บาทเท่านั้น ซึ่งถือว่าน้อยมากสำหรับการซื้อเสียงในบัจจุบัน

การรับเงินของประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งจากผู้สมัคร ส.ส. หรือหวัคะแนบของผู้สมัคร ส.ส. แล้ว แต่ไม่เลือกผู้ให้เงินนั้น ก็มีอยู่เช่นกัน เหตุผลที่รับเงินแล้วไม่เลือกนั้น เพราะ ไม่ต้องการตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของนักการเมืองหรือหวัคะแนบ ไม่ชอบการซื้อเสียง และอยากจะทำผิดหรือคัดค้านักการเมืองที่ชอบใช้เงินซื้อเสียง

ในชุมชนวัดเลา เขตบางขุนเทียน ชาวบ้านรายหนึ่งเล่าให้ฟังว่า มีหวัคะแนบมาจดชื่อผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งว่ามีกี่คน แล้วก็นำเงินมาให้ ตามจำนวนคน โดยให้เบอร์ละ 200 บาท ในพื้นที่นี้มี 3 เบอร์ ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งคนหนึ่งได้ 600 บาท ซึ่งครอบครัวของตนมีทั้งหมด 7 คน จึงได้เงินมาทั้งหมด 4,200 บาท ตนเห็นว่าเงินจำนวนนี้ได้มาง่าย ไม่ต้องไปทำอะไร จึงรับมาและคิดว่าเมื่อรับเงินมาแล้ว คิดว่าไม่มีใครรู้ และเมื่อถึงคราวไปเลือกตั้ง ตนไม่ได้เลือกพรรคที่แจกเงิน เพราะเกลียดการซื้อเสียง และไม่ต้องการตกอยู่ภายใต้อำนาจหรืออิทธิพลของใคร⁴¹ ชาวบ้านชุมชนวัดเลาอีกรายหนึ่งบอกว่ามีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมาติดต่อจ่ายเป็นรายหัว หัวละ 300 บาท ซึ่งตนก็รับมาเพราะมันเป็นเงิน เลือกหรือไม่เลือกไม่มีใครรู้ และตนก็ไม่ได้เลือกพรรคที่ให้เงินมา เพราะต้องการจะแก้เผ็ด⁴²

การซื้อสิทธิขายเสียงไม่ใช่กระทำได้ง่ายและเปิดเผยเหมือนสินค้าทั่ว ๆ ไป หากแต่ต้องอาศัยหวัคะแนบซึ่งโดยส่วนใหญ่ทั่วไปแล้ว หากหวัคะแนบออกใบซื้อเองค่อนข้างจะมั่นใจได้ว่าผู้สมัคร ส.ส. ที่หวัคะแนบดำเนินการซื้อเสียงให้โน้นจะมีหวังจะได้คะแนนเสียงตามจำนวนที่ต้องการ ได้หวัคะแนบที่มีประสิทธิภาพดังกล่าวนี้ ถือว่าเป็นหวัคะแนบหลัก แต่การทำงานของหวัคะแนบหลักก็มีข้อจำกัดเช่นกัน เพราะพื้นที่เลือกตั้งกว้างจึงไม่อาจไปได้ทั่วถึง และรู้จักคนหมดทุกพื้นที่ ดังนั้นหวัคะแนบหลักจำเป็นต้องมีหวัคะแนบรองเพื่อแบ่งเบาภาระ

และช่วยเหลือการหาคะแนนเสียง แต่การหาคะแนนเสียงของหัวคะแนนรองดูจะเป็นไปตามเส้นสาย โยงใยสายสัมพันธ์ตามโครงสร้างของระบบอุปถัมภ์ในชุมชน จึงทำให้มีประสิทธิภาพในการซื้อเสียงไม่ได้เลย ดังเห็นได้จากชุมชนตลาดบางแค เขตภาษีเจริญ ชาวบ้านรายหนึ่งบอกว่าที่บ้านตนมีคณาติดต่อซื้อเสียง เป็นคนรู้จักกันในละแวกนี้ มาบอกว่าพรรค ช ให้มาซื้อเสียง จะซื้อหัวละ 500 บาท ถ้าใครอยากได้ก็ให้บอกเขาก่อน แล้วเขาจะ ไปติดต่อหัวคะแนน (หลัก) อีกต่อหนึ่ง เพียงแต่บอกชื่อมา แล้วก็บอกว่าที่บ้านมีใครบ้างที่มีสิทธิเลือกตั้ง เขาจะให้ทั้งบ้านหัวละ 500 บาท แต่ที่บ้านไม่ยอมขายเสียงให้ ไม่ยอมส่งชื่อไปให้⁴³ จะเห็นได้ว่าการทำงานของหัวคะแนนระดับรอง ความเกรงใจที่ชาวบ้านมีต่อหัวคะแนนระดับรองมีน้อยกว่าระดับหลัก ที่ชาวบ้านไม่ยอมรับเงินเพราะเขาไม่เกรงใจหัวคะแนน ในทางตรงกันข้าม หากชาวบ้านเกรงใจหัวคะแนนก็จะส่งชื่อไปและก็รับเงินมาแล้วก็ลงคะแนนให้ด้วย ต้องลงให้เพราะหากเขารู้ทีหลังว่าไม่ลงให้ก็เกรงว่าจะมีอันตรายเกิดขึ้นกับตนเอง

ในการนี้ของการได้รับคำยืนยันจากชาวบ้านในพื้นที่ที่ไม่ศึกษาว่าจะ ไม่รับเงินจากผู้สมัครหรือหัวคะแนนของผู้สมัคร ส.ส. นั้น มีน้อย แต่ที่มีนั้นชาวบ้านคนหนึ่งบอกว่าตนถูกหัวคะแนนของผู้สมัครคนหนึ่งมาซื้อเสียงจากตน โดยแจกเงินแต่ตนไม่รับ เหตุที่ไม่รับเพราะตนไม่อยากจะเลือกผู้แทนเพราะอำนาจเงิน หากแต่ต้องการเลือกตามที่ตนเห็นว่าผู้สมัครเป็นคนดี อยากได้ผู้แทนราษฎรที่ดี และการที่ผู้สมัคร ส.ส. แจกเงินย่อมเป็นคนไม่ดีแน่นอน เพราะคนที่ทุ่มเงินซื้อเสียงมากเท่าไรก็ย่อมหวังผลประโยชน์คืนมามากกว่าที่จ่าย ไปแน่นอน⁴⁴

กล่าวโดยสรุปจะเห็นว่าการขายสิทธิโดยขายสิทธิเพื่อแลกเงินนี้พบ ได้อย่างชัดเจนในเขตกรุงเทพมหานครรอบนอก และการขายสิทธิซื้อเสียงที่มีประสิทธิภาพนั้นจะกระทำผ่านหัวคะแนน ซึ่งเป็นคนของผู้สมัคร ส.ส. หรือพรรคการเมือง อันเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเกรงใจ หัวคะแนนดังกล่าวนี้เมื่อแจกเงินแล้วชาวบ้านมักจะรับและยอมไปลงคะแนนให้หัวคะแนนเมื่อแจกเงินแล้ว ต้องชักจูงให้คนไปลงคะแนนให้ได้ตามจำนวนนั้นมิวิธีการที่จะทำได้คือ แจกคนทุกคนในพื้นที่ที่เรารู้จัก ซึ่งการรู้จักนี้ได้แก่เห็นกันมานาน เคยช่วยเหลือกันมาตลอด เมื่อพวกเขามีความเดือดร้อน หัวคะแนนก็อุปถัมภ์ค้ำจุนกันมาตลอด จึงไม่น่าที่จะเบี้ยวไม่ลงคะแนนให้ สมมติว่าในพื้นที่นี้หัวคะแนนคนนั้นรับผิดชอบ 500 คะแนน เขาก็จะแจกเป็น 600 - 700 คะแนน และการแจกเพื่อให้นักมาลงคะแนนเสียงให้ได้จำนวนตามเป้าหมายนั้น หัวคะแนนนอกจากจะมีคุณสมบัติส่วนตัวดังกล่าวแล้ว ยังจะต้องมีทีมงานที่ดีด้วย

การแจกสิ่งของ

การแจกสิ่งของถือว่าเป็นการจงใจให้เลือกตั้งที่กฎหมายห้ามไว้ประการหนึ่งเช่นกัน ที่ผ่านมามีได้กล่าวแล้วว่ามีการแจกอาหาร เสื้อผ้า รองเท้า สุนัข ให้กับผู้ลงคะแนนเสียง โดยพบว่าในต่างจังหวัดจะมีการแจกอย่างกว้างขวาง และการแจกสิ่งของนี้ไม่ใช่ผู้สมัคร ส.ส. จะแจกเฉพาะผู้ลงคะแนนเสียงเท่านั้น แต่ยังสามารถแจกให้กับห้วคะแนนของตนด้วย เช่น ปรากฏว่าแจกรถบรรทุกขนาดเล็กที่เรียกกันทั่วไปว่ารถปิคอัพ โดยจะชำระ เงินค่าน้ำให้ก่อน หากได้รับการเลือกตั้งก็จะ โอนรถให้ ในทางตรงกันข้ามหากไม่ได้รับการเลือกตั้ง ห้วคะแนนก็ต้องชำระส่วนที่เหลือเอง สำหรับในกรุงเทพมหานคร เมื่อการเลือกตั้งครั้งที่ผ่าน มา (2 กรกฎาคม 2538) พบว่าการแจกสิ่งของเช่นกัน ซึ่งพอชี้ว่าแจกอะไรบ้างดังนี้

1) มีการแจกเสื้อยืดซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะกระทำกันทุกพรรคที่เสื้อยืดจะมีชื่อพรรค ชื่อผู้สมัคร พร้อมกับหมายเลขผู้สมัคร เช่น พรรค ล แจกเสื้อยืดที่มีรูปหัวหน้าพรรค แสดง เป็นสัญลักษณ์ การแจกจะให้ห้วคะแนนช่วยแจกซึ่งในเขต 2 นี้ ห้วคะแนนเป็นสมาชิกสภา เขตด้วย

2) มีการแจกแว่นตา พฤติกรรมนี้พบว่าพรรค ล ให้ชาวบ้านไปตัดแว่นฟรีที่ ห้างท็อปเจริญ⁵

3) แจกข้าวสารพบในเขตชานเมืองรอบนอกตามชุมชนที่ชาวบ้านมีฐานะยากจนซึ่ง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง เช่นที่ชุมชนวัดเลา เขตบางขุนเทียน ชาวบ้านรายหนึ่งบอกว่า ผู้สมัครจากพรรค ก จะให้ห้วคะแนนเดินตามบ้านบอกชาวบ้านว่าเหมือนเดิม ห้วคะแนนมี บ้านอยู่กลางซอยจะเดินบอกคนในซอยให้บอกต่อ ๆ กันว่าเหมือนเดิม พอบอกต่อกันเหมือน เดิมเท่าใดน้แหละ การหอบหิ้วก็มีให้เห็นกันที่เลย เดินตามซอยเรียงกันเป็นแถว ซึ่งหมายความว่าแจกข้าวสารทุก ๆ คน ๆ ละ 1 ถุง โดยให้ชาวบ้านนำบัตรประชาชนไปแลก ข้าวสารได้ที่บ้านห้วคะแนน ซึ่งในชุมชนนี้มีทั้งหมดจำนวน 100 หลังคาเรือน ผู้ให้ข้อมูล รายนี้บอกว่าเพราะเขาให้ก็เอา แต่จะเลือกหรือเปล่านั้นแล้วแต่ใจเราและตนก็ได้ไปเลือก เพราะใจก็ชอบผู้สมัครอยู่แล้ว⁶

พฤติกรรมการแจกข้าวสารนี้จะพบในชุมชนที่ชาวบ้านมีฐานะค่อนข้างยากจนจัดส่น ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง และชาวบ้านส่วนมากเมื่อได้รับแจกข้าวสารก็รับแจก จะมีเพียงส่วน น้อยเท่านั้นที่ไม่รับแจกข้าวสาร ดังที่ชาวบ้านในชุมชนวัดเลารายหนึ่งบอกว่าคนไม่รับแจก ข้าวสาร เพราะประชาธิปไตยเป็นของเราทั้งนี้ไม่ต้องการให้ใครมาครอบงำ และตนก็ไม่

ไม่เลือกเบอร์ดังกล่าว เพราะเลือกไปแล้วถ้าเป็นคนไม่ดีตัวเองก็ต้องได้รับการลงโทษ⁴⁷ สำหรับผู้ให้ความเห็นดังกล่าวนั้น ดูจะเป็นผู้มีระดับการศึกษาแล้ว เขาจบการศึกษาระดับ ปวช. ซึ่งจะเห็นว่ามีความสำคัญทางการเมืองในระดับอบรบประชาธิปไตยที่ถูกต้องอันอาจกล่าวได้ว่าการที่เป็นผู้มีการศึกษาของเขา ทำให้เขามีความคิดความอ่านทางการเมืองในทางที่ถูกต้องได้

4. นอกจากแจกอาหารที่เป็นข้าวสารดังกล่าวแล้ว ยังพบอีกว่ามีการแจกอาหารแห้ง (เช่นอาหารกระป๋อง) บุหรี่ วิธีการคือ ตัวแผนกการเมืองหรือหัวหน้าคณะแนบหัวหน้าชุมชนหรือประธานชุมชนในหมู่บ้านให้มาพร้อมกัน รวบรวมคนในหมู่บ้านเป็นกลุ่มย่อย ๆ แล้วเดินพบปะพร้อมกับแจกสิ่งของดังกล่าว เป็นการตอบแทนและมีการสอบถามด้วยว่าที่บ้านมีจำนวนผู้ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งกี่คน⁴⁸

5) การแจกสิ่งของอีกลักษณะหนึ่งเป็นการนำอุปกรณ์ต่าง ๆ มาให้ชุมชนซึ่งนำมาแจกเป็นประจำ ไม่ใช่เฉพาะฤดูหาเสียงเท่านั้น เช่น เครื่องมือดับเพลิงและการเติมน้ำยาดับเพลิงให้ โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณอันได้แก่ งบประมาณที่เรียกว่างบ ส.ส. ดังตัวอย่างจากชุมชนพัฒนาที่ 1 ซอยตรงข้ามวัดดอกไม้ เขตยานนาวา หัวหน้าชุมชนท่านหนึ่งบอกว่าได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากพรรคการเมืองหลายพรรคสนับสนุนให้น้ำยาดับเพลิงเติมเครื่อง พรรค ล ช่วยฉีดุงให้⁴⁹

6) พรรคการเมืองมิได้ดำเนินการหาเสียงไม่เพียงแต่ในช่วงการรณรงค์ก่อนการเลือกตั้งเท่านั้น หากแต่หาเสียงตลอดปี วิธีการหาเสียงแบบนี้จะเป็นการหาเสียงกับชุมชน โดยการให้สิ่งของกับหน่วยงานสาธารณะอันเป็นหน่วยงานรวมของชุมชน ดังพบว่าโรงเรียนที่ชุมชนเชื้อเพลิง เขตคลองเตย มีพรรคการเมืองพรรคหนึ่งมอบเครื่องคอมพิวเตอร์ให้โรงเรียนจำนวน 30 เครื่อง

ในการหาเสียงที่ไม่น่าจะเกิดขึ้นในกรุงเทพมหานครอีกเรื่องหนึ่งคือบรรดา ส.ส. หลายพื้นที่ได้ซื้อแท่งค่าน้ำมันให้โรงเรียนต่าง ๆ ใน กทม. ที่ข้าง ๆ แท่งค่าน้ำมันมีชื่อของ ส.ส. เขียนไว้อ่านได้ชัดเจนจากระยะทางไกล ๆ ซึ่งทางโรงเรียนไม่จำเป็นต้องใช้แท่งค่าน้ำมัน เพราะมีประปาใช้แล้ว แท่งค่าน้ำมันถูกกองไว้ข้าง ๆ โรงเรียน

3.3.4 สร้างสาธารณประโยชน์

สาธารณประโยชน์เป็นสมบัติส่วนรวมของสังคมที่ทุกคนอยากมีไว้เพื่อความสะดวกสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวันอันจำเป็นของทุกคน สาธารณประโยชน์เป็นสิ่งจำเป็น

พื้นฐานที่รัฐพึงจัดให้ไว้สำหรับบริการอันเป็นการบริการสาธารณะ (public service) และบริการนี้รัฐพึงจัดให้ แต่ในความเป็นจริงในสังคมไทย รัฐยังจัดสร้างและทำสิ่งดังกล่าวให้กับชุมชนยังไม่ทั่วถึง รัฐในที่นี่หมายถึงส่วนราชการฝ่ายที่เรียกว่าผู้ทำหน้าที่ฝ่ายบริหาร อันมีรัฐบาลเป็นผู้กำกับเป็นสำคัญ และมีข้าราชการประจำเป็นผู้ปฏิบัติตามนโยบายหรือความต้องการของฝ่ายบริหาร เมื่อฝ่ายบริหารไม่สามารถสนองตอบต่อความต้องการดังกล่าวได้ ทางเลือกอีกทางหนึ่งของคนไทยคือ มีผู้สมัคร ส.ส. อันได้แก่ผู้ที่จะเข้าไปทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติ เสนอว่าจะสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ให้ โดยผู้สมัครบางรายก็ทำสาธารณประโยชน์จนเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของประชาชน ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง และบางรายก็เสนอว่าหากได้เป็น ส.ส. จะสร้างสาธารณประโยชน์ให้

สาธารณประโยชน์อันเป็นความจำเป็นพื้นฐานได้แก่ ถนน สะพาน ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ต้องการของชาวบ้านหรือไม่ จากการวิจัยของ พงศธร จันทรแก้ว⁴⁶ พบว่าประชาชนเลือกผู้สมัคร ส.ส. เพราะว่าเป็นผู้มาจัดสร้างสาธารณประโยชน์ด้วยจำนวน 92.1% ⁴⁹ จำนวนตัวเลขนี้นสะท้อนอย่างชัดเจนว่าชาวบ้านเห็น ส.ส. คือผู้ทำหน้าที่สนองความต้องการพื้นฐานของตน ซึ่งในอันที่จริงแล้วโดยหลักการหน้าที่เหล่านี้เป็นหน้าที่ของฝ่ายบริหาร หากใช่เป็นของฝ่ายนิติบัญญัติไม่ ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าฝ่ายบริหารยังไม่สามารถทำหน้าที่ได้ในระดับที่ตอบสนองความต้องการของประชาชน และหากมองลึกลงไปอีกระดับหนึ่ง อาจเป็นไปได้ว่าตรงนี้เป็นหน้าที่ของคนในท้องถิ่น ผู้สมัคร ส.ส. คือคนในท้องถิ่นเป็นผู้ที่สามารถมองเห็นความจำเป็นและต้องการพื้นฐานของประชาชนได้ แต่หา ได้มีองค์กรใดสามารถทำอย่างเขาได้ไม่ สังคมไทยยังขาดองค์การที่เป็นของท้องถิ่น เช่น องค์กรปกครองท้องถิ่นที่มีความเป็นอิสระและเข้มแข็งพอที่จะทำการตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ ซึ่งเป็นช่องทางให้ผู้สมัคร ส.ส. ทำหน้าที่เป็นตัวแทนคนในท้องถิ่น และอาศัยช่องว่างตรงนี้หาเสียง ซึ่งเป็นช่องทางที่ตรงกับความต้องการของประชาชนนั่นคือการหาเสียงโดยการสร้างสาธารณประโยชน์ให้กับประชาชนในท้องถิ่นของตน จนเป็นที่นิยมชมชื่นและได้รับการสนับสนุนเป็น ส.ส. ในที่สุด

ในกรุงเทพมหานครแม้ว่าจะมีองค์การปกครองท้องถิ่นแบบมหานครอย่าง กรุงเทพมหานครก็ไม่ได้หมายความว่ากรุงเทพมหานครจะตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนได้อย่างทั่วถึง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการสั่งการกรุงเทพมหานครไว้ประสิทธิภาพหรือปัญหาของกรุงเทพมหานครมีความสลับซับซ้อนทับถมกันเป็นเวลานาน ยากที่

จะแก้ไขให้เสร็จจุล่งไปในเวลาอันสั้นตามกำหนดระยะที่เข้ามาบริหารของคณะผู้บริหารที่เข้ามาโดยวิธีและกระบวนการทางการเมืองได้ ดังรายงานการศึกษาเกี่ยวกับการซื้อสิทธิขายเสียงของกระทรวงมหาดไทย ว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในเขต 2 บางคนได้สร้างสะพานไม้เพื่อให้คนในพื้นที่เขตปทุมวัน ได้เดินข้ามบริเวณที่เป็นคลอง เป็นต้น^{๕๐}

การหาเสียงเลือกตั้งเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2538 ที่ผ่านมามีผู้สมัคร ส.ส. ชื่อ มามาหาเสียงที่หมู่บ้านดวงทอง เขตภาษีเจริญ ชาวบ้านเล่าว่าเอาไม้มาทำเป็นสะพานไม้พาดบริเวณที่น้ำท่วม เอากระสอบทรายมาวางกั้นน้ำท่วม มอบเครื่องดับเพลิงจำนวนหนึ่งแก่หมู่บ้านเพื่อดับเพลิงยามฉุกเฉิน นอกจากนี้ยังสัญญาว่าหากชาวบ้านต้องการปรับปรุงถนนก็ให้เสนอมารับรองจะปรับปรุงถนนให้ จัดการเรื่องปัญหาน้ำท่วม ใครอยากให้ ม. ช่วยอะไรก็ให้บอกมาได้ แล้วเขาจะต้องช่วยแน่นอน บินดีช่วยเหลือทุกอย่าง ดังนั้นก็เลยเลือกพรรค น. เพราะมีความสนิทสนมเป็นการส่วนตัว มีความรู้จักมักคุ้น นอกจากนี้ ม. ก็ยังทำผลงานเก่า ๆ ไว้ในพื้นที่มาก ถนนี่ ม. ก็เป็นคนทำและก็เป็นคนเลือกตามที่บ้านด้วย พ่อแม่บอกให้ช่วยกันเลือกพรรค น. ก็เลยเลือก^{๕๑}

ที่หมู่บ้านศรีเพชร เขตภาษีเจริญ ม. และคณะซึ่งคนหรือพรรคพวกของ ม. คือกำนันผู้ใหญ่บ้านได้มาขอให้ช่วยกันเลือกพรรค น. ใครมีบุญหอะไรก็สามารถช่วยเหลือได้ ม. สัญญาว่าจะติดไฟตามถนนที่เปลี่ยว เพราะถนนบางซอยมีขนาดเล็กและลึกมาก มักไม่มีไฟส่องทาง ชาวบ้านที่สัญจรในตอนกลางคืนจะได้รับความเดือดร้อนมาก ม. จะช่วยจัดการติดตั้งให้เมื่อได้เป็น ส.ส. เรื่องถนนหนทางต่าง ๆ ที่เป็นหลุมเป็นบ่อจะจัดการปรับปรุงถนนต่าง ๆ ให้มีสภาพดีขึ้น เพราะเป็นฤดูฝน ถนนต่าง ๆ จะขรุขระมีน้ำขัง ชาวบ้านจึงเดือดร้อนในเรื่องคนใช้ถนนในซอยมาก เมื่อ ม. รับปากแล้วว่าจะทำให้ก็เลือกพรรคนี้ เพราะคิดว่า ม. จะสามารถจัดการให้ได้^{๕๒} นักการเมืองผู้นี้ได้ช่วยติดไฟส่องทางและนำลูกรังมาโรยถนนให้

ในชุมชนเขตชานเมืองมีถนนหนทางยังไม่ดี ผู้สมัคร ส.ส. ก็ไปหาเสียงโดยการนำเอาดินไปถมถนนหรือซอยที่มีน้ำท่วมขัง สัญจรไม่คล่อง ทางผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้มาบอกกับชาวบ้านว่าผู้สมัคร ส.ส. คนใดเป็นผู้เอาดินมาถมถนนให้ และนอกจากถมถนนแล้วคลองใดตื้นเขินก็ทำการลอกคลองให้ระบายน้ำได้ดีขึ้น ให้ผู้ใหญ่บ้านบอกให้เลือกผู้สมัครพร้อมกับบอกด้วยว่าเบอร์อะไรที่ให้เลือกเพราะเป็นผู้เอาดินมาถมถนนหนทางเข้าหมู่บ้านให้^{๕๓}

การนำเอาวัสดุมาสร้างสาธารณประโยชน์เป็นการกระทำที่เห็นผลงานชัดเจนหรือเป็นรูปธรรม ชาวบ้านมองเห็นได้ เมื่อถึงฤดูหาเสียงผู้สมัคร ส.ส. ที่อยากให้ชาวบ้านเลือกตนก็จะรีบนำเอาวัสดุไปก่อสร้างหรือจัดทำสาธารณประโยชน์ให้ และเมื่อทำไปแล้วก็มีกระบวนการประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านได้ทราบ โดยส่งไปแล้วจะให้กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำชุมชนเป็นผู้บอกกล่าวชาวบ้านว่าใครเป็นผู้สร้างให้ และผู้เลือกก็จะเลือกเพราะถือว่าแก่น้ำใจที่ชาวบ้านเดือดร้อนกันมานาน

ในบางครั้งชาวบ้านทนความลำบากมานาน เมื่อถึงคราวหรือฤดูการเลือก ส.ส. ขึ้น ชาวบ้านรู้ดีว่าเป็นช่วงจังหวะที่ไปขออะไรจากผู้สมัคร ส.ส. ได้ ดังพบจากชาวชุมชนวัดเลา เขตภาษีเจริญ ได้ไปขอติเฝ้าถนนถนนทางเข้าหมู่บ้าน ขอจำนวน 5 คันรถ ผู้สมัครก็ให้เอามากมให้ทันที ผู้ให้สัมภาษณ์บอกว่าที่ไปขอถนนทาง เพราะเห็นว่าเป็นโอกาสที่ดีเพราะจะขออะไรไปในช่วงการเลือกตั้ง จะได้เสมอแต่เวลาปกติไม่มีใครมาเหลียวแล และได้ไปเลือกผู้สมัครเบอร์นี้ ไม่รู้จะเลือกใคร เลือกใครไปก็เหมือนกัน⁵⁴

การจะได้รับความนิยมจากประชาชนในพื้นที่ โดยวิธีการสร้างสาธารณประโยชน์ไม่ใช่จะอาศัยการสร้างในช่วงระยะเวลาที่มีการหาเสียงเลือกตั้งหรือในฤดูเลือกตั้งเท่านั้น หากแต่ต้องทำมาก่อนนานพอสมควรและยังต้องแสดงให้เห็นความเสมอต้นเสมอปลาย และความจริงใจด้วย เช่นที่ชุมชนตลาดบางแค ภาษีเจริญ นาย บ ได้สร้างถนนตรงซอยโรงรับจำนำ บางแค ชาวบ้านได้ใช้และชาวบ้านรู้มานานแล้วว่าใครสร้าง และเมื่อถึงคราวเลือกตั้งคราวนี้ นาย บ ก็กล่าวอ้างถึงผลงานของตนที่เคยทำให้คนบางแค อยากให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณนี้เลือกเขาด้วย เขาจะกลับมาพัฒนาพื้นที่ในทุก ๆ ด้าน ถ้าเขาได้เป็น ส.ส. เขาจะจัดงบประมาณพัฒนาบางแคให้ดีขึ้น จะทำให้โครงการอื่น ๆ อีก ขอให้ช่วยสนับสนุนเขาด้วย⁵⁵

ในชุมชนรอบนอกกรุงเทพมหานครในพื้นที่ที่ยังไม่มีน้ำประปาใช้ ผู้สมัคร ส.ส. ก็ทราบปัญหานี้ดี จึงเข้าไปช่วยดำเนินการให้ เช่น ในเขตหนองแขมผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่งบอกว่าตนอาศัยในชุมชนที่ชาวบ้านส่วนใหญ่เช่าที่อาศัยกัน ซึ่งในทางปฏิบัติคือผู้นำชุมชนที่แท้จริง อดีตกำนันท่านนี้มีความสนิทสนมกับ ม มาก อดีตกำนันจะไปมาหาสู่ ม เสมอ และเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ไปบอกกับ ม ว่าต้องการให้ช่วยดำเนินการต่อน้ำประปาเข้าไปในชุมชนอันเป็นเขตในท้องที่ที่ชาวบ้านมาเช่าอาศัยอยู่ด้วย หลังจากอดีตกำนันไปบอกไม่นานก็มีกรดำเนินการติดตั้งประปาในชุมชนนั้น จึงทำให้ตนเห็นว่า ม ไม่ทิ้งประชาชน พุดจริงทำจริงตนจึงเลือก ม

ในชุมชนที่ยังขาดสาธารณูปโภคพื้นฐาน หัวคะแนนซึ่งเป็นผู้ที่ทราบความต้องการเหล่านี้ดีและจะละเอียดกว่าคนอื่น หัวคะแนนซึ่งทำหน้าที่เป็นนายหน้าหาคะแนนเสียงให้นักการเมืองหรือผู้สมัคร ส.ส. ก็ทราบเช่นเดียวกันว่าจะทำอะไร ผู้สมัคร ส.ส. ที่ตนสนับสนุนจึงได้คะแนนเสียง ดังเห็นได้จากชุมชนวัดเลา เขตบางขุนเทียน หัวคะแนนของนักการเมืองพรรคหนึ่ง ได้ให้สัญญากับชาวบ้านไว้ว่าถ้าได้เป็นผู้แทนแล้วจะทำสะพานให้ หัวคะแนนจกรายชื่อของชาวบ้านที่ต้องการสะพานไม้ ชาวบ้านได้รวมกลุ่มกันไปขอสะพานไม้จากหัวคะแนน เพราะคิดว่าผู้สมัคร ส.ส. ต้องสร้างให้ ทางราชการก็ไม่เหลือวและไม่มีเงินมาสร้างให้ และที่ไปขอสะพานจากผู้แทนเพราะไม่รู้จะ ไปขอใคร ชาวบ้านก็ไม่มีเงินสร้างสะพานเอง จึงรวมกลุ่มกับเพื่อนกลุ่มหนึ่งไปขอ ส.ส. ให้ช่วย และตนก็ได้ไปลงคะแนนให้ ผู้สมัคร ส.ส. คนนั้น เพราะต้องการได้สะพานทางเดินดังกล่าว^๖

ชุมชนที่มีลักษณะ เป็นหมู่บ้านจัดสรร ซึ่งผู้ดำเนินโครงการยังจัดการเรื่องสาธารณูปโภคไม่สมบูรณ์ ก็มีความต้องการจากผู้สมัคร ส.ส. เช่นกัน ความต้องการนี้ก็กลายเป็นช่องทางที่ผู้สมัคร ส.ส. เข้ามาให้ความช่วยเหลือ วิธีการก็คือหัวคะแนนจะเข้าพบประธานกรรมการหมู่บ้าน เพื่อต้องการจะทราบว่าหมู่บ้านต้องการอะไร จากนั้นประธานกรรมการหมู่บ้านก็เชิญชาวบ้านมาปรึกษาหารือว่าจะเอาอะไร และในการประชุมนี้หัวคะแนนก็จะมาร่วมฟังด้วย และโอกาสนี้ก็รับปากว่า หากพรรคของตนได้รับเลือกตั้งก็จะสร้างสิ่งที่ต้องการให้

ในการเลือกตั้งพรรคการเมืองแต่ละพรรค จะเป็นข้อเสนอให้ความช่วยเหลือชุมชนบางพรรคก่อนเลือกตั้งจะนำทีมมาถนัดถนนหน้าปากซอยหรือถนนที่มีสภาพเป็นหลุมเป็นบ่อ หรือน้ำขังอยู่ ซึ่งเมื่อทำแล้วก็ไป แต่ชาวบ้านที่ได้รับประโยชน์จากการกระทำของพรรคการเมืองก็รู้กันทั่วไปว่าใครเป็นคนทำ

ผู้สมัคร ส.ส. จะทำถนนที่สภาพไม่ดีให้ ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะเขตรอบนอก ถนนส่วนใหญ่จะอยู่ในสภาพที่ไม่ดีเพราะสร้างมานาน มีรถบรรทุกวิ่งผ่านอยู่โรงงานมาก เป็นหลุมเป็นบ่อ ยิ่งหน้าฝนยิ่งลำบากมาก ถนนจะเป็นโคลนมีน้ำขัง รถบรรทุกวิ่งไม่ขาดสายเลย

ในชุมชนบางแห่ง การหาเสียงนั้นมักจะเป็นการหาเสียงโดยการสร้างสาธารณูปโภค โดยตรงให้ แต่ก็เป็นการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกในการประกอบอาชีพให้ อันเป็นการจูงใจให้ลงคะแนนเสียงโดยเข้าข่ายอำิสสินจ้างนั่นเอง ดังเห็นได้จากในเขตบางแค นาย บ ผู้สมัครในเขตนี้ เป็นผู้กว้างขวาง และเป็นเจ้าของแผงใน

ตลาดด้วย แม่ค้าที่มาค้าขายต้องเช่าแผงต่อจากเขา ในช่วงมีการเลือกตั้ง นาย ย จะทำการพัฒนาตลาดบางแค โดยการจัดหาหลังคาผ้าใบกันแดดมาติดตั้งให้แก่แผงลอย เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม และบ้งร่มให้แก่แม่ค้า ซึ่งบรรดาแม่ค้าในตลาดบางแคต่างก็พากันพอใจ และแม่ค้าต่างก็เกรงใจนาย ย ด้วย เพราะเป็นคนเก็บเงินค่าเช่าแผง ใครจะมาค้าขายในตลาดบางแคต้องเสียค่าเช่าที่ก่อน และเมื่อนาย ย ลงรับสมัครเลือกตั้งเป็น ส.ส. ก็ต้องเลือกนาย ย ด้วย นาย ย หาสีธงให้คนในตลาดเลือกเขา ทุกคนในตลาดก็ต้องสนับสนุน เพราะเป็นเจ้าของแผงและเป็นคนกว้างขวางก็เลยต้องเลือกไม่ได้⁷

3.3.5 การจ้างหรือเหมารถให้พาไปลงคะแนน

การจูงใจให้ประชาชนไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งตนเองของนักการเมือง อีกวิธีหนึ่งคือ การว่าจ้างหรือเหมารถให้ประชาชนนั่งจากบ้านพัก ไปยังหน่วยเลือกตั้ง การจ้างเหมารถนี้จะเป็นการจ้างเหมารถจักรยานยนต์รับจ้าง ซึ่งจ้างให้ชุมชนที่อยู่ในซอย ซึ่งชีวิตปกติประจำวันชาวบ้านจะไม่ไหนมา ไหนก็จะอาศัยรถจักรยานยนต์รับจ้างอยู่แล้ว และเมื่อวันเลือกตั้งมาถึงก็เป็นที่นั่งของหัวคะแนนที่จะมาให้ชาวบ้านนั่งฟรี เพื่อไปลงคะแนนที่หน่วยเลือกตั้ง อัตราค่าจ้างคันละ 300 บาทคนขี่รถ จักรยานยนต์จะบอกว่ารับส่งฟรีของเบอร์ 4, 5, 6 เป็นต้น ซึ่งก็เป็นที่รู้กัน สำหรับบางชุมชนก็เหมารถสองแถว อัตราวันละ 500 บาทต่อคัน คนขับรถสองแถวก็บอกว่าใครเหมาให้เช่นกัน

กล่าวโดยสรุปในส่วนนี้ ได้ว่าการซื้อสิทธิขายเสียงในกรุงเทพมหานครนั้นเมื่ออย่างชัดเจนในกรุงเทพมหานครรอบนอก หรือเขตชานเมือง และในแหล่งชุมชนแออัด สำหรับรูปแบบและวิธีการนั้นจะกระทำการซื้อเสียงผ่านหัวคะแนน ซึ่งหัวคะแนนในที่นี้ได้แก่บุคคลที่มีอิทธิพลต่อชาวบ้าน เป็นคนที่ชาวบ้านเชื่อถือให้ความเชื่อถือ หัวคะแนนนี้จะได้รับการติดต่อจากพรรคการเมือง ซึ่งจะติดต่อได้ง่าย เพราะหัวคะแนนกับพรรคการเมืองมีความสัมพันธ์กันในเชิงอุปถัมภ์มาตลอด การทำงานทางการเมืองนี้จึงมีความพร้อมอยู่เสมอ สำหรับการที่นักการเมืองเรียกใช้หัวคะแนน เพราะหัวคะแนนเคยทำงานประจำให้พรรคการเมืองเป็นประจำ ซึ่งปกติก็เป็นหน้าที่ของนักการเมืองที่สังกัดพรรคนั้น ๆ มาติดต่อขอให้ช่วยเหลืออย่างไรก็ตามยังมีหัวคะแนนอีกประเภทหนึ่งซึ่งเป็นพวกที่ไม่มีความผูกพันกับพรรคการเมืองใด

พรรคหนึ่งอย่างแน่นอน หากพรรคใดเสนอผลประโยชน์ให้มากก็จะรับทำงานให้ หัวคะแนนประเภทนั้นหากไม่จำเป็นจริงทางนักการเมืองเองเขาก็ไม่เลือกใช้ จะใช้ก็ต่อเมื่อหัวคะแนนประเภทดาว ที่เคยรับใช้กันมาตลอดนั้นหา ไม่ได้ในขั้นที่นั้น ๆ

การทำงานของหัวคะแนนคือการแจกเงินหรือการซื้อเสียง พร้อมกับรับผิดชอบต่อการดำเนินการให้ได้จำนวนคะแนนตามที่รับผิดชอบ

การแจกเงินจะมีการแจกสองลักษณะ หากพิจารณาตามระยะเวลาคือแจกก่อนเลือกตั้งและหลังเลือกตั้ง การแจกก่อนเลือกตั้ง อาจแจกเป็นระลอก ๆ หรืองวด ๆ ส่วนการแจกหลังเลือกตั้งเป็นการแจกหลังจากลงคะแนนแล้วและรู้ผลว่า ได้รับเลือกตั้ง และส่วนใหญ่เคยได้แจกก่อนเลือกตั้งไม่ก่อนจำนวนหนึ่งด้วย

การแจกเงินที่น่าสนใจอีกลักษณะหนึ่ง ถึงแม้ว่า ไม่ได้เกิดขึ้นในกรุงเทพมหานคร แต่เกิดขึ้นที่จังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นเขตพื้นที่และสภาพการณ์เหมือนกับกรุงเทพมหานคร ลักษณะการแจกเงินดังกล่าวคือในวันเลือกตั้งประชาชนกลุ่มหนึ่งเขารู้ว่าในวันนั้นหากออกมาเลือกตั้งซ้ำจะมีหัวคะแนนไปตามมาลงคะแนน เพราะหัวคะแนนจะไม่เฝ้าที่หน่วยเลือกตั้งเพื่อดูว่าใครมาแล้ว คนที่ยังไม่มาหัวคะแนนจะรู้โดยขอความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่หน่วยว่ามีใครบ้างยังไม่มาใช้สิทธิเลือกตั้ง เมื่อหัวคะแนนเป็นพวกเดียวกันกับเจ้าหน้าที่ หากทำเช่นนี้ไม่ได้หัวคะแนนก็จะทราบสังเกตว่าใครยังไม่มาแล้วก็ออกไป "แซะ" ให้ออกมาเลือกตั้ง การแซะนี้ชาวบ้านจะออกมาเมื่อแซะด้วยเงิน 1,000 - 12,000 บาท ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเวลาบ่าย อันเป็นเวลาใกล้จะปิดการลงคะแนนแล้ว หัวคะแนนจะออกไปตามพร้อมกับจ่ายเงินเพื่อให้ออกมาเลือกผู้สมัครที่ตนสนับสนุน

การแจกเงินอย่างชัดเจนนั้นพบได้ในเขตกรุงเทพมหานครรอบนอก ส่วนในเขตเมืองรอบใน จะมีอยู่บ้างในพื้นที่ชุมชนแออัดแต่ไม่มากนัก

ประชาชนผู้รับเงินมีความเห็นว่าการรับเงินจากผู้สมัคร ส.ส. นั้นสามารถรับได้ เพราะพวกเขาเห็นว่าเงินเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีพ ถึงแม้ว่าพวกเขาจะรู้ว่ามันผิดกฎหมาย แต่ก็รับ

การจูงใจให้ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเลือก ผู้สมัคร ส.ส. นอกจากจะจูงใจด้วยเงินแล้วยังมีวิธีการอื่น ๆ อีก อันได้แก่ การสร้างสาธารณูปโภค โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชนรอบนอกกรุงเทพมหานคร ซึ่งบริการของรัฐหรือกรุงเทพมหานครไม่สามารถให้บริการได้อย่างทั่วถึง ผู้สมัคร ส.ส. ได้เข้าไปดำเนินการสร้าง บำรุง ปรับปรุง สาธารณูปโภค เช่น

ถนน ไฟฟ้า ประปา สะพาน ซึ่งเป็นช่องทางที่สามารถสร้างความนิยมให้แก่ตนเองได้ เมื่อชุมชนได้รับความเอาใจใส่จากผู้สมัคร ส.ส. ดังกล่าว เมื่อเปรียบเทียบกับรัฐ ซึ่งมีหน้าที่โดยตรง ยังไม่สามารถให้บริการดังกล่าวอย่างที่คุณสมัคร ส.ส.ทำได้แล้ว จึงทำให้ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งนิยมและหันมาเลือกผู้สมัคร ส.ส. ดังกล่าว

วิธีการประเภสุดท้ายที่คุณสมัคร ส.ส. จูงใจให้ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงคะแนนเสียงให้ตนคือการเลี้ยงอาหารหรือการกินเลี้ยง ซึ่งจะออกมาในรูปแบบเชิญผู้ลงคะแนนเสียงไปรับประทานอาหารร่วมกัน การเชิญนี้จะให้หัวคะแนนซึ่งเป็นตัวแทนของผู้สมัครเป็นผู้เชิญ เมื่อประชาชนมารวมกัน ณ งานเลี้ยงแล้ว ผู้สมัครหรือผู้แทน ก็ปรากฏตัวกล่าวคำปราศรัย หาคะแนนนิยมหลังจากนั้นก็อาจมีเงินแจกแถมไปด้วยก็มี การไปกินเลี้ยงซึ่งเป็นการผิดกฎหมายซึ่งห้ามมิให้ผู้สมัคร ส.ส. จัดเลี้ยงอาหาร แต่ก็เป็นการเลี้ยงโดยให้หัวคะแนนเป็นคนจัดงานเลี้ยงแทน ซึ่งคนไปในงานนั้นต่างก็รู้ว่าไม่ทำไม่และหัวคะแนนคนนั้นสนับสนุนใคร ในส่วนของประชาชนหรือชาวบ้านเองก็เห็นว่าการที่หัวคะแนนเชิญตนไปงานกินเลี้ยง ก็ถือว่าเป็นการให้เกียรติกัน ก็ต้องไป เมื่อไปแล้วถือว่าได้กินของเขาแล้วความรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณนั้นก็เกิดขึ้นระดับหนึ่งแล้ว และเมื่อรับเงินเขาอีกด้วยแล้ว ความจำเป็นที่จะต้องเลือก ส.ส. ผู้นั้นย่อมมีแน่นอน

เชิงอรรถบทที่ 3

1. รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. อนิจลักษณะของการเมืองไทย เศรษฐศาสตร์วิเคราะห์ด้วยวิธีการเลือกตั้ง (กรุงเทพมหานคร : น้าอักษรการพิมพ์, 2536) หน้า 128.
2. พงศธร จันทรแก้ว. "ผลกระทบของการใช้เงินซื้อเสียงต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา" วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535, หน้า 104
3. เศรษฐพร คูศิริพิทักษ์. ถ้าอยากเป็นผู้แทน (กรุงเทพมหานคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2531) หน้า 39
4. สมบัติ จันทวงศ์. การเลือกตั้งไทยกับพฤติกรรมเบี่ยงเบนในการหาเสียง : ปัญหาพื้นฐานและแนวทางแก้ไข เอกสารเวียนเล่ม เสนอคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ 2535, หน้า 93 - 94
5. สุจิต บุญบงการ. เงินกับการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ส.ส. โครงการศึกษานโยบายสาธารณะ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2528, หน้า 36
6. อัญชลี พุทธวงษ์. สังเกตการณ์การหาเสียงเลือกตั้ง ณ ชุมชนวัดม่วง เขตภาษีเจริญ กทม.
7. อัญชลี พุทธวงษ์. สัมภาษณ์ชาวบ้านวัดม่วง เขตภาษีเจริญ กทม.
8. พงนี เทียมศักดิ์. สัมภาษณ์นายพัน สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ ย่านชุมชนวัดดอกไม้ เขตยานนาวา กทม.
9. เรื่องเดียวกัน
10. พงนี เทียมศักดิ์. สัมภาษณ์ผู้มีรื่องผู้ชุมนุมถนนเชื้อเพลิง เขตยานนาวา กทม.
11. พงนี เทียมศักดิ์. สัมภาษณ์ ครู..... ข้าราชการบำนาญ..... ชุมชนวัดดอกไม้ เขตยานนาวา กทม.
12. ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร. สัมภาษณ์ชายอาชีพรับจ้าง จากชุมชนวัดเลา เขตบางขุนเทียน กทม.
13. อัญชลี พุทธวงษ์. สัมภาษณ์ ชาวบางแค กทม.
14. พงนี เทียมศักดิ์. สัมภาษณ์เจ้าของร้านค้าตรงข้ามโรงเรียนวัดไทร เขตยานนาวา กทม.

15. พจน์ เทียมศักดิ์ สัมภาษณ์รองผู้อำนวยการชุมชนเชื้อเพลิง เขตยานนาวา กทม.
16. ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร สัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชนวัดเลา เขตบางขุนเทียน กทม.
17. ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร สัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชนวัดเลา เขตบางขุนเทียน กทม.
18. พจน์ เทียมศักดิ์ สัมภาษณ์ชาวบ้านช่องนนทรี เขตยานนาวา กทม.
19. พจน์ เทียมศักดิ์ สัมภาษณ์หัวหน้าวินมอเตอร์ไซค์รับจ้าง ช่องนนทรี เขตยานนาวา กทม.
20. พจน์ เทียมศักดิ์ สัมภาษณ์หัวหน้าวินมอเตอร์ไซค์รับจ้าง ช่องนนทรี เขตยานนาวา กทม.
21. ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร สัมภาษณ์แม่บ้านในชุมชนวัดเลา เขตบางขุนเทียน กทม.
22. อรสุดา เจริญรัตน์ สัมภาษณ์แพทย์หญิงผู้หนึ่ง ในชุมชนเทพประทาน เขตคลองเตย กทม.
23. อัญลี พุทธวงศ์ สัมภาษณ์ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณศาลเจ้าพ่อเสือ บางแค กทม.
24. ข้อมูลที่อัญลี พุทธวงศ์ สรุปลจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในซอยเจริญสนิทวงศ์ 6 เขตบางกอกใหญ่ กทม.
25. อัญลี พุทธวงศ์ สัมภาษณ์ชาวบ้านในหมู่บ้านเศรษฐกิจ บางแค กทม.
26. อัญลี พุทธวงศ์ สัมภาษณ์ชาวบ้านย่านเพชรเกษมซอย 48 บางแค กทม.
27. ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร สัมภาษณ์ชาวบ้านชุมชนวัดเลา เขตบางขุนเทียน กทม.
28. ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร สัมภาษณ์ชาวบ้านชุมชนวัดเลา เขตบางขุนเทียน กทม.
29. ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร สัมภาษณ์ชาวบ้านชุมชนวัดเลา เขตบางขุนเทียน กทม.
30. อัญลี พุทธวงศ์ สัมภาษณ์ชาวบ้านบางแค กทม.
31. ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร สัมภาษณ์ชาวบ้านชุมชนวัดเลา เขตบางขุนเทียน กทม.
32. อัญลี พุทธวงศ์ สัมภาษณ์ชาวบ้านย่านบางหว้า เขตภาษีเจริญ กทม.
33. อัญลี พุทธวงศ์ สัมภาษณ์ชาวบ้านย่านหนองใหญ่ เขตภาษีเจริญ กทม.
34. อัญลี พุทธวงศ์ สัมภาษณ์ชาวบ้านที่วัดหนองแขม เขตภาษีเจริญ กทม.
35. อัญลี พุทธวงศ์ สัมภาษณ์ชาวบ้านที่ชุมชนหลังโรงเรียนวัดจันทร์ประดิษฐาราม เขตภาษีเจริญ กทม.
36. อัญลี พุทธวงศ์ สัมภาษณ์ชาวบ้านย่านวัดนิมมานรดี บางแค เขตภาษีเจริญ
37. ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร สัมภาษณ์ชาวบ้านชุมชนวัดเลา เขตบางขุนเทียน กทม.

38. พงนี เขียมศักดิ์ สัมภาษณ์คุณตี๋ ผู้ขับขีจักรยานยนต์รับจ้าง หน้าชุมชนพัฒนาใหม่ เขตคลองเตย กทม.
39. พงนี เขียมศักดิ์ สัมภาษณ์หัวหน้าวินจักรยานยนต์รับจ้าง ช้องนนทรี เขตบางนา กทม.
40. อัญชลี พุทรวงษ์ สัมภาษณ์ชาวบ้านบางแค ไกล ๆ วัดมีมานนตรี บางแค กทม.
41. ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร สัมภาษณ์ชาวบ้านชุมชนวัดเลา เขตบางขุนเทียน กทม.
42. ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร สัมภาษณ์ชาวบ้านชุมชนวัดเลา เขตบางขุนเทียน กทม.
43. อัญชลี พุทรวงษ์ สัมภาษณ์ชาวบ้านชุมชนตลาดบางแค เขตภาษีเจริญ กทม.
44. ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร สัมภาษณ์ชาวบ้านชุมชนวัดเลา เขตบางขุนเทียน กทม.
45. อรสุดา เจริญรัตน์ สังเกตการณ์และได้ข้อมูลจากชุมชนเทพประทาน เขตคลองเตย กทม.
46. ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร สัมภาษณ์ชาวบ้านชุมชนวัดเลา เขตบางขุนเทียน กทม.
47. ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร สืบถามจากชาวบ้านในชุมชนวัดเลา เขตบางขุนเทียน กทม.
48. รังรอง สีทองดี สังเกตการณ์จากหมู่บ้านเขตดอนเมือง กทม.
49. พงนีย เขียมศักดิ์ สืบถามจากหัวหน้าชุมชนพัฒนา 1 เขตบางนา กทม.
49. พงศธร จันทรแก้ว "ผลกระทบของการใช้เงินซื้อสิทธิขายเสียงต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง : ศึกษากรณีเฉพาะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา", หน้า 152-153
50. สำนักงานนโยบายและแผน กระทรวงมหาดไทย. รายงานการศึกษาเกี่ยวกับการซื้อสิทธิขายเสียงและการทุจริตในการเลือกตั้ง : ข้อเท็จจริง และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
กรุงเทพมหานคร : กระทรวงมหาดไทย, 2532, หน้า 8
51. อัญชลี พุทรวงษ์ สัมภาษณ์ชาวบ้านหมู่บ้านดวงทอง เขตภาษีเจริญ กทม.
52. อัญชลี พุทรวงษ์ สัมภาษณ์หมู่บ้านศรีเพชร เขตภาษีเจริญ กทม.
53. ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร สัมภาษณ์ชาวบ้านชุมชนวัดเลา เขตบางขุนเทียน กทม.
54. ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร สัมภาษณ์ชาวบ้านชุมชนวัดเลา เขตบางขุนเทียน กทม.
55. อัญชลี พุทรวงษ์ สืบถามจากชาวบ้านบางแค เขตภาษีเจริญ กทม.
56. ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร สัมภาษณ์ชาวบ้านชุมชนวัดเลา เขตบางขุนเทียน กทม.
57. อัญชลี พุทรวงษ์ สัมภาษณ์แม่ค้าในตลาดบางแค เขตภาษีเจริญ กทม.

บทที่ 4

บทสรุปและข้อ เสนอแนะ

การซื้อขายเสียงในการเลือกตั้งทั่วไปในกรุงเทพมหานครเมื่อ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2538 นั้น เป็นไปตามงานวิจัยที่เคยทำมาก่อนหน้านี้ว่าในกรุงเทพมหานครมีการซื้อขายเสียงในชุมชนแออัดและเขตชานเมืองหรือกรุงเทพมหานครรอบนอก และการซื้อขายเสียงนี้ก็ดูเหมือนว่าทวีความรุนแรงหรือซื้อขายกันด้วยจำนวนเงินที่มากขึ้นกว่าครั้งก่อน ๆ ที่ผ่านมา ทั้งนี้ทั้งนั้นอาจเป็นเพราะ 1) ระยะเวลาในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งมีน้อย คือประมาณ 43 วัน (จาก 14 พฤษภาคม - 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2538) ทำให้การออกหาเสียงของผู้สมัครทำได้อย่างไม่ทั่วถึง เงินจึงเป็นปัจจัยหลักในอันที่จะตั้งให้คนมาลงคะแนนเสียงให้ตนได้ และ 2) สภาพการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างต่างไปจากเดิมพอสมควร ดังเห็นได้จากหลังเกิดเหตุการณ์ทางการเมืองที่เรียกกันว่า "เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ" เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 อันเป็นเหตุการณ์ต่อต้านการสืบทอดอำนาจทางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหารนั้น แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า อำนาจทางการเมืองไทยไม่ได้ถูกครอบงำโดยทหารอันเป็นกลุ่มกำลังที่มีอำนาจมาช้านานอีกต่อไปแล้ว พรรคการเมืองกลับเป็นสถาบันทางการเมืองที่ได้รับการยอมรับว่ามีความชอบธรรมตามระบอบประชาธิปไตย ในอันที่เป็นผู้มีอำนาจทางการเมือง โดยเฉพาะการมีอำนาจบริหารหรือเป็นรัฐบาล ดังนั้นเมื่อสถานการณ์เป็นเช่นนี้ พรรคการเมืองจึงแข่งขันกันเข้มข้น และต้องการคะแนนเสียงหรือจำนวน ส.ส. ในพรรคมากที่สุดเพื่อจะได้เป็นฝ่ายจัดตั้งรัฐบาลเข้าไรมีอำนาจในการบริหารประเทศ และการที่จะได้จำนวน ส.ส. ของพรรคด้วยตัวเลขสูงนั้น เห็นจะมีเงินเพียงประการเดียวเท่านั้นที่จะบันดาลสิ่งดังกล่าวได้

ในกรุงเทพมหานครมีจำนวน ส.ส. 36 คน ซึ่งเป็นจำนวนไม่น้อย กรุงเทพมหานครจึงกลายเป็นเวทีที่สำคัญไม่น้อยสำหรับการเพิ่มจำนวน ส.ส. ของพรรคการเมืองต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพรรคการเมือง 4 - 5 พรรค ซึ่งมีฐานของพรรคซึ่งหมายถึงจำนวน ส.ส. ส่วนใหญ่เป็น ส.ส. ในกรุงเทพมหานครด้วยแล้ว การแข่งขันระหว่างพรรคดังกล่าวจึงเต็มไปด้วยความเข้มข้นเป็นอย่างยิ่ง เมื่อการเลือกตั้งในกรุงเทพมหานครเป็นไป

ตามสถานการณ์ดังกล่าว การซื้อเสียงจึงเกิดขึ้น แต่ในกรุงเทพมหานครคนส่วนใหญ่มีการศึกษาสูง รายได้มาก การซื้อเสียงในหมู่ผู้มีการศึกษาสูงย่อมทำได้ยาก อย่างไรก็ตามเชื่อว่า จะไม่มีผู้มีรายได้น้อยหรือการศึกษาไม่สูง ประกอบกับสังคมคนกรุงเทพมหานครบางกลุ่ม ก็ยังมี ลักษณะ โครงสร้าง ค่านิยม ความเชื่อ และแบบแผนการปฏิบัติไม่ต่างไปจากสังคมของคนต่างจังหวัดมากนัก ด้วยสภาพและปัจจัยดังกล่าวข้างต้น การซื้อสิทธิขายเสียงที่เกิดขึ้นเมื่อครั้งการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2538 สรุปได้ดังนี้

4.1 การใช้เงินซื้อเสียง

4.1.1 การใช้เงินมิได้หมายความว่าผู้สมัคร ส.ส. เดินเอาเงินไปซื้อจากชาวบ้านโดยตรง หากแต่ผู้สมัคร ส.ส. มอบหมายให้ห้วคะแนนเป็นคนไปซื้อเสียงแทนตน ฉะนั้นก่อนที่ผู้สมัคร ส.ส. จะซื้อเสียงจะต้องมีห้วคะแนนเป็นของตนเองเสียก่อน การได้มาซึ่งห้วคะแนนนั้นจะเป็นการได้มาจากหรือเป็นไปตามลักษณะ โครงสร้างสังคมไทยที่เรียกว่า โครงสร้างแบบอุปถัมภ์ และการมีความสัมพันธ์ส่วนตัว นั่นคือผู้สมัคร ส.ส. จะต้องแสวงหาห้วคะแนนจากคนที่อยู่ในพื้นที่ที่ชาวบ้านให้ความเคารพศรัทธา หรือเกรงกลัวอิทธิพล และคนที่ว่านี้เป็นคนที่มีความสนิทสนม ได้รับการช่วยเหลือเกื้อกูลจากผู้สมัคร ส.ส. มาเป็นเวลาอันยาวนานพอสมควร ผู้สมัคร ส.ส. หากประสงค์จะชนะการเลือกตั้งแล้วละก็ ควรที่จะมีห้วคะแนนดังกล่าวนี้ในชุมชนเกือบทุกชุมชน เพราะห้วคะแนนที่มีคุณสมบัติดังกล่าวจะเป็นห้วคะแนนหลัก ซึ่งจะทำงานให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ห้วคะแนนหลักหาได้ทำงานโดยลำพังไม่ หากแต่ยังต้องมีห้วคะแนนรองทำงานช่วย ห้วคะแนนรองเป็นบุคคลในชุมชนที่มีอำนาจ อิทธิพลหรือบารมีระดับรองลงไปจากห้วคะแนนหลักและเป็นพรรคพวกเดียวกันกับห้วคะแนนหลัก การทำงาน ห้วคะแนนหลักจะมอบหมายให้ห้วคะแนนรองออกไปรับผิดชอบในเขตพื้นที่ของตน ห้วคะแนนหลัก ไม่ต้องออกพื้นที่เอง หรือเดินซื้อเสียงเอง หากแต่เป็นผู้ควบคุมห้วคะแนนรองให้ทำงาน ความสัมพันธ์ระหว่างห้วคะแนนหลักกับห้วคะแนนรองจะเป็นไปตามระบอบอุปถัมภ์ เช่นกัน แต่เป็นระบอบอุปถัมภ์ในท้องถิ่น ลักษณะ โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจ อิทธิพลกับลูกน้องในท้องถิ่นเช่นนี้ ในบางครั้งซึ่งปรากฏออกมาในภาพลักษณ์ของความเป็นเจ้าพ่อท้องถิ่น และปรากฏภาพในทางการเมืองว่าเจ้าพ่อเป็นห้วคะแนนให้ผู้สมัคร ส.ส. และห้วคะแนนเองก็เป็นพวกเดียวกันกับนักการเมือง นั่นคือนักการเมืองกับเจ้าพ่อเป็นคนประเภทเดียวกันจนมีการกล่าวกันว่าเราได้เจ้าพ่อมาเป็น ส.ส. หรือนักการเมือง

อย่างไรก็ตาม ยังมีห้วคะแนนอีกประเภทหนึ่งคือห้วคะแนนที่ไม่เป็นห้วคะแนนหลักหรือถาวร กล่าวคือเป็นห้วคะแนนให้กับนักการเมืองหรือผู้สมัคร ส.ส. เป็นราย ๆ หรือคน ๆ และเป็นครั้ง ๆ ไป ไม่ได้เป็นให้ตลอดทุกครั้งที่มีการเลือกตั้ง หากแต่จะเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ตามจำนวนคำตอบแทนที่ผู้สมัคร ส.ส. คนใดจะให้ ห้วคะแนนประเภทนี้จะวิ่งเข้าหานักการเมืองเมื่อมีการเลือกตั้งแต่ละครั้ง เพื่อเสนอตัวเป็นห้วคะแนน พร้อมกับคำตอบแทนนักการเมืองใดที่ให้คำตอบแทนมากก็จะทำงานให้นักการเมืองคนนั้น แต่ห้วคะแนนประเภทนี้จากมุมมองของนักการเมืองหรือผู้สมัคร ส.ส. แล้วจะไม่ค่อยอยากใช้ จะเลือกใช้ก็ต่อเมื่อไม่มีห้วคะแนนหลักหรือห้วคะแนนถาวรเท่านั้น เพราะประสิทธิภาพการทำงานไม่มีสิ่งใดรับประกันได้

4.1.2 ลักษณะการจ่ายเงินซื้อเสียงนี้จะจ่ายผ่านห้วคะแนน ผู้สมัคร ส.ส. ให้เงินโดยตรงไว้กับห้วคะแนน แล้วห้วคะแนนก็จะนำไปแจกจ่ายให้กับชาวบ้านอีกทอดหนึ่ง ห้วคะแนนจะนำเงินไปจ่ายให้กับผู้มีสิทธิออกเสียงโดยที่จะจ่ายให้กับชาวบ้านหรือผู้มีสิทธิออกเสียงที่ห้วคะแนนรู้จัก สนิทสนม เป็นพรรคพวกเดียวกัน เป็นญาติกัน คู่แค้นกับห้วคะแนนรองที่ได้รับมอบหมายจากห้วคะแนนหลัก โดยห้วคะแนนรองคนหนึ่งจะได้รับมอบหมายให้ไปควบคุมดูแลการจ่ายเงินและการลงคะแนน ประมาณ 10 ครอบครัว ห้วคะแนนดังกล่าวนี้จะมอบเงินให้ครอบครัวละตามจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง โดยให้ห้วละ 100 - 1,000 บาท ห้วคะแนนจะสอบถามจำนวนคนที่มีสิทธิลงคะแนนเสียงของแต่ละครอบครัวที่ตนเองรับผิดชอบ และคู่แค้น เพราะความเป็นญาติ เป็นคนในละแวกเดียวกัน และเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับนับถือจากชุมชนหรือครอบครัวกลุ่มนั้น และพร้อมกันนี้ห้วคะแนนก็เสนอราคาหรือบอกให้ทราบว่าจะลงคะแนนคราวนี้จะได้นะละเท่าไร ถึงตรงนี้ก็เป็นที่แน่นอนว่ามีการตกลงกันระหว่างห้วคะแนนกับผู้ลงคะแนนเสียง การตกลงที่เกิดขึ้นได้ง่ายและเข้าใจได้ตรงกันตามนี้ ก็เพราะว่าความเป็นคนใกล้ชิดคู่แค้น เป็นพวกเดียวกัน หรือเคยอุ้มชูช่วยเหลือกันมา ระหว่างห้วคะแนนกับผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การจ่ายเงินจะจ่ายเมื่อใดนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ระยะด้วยกัน คือ ระยะแรกเป็นระยะที่ขบขันช่วงแรก ๆ ของการเลือกตั้ง ซึ่งห้วคะแนนจะออกไปหยั่งเชิงหรือกล่าวหาทบทวนไว้ก่อน แต่การทบทวนนี้ไม่ใช่เป็นการพูดด้วยปากแต่เพียงอย่างเดียวให้สนับสุนนพรรคนั้น เบอร์นี้ หากแต่ต้องมีการทบทวนด้วยเงินจำนวนหนึ่ง เพื่อแสดงน้ำใจต่อผู้ลงคะแนนเสียงและเป็นการให้ความมั่นใจ

ระดับหนึ่งของหั่วคะแนอันเป็นลักษณะการให้เงินในงวดแรกแบบเป็นการมัดจำไว้ก่อนงวดต่อไปเป็นงวดที่สองหรือภาษาการเลือกตั้งเรียกว่ายิงกระสุนระลอก 2 เป็นการส่าหับอีกครั้งหนึ่ง เป็นการเน้นย้ำว่า "แนอันอะ" เป็นการกระชับความมั่นใจว่าการแปลงเงินเป็นคะแนนั้นมีความเป็นไปได้สูง และระลอกที่สามอาจเป็นวันก่อนเลือกตั้ง 1 วัน เป็นการให้เงินที่หั่วคะแนมั่นใจว่าเงินจำนวนดังกล่าวผู้ลงคะแนเสี่ยงรับคราวนี้รับรองไม่มีเบี้ยวแนอัน หรือระลอกสามอาจเป็นวันหลังจากเลือกตั้งไปแล้ว ในกรณีนี้จะจ่ายให้ก็ต่อเมื่อผู้สมัครผู้นั้นได้รับเลือกตั้ง อย่างไรก็ตามในบางแห่งหั่วคะแนอาจไม่ต้องเติมภาพชาวบ้านหรือจัดเลี้ยงอาหารเพื่อเป็นจุดเปิดทางการซื้อเสียง หากแต่ชาวบ้านจะถามหาหั่วคะแนเองว่าการเลือกตั้งคราวนี้มีผู้สมัครคนใดเสนอตัวให้เงินมาแล้วหรือยัง หากเสนอมาแล้วเขาให้มาเท่าไร หากเสนอมาหลายราย ชาวบ้านกับหั่วคะแนอาจประชุมตกลงร่วมกันว่าการเลือกตั้งครั้งนี้จะรับเงินจากผู้สมัครคนใดเป็นจำนวนเท่าใด

นอกจากนี้การซื้อสิทธิขายเสียงยังมีวิธีในการซื้ออีกแบบหนึ่งคือ ผู้สมัคร ส.ส. ไม่ได้ซื้อจากปัจเจกบุคคลหรือประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงแต่ละคน หากแต่เป็นการซื้อจากชุมชนทั้งชุมชน โดยนักการเมืองหรือผู้สมัคร ส.ส. ได้มอบเงินหรือบริจาคเงินให้แก่ชุมชน เช่น มอบเงินให้แก่วัดหรือโรงเรียน เป็นต้น

4.1.3 ประชาชนผู้มีสิทธิที่ขายเสียงของตนในการเลือกตั้งครั้งนี้ ยอมรับว่ารับเงินจากผู้สมัคร ส.ส. จริง ทั้งที่ให้ความเห็นว่ามันเป็นสิ่งไม่ดีสำหรับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นการทำลายความมั่นคงของระบอบประชาธิปไตย เพราะนักการเมืองที่ซื้อเสียงเข้า ไม่นั่งในสภาย่อมมีแนวโน้มที่จะประพฤติมิชอบ ส่งผลให้ระบบรัฐสภาเกิดความเสียหาย ยังผลให้ประโยชน์สังคมส่วนรวมเสียหายไป และในเมื่อประชาชนต่างก็มองเห็นความเสียหายดังกล่าวแล้ว ทำไมจึงยอมขายสิทธิ คำตอบนี้หากมองจากทัศนะของชาวบ้านซึ่งรับเงินจากนักการเมืองหรือหั่วคะแน พวกเขามีความเห็นว่า เงินมีความจำเป็นอย่างมากสำหรับการครองชีพ แม้เงินที่ได้มานั้นไม่นานก็ใช้หมดไป แต่เพื่อความอยู่รอดของครอบครัวในแต่ละวันจึงต้องรับเงิน การรับเงินนั้นจะผิดกฎหมาย แต่ก็ไม่มีใครจับผิดได้ เพราะคนที่มาเงินมาให้ซึ่งเป็นหั่วคะแนก็เป็นคนคุ้นเคยสนิทสนมกัน และที่สำคัญใคร ๆ ก็รับเงินกันทั้งนั้น การรับเงินในการเลือกตั้งจึงกลายเป็นประเพณีไปแล้ว สำหรับการเลือกตั้งในประเทศไทย เมื่อมีการเลือกตั้งครั้งใดชาวบ้านก็หวังว่าจะได้รับแจกเงินจากผู้สมัครรับเลือกตั้งทุกครั้ง

4.1.4 การซื้อสิทธิขายเสียงในกรุงเทพมหานคร พบอย่างชัดเจนในแหล่งชุมชนแออัดหรือที่เรียกว่า สลัม และในเขตพื้นที่รอบนอกหรือเขตชานเมืองซึ่งเป็นแหล่งที่ชาวบ้านหรือประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมที่สามารถกล่าวได้ว่า ไม่สูงมากนัก ไม่ว่าจะเป็นฐานะทางเศรษฐกิจและการศึกษา โดยรวมแล้วสภาพสังคมในพื้นที่ดังกล่าวไม่มีความแตกต่างไปจากต่างจังหวัด ซึ่งมีการซื้อสิทธิขายเสียงมากอยู่แล้ว การซื้อเสียงในชุมชนแออัด โดยเฉพาะในแฟลต จะทำผ่านกรรมการของแฟลต นั่นคือ กรรมการแฟลตจะเป็นหัวคะแนนรับเงินจากผู้สมัคร ส.ส. มาแจก ผู้มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน สำหรับในชุมชนชานเมือง การซื้อเสียงจะทำผ่านหัวคะแนนเช่นกัน แต่หัวคะแนนจะเป็นคนประเภทที่ชาวบ้านให้การยอมรับนับถือ มีความเคารพยำเกรง เก่งกล้าอิทธิพลและมีการมี นักการเมือง จะมีเส้นสายโยงใยกับหัวคะแนนในชุมชน ซึ่งเป็นการโยงใยด้วยสายสัมพันธ์แห่งการมีความอุปถัมภ์กันมาเป็นเวลานาน จนกล่าวได้ว่าหัวคะแนนดังกล่าวกลายเป็นหัวคะแนนถาวร อันเป็นหัวคะแนนที่จะคอยให้ความช่วยเหลือกันมาตลอด อย่างไรก็ตามหัวคะแนนถาวรซึ่งในอีกนัยหนึ่งคือหัวคะแนนหลัก หากได้เดินออกไปซื้อเสียงด้วยตนเอง หากแต่ใช้หัวคะแนนระดับรองเป็นผู้ออกไปซื้อเสียง โดยแบ่งกันเป็นกลุ่ม ๆ เข้าลักษณะแบ่งงานกันทำตามชุมชนระดับย่อยลงไป ตามที่ตนเองมีฐานอำนาจควบคุมอยู่

4.1.5 การซื้อเสียงค่อนข้างได้ผลเพราะซื้อผ่านระบบหัวคะแนนดังกล่าวแล้วชาวบ้านผู้ขายสิทธิเห็นว่าเมื่อรับเงินมาแล้วต้องไปลงคะแนนให้ตามสัญญา ทั้งนี้ด้วยเหตุผล 1) รับเงินแล้วหากไม่ลงให้อาจเป็นบาป หรือ 2) ต้องลงให้เพราะกลัวอิทธิพลของหัวคะแนนหากรู้ภายหลังว่าไม่ลงให้ ก็อาจจะเกิดอันตรายกับตนเองและครอบครัวได้ หรือ 3) การรับเงินจากผู้สมัคร ส.ส. ที่คิดว่าจะเลือกอยู่แล้ว เพราะว่าชอบ ตั้งใจจะเลือกอยู่แล้ว เมื่อเอาเงินมาให้จึงรับเงินและก็เลือกด้วย

4.2 การเลี้ยงอาหาร

4.2.1 การเลี้ยงหัวคะแนน พรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. จะเชิญหัวคะแนนในเขตเลือกตั้งของตนมารับประทานอาหาร เพื่อเป็นการบอกให้ทราบว่าจะต้องทำงานทางการเมืองอันได้แก่การซื้อเสียงจากประชาชนในเขตพื้นที่ตนอีกแล้ว และการ

เชิญห้วคณะแนมมานี้จะเชิญจากคนเดิมที่เคยช่วยงานกันมาแล้ว ซึ่งถือว่าเป็นห้วคณะแนมหลักของพรรคหรือของผู้สมัคร ส.ส. และการเชิญนี้ก็เป็นการประเมินกำลังด้วยว่าห้วคณะแนมจะมามากน้อยเพียงใด หากมามากก็จะทราบว่าความหวังในอันที่จะได้รับการเลือกตั้งก็จะทราบได้จากครวานี้เลยก็ว่าได้ เมื่อห้วคณะแนมมาร่วมรับประทานอาหาร ผู้สมัครจะขอให้ช่วยเลือกกันในการเลือกตั้งครั้งนี้ และเมื่อรับประทานอาหารเสร็จก็จะมีเงินใส่ซองเป็นค่ารถกลับบ้าน

4.2.2 การจัดเลี้ยงจะเกิดขึ้นในช่วงที่มีการหาเสียง อีกลักษณะหนึ่งคือการจัดเลี้ยงในชุมชน ซึ่งจะจัดโดยห้วคณะแนม สำหรับสถานที่อาจเป็นบริเวณที่ว่างในชุมชน หรือร้านอาหารที่ตั้งอยู่ในชุมชนก็ได้ ห้วคณะแนมจะเชิญชาวบ้านมาร่วมรับประทานอาหารแล้วก็ปราศรัยให้สนับสนุนนักการเมืองที่ตนเป็นห้วคณะแนมให้ หลังจากงานเลี้ยงเสร็จแล้วก็เป็นที่นิยมที่จะมีการแจกซองซึ่งมีเงินอยู่ให้มากกลับบ้านไปด้วย การเลี้ยงอาหารพบได้มากในเกือบทุกพื้นที่ แม้แต่ในพื้นที่ที่มีความเจริญ เช่น ย่านเยาวราช พบว่าเจ้าของร้านอาหารแห่งหนึ่งเป็นห้วคณะแนมให้พรรค ล ก็เปิดร้านเลี้ยงอาหารฟรี โดยจะมีคนที่ทำหน้าที่เป็นห้วคณะแนมออกไปเชิญชวนพรรคพวกของตนมารับประทานอาหาร หรือในบริเวณแฟลตก็พบว่าการเหมาร้านอาหารให้ชาวบ้านมาร่วมรับประทานกัน บางพรรคการเมืองเหมาร้านก๋วยเตี๋ยวทั้งร้านให้รับประทานกันเลย

4.3 การสร้างสาธารณประโยชน์

พบว่าผู้สมัคร ส.ส. ได้สร้างสาธารณประโยชน์ให้ชาวบ้านมากในเขตกรุงเทพมหานครนอก เช่น นำเอาลูกรังไปถมถนนที่เป็นหลุมเป็นบ่อ การสร้างสะพานข้ามคลอง การซ่อมสะพาน การดำเนินการขุดตักไฟฟ้าและประปาให้กับบริเวณที่การบริการสาธารณูปโภคดังกล่าวนี้ยังไม่ถึง ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวนี้ย่อมเป็นการสร้างความนิยมให้แก่ตนเองของผู้สมัคร ส.ส. ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้เข้าลักษณะเป็นการหาเสียงทั้งปี เพราะสาธารณูปโภคนี้สามารถทำได้ตลอดเวลา

4.4 การจ้าง หมามอเตอร์ไซค์รับจ้างหรือรถโดยสารสองแถวให้ไปส่งผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งจากบ้านไปยังหน่วยเลือกตั้ง

พบว่ามีการจ้างเหมารถมอเตอร์ไซค์รับจ้างหรือรถโดยสารสองแถวเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งจากบ้านไปยังหน่วยเลือกตั้ง โดยผู้ขับจะเป็นคนบอกกับผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งว่าผู้สมัครคนใดเป็นคนเหมาะให้

4.5 การแจกสิ่งของ

พบว่ามีการแจกอาหารเช่น ข้าวสาร ซึ่งแจกโดยพรรค ก พรรคนี้จะแจกข้าวสารเป็นประจำ หากมีการเลือกตั้งครั้งใดก็จะมีการแจกข้าวสารทุกครั้ง ลักษณะการแจกข้าวสารจะแจกให้ตามบัตรประชาชน หมายความว่า ใครอยากได้ข้าวสาร (1 ถุง) ก็ให้นำเอาบัตรประชาชนไปแสดงแล้วก็จะได้รับแจกข้าวสารมา ชาวบ้านจะรู้ว่าแจกข้าวสารเมื่อใด เพราะหวัคแนซึ่งอยู่ในชุมชนจะเป็นคนบอก ให้มารับข้าวสาร ชาวบ้านเขาบอกกันต่อ ๆ กันไป ไม่นานก็จะเห็นเดินกันเป็นแถวมารับข้าวสาร นอกจากข้าวสารแล้ว ยังพบว่าการแจกเสื้อยืด อาหารแห้ง และตรวจสายตาประกอบแว่นฟรีอีกด้วย

4.6 ข้อเสนอแนะ

ในการแก้ไขการซื้อสิทธิขายเสียงของประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งนั้น จากการศึกษาครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยทราบว่าพฤติกรรมกรรมการซื้อสิทธิขายเสียงนั้นเป็นพฤติกรรมที่ฝังรากลึกอยู่ในสังคมไทย โดยเชื่อมโยงกับค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรม และปัญหาทางเศรษฐกิจและการศึกษาของประชาชนอย่างแน่นแฟ้น การแก้ปัญหานี้จะทำได้เฉพาะจุดใดจุดหนึ่งคงแก้ปัญหาไม่ได้ หากแต่ต้องแก้ปัญหาระบบดังนี้

4.6.1 จัดตั้งองค์กรที่มีหน้าที่ดำเนินการเลือกตั้งโดยเฉพาะ อาจเรียกชื่อองค์กรนี้ว่าองค์กรดำเนินการเลือกตั้งแห่งชาติ องค์กรนี้ต้องมีความเป็นธรรม เป็นผู้ที่ดูแลการเลือกตั้งแทนกระทรวงมหาดไทย การบริหารองค์กรนี้ให้ทำในรูปของคณะกรรมการ ซึ่งมาจากผู้ทรงคุณวุฒิ และเป็นตัวแทนของพรรคการเมือง คณะกรรมการอยู่ในวาระ ๆ ละ 2 ปี และอาจได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการใหม่ได้ สำหรับการบริหารงานให้มีสำนักงานเลขาธิการ องค์กรเป็นผู้รับผิดชอบดูแลและควบคุมเจ้าหน้าที่ซึ่งถือเป็นลูกจ้างขององค์กร

สำนักงานเลขาธิการมีหน้าที่ดำเนินการฝ่ายเลขานุการและธุรการ เพื่ออำนวยความสะดวก และให้เป็นไปตามนโยบายการเลือกตั้งที่กำหนดโดยคณะกรรมการ

4.6.2 ให้มีการลงคะแนนเสียงแบบหนึ่งคนลงคะแนนเสียงได้หนึ่งคะแนน หรือ เรียกกันว่า one man one vote อันเป็นไปตามหลักการลงคะแนนเสียงที่ถูกต้องและ ยุติธรรม การลงคะแนนเสียงอย่างที่เป็นอยู่อย่างในปัจจุบันสิทธิการลงคะแนนเสียงของ สังคมไทยเราไม่เท่าเทียมกัน หมายความว่าสิทธิความเป็นพลเมืองไทยไม่เท่ากัน เกิด ความเหลื่อมล้ำกัน อันเป็นการขัดต่อหลักมนุษยชนโดยแท้ที่คนในประเทศเดียวกันแต่มีสิทธิลง คะแนนเสียงไม่เท่ากัน ดังเห็นได้จากคนที่อยู่ในเขตการเลือกตั้งที่มี ส.ส. ได้ 3 คน จะมี สิทธิเลือก ส.ส. ได้ 3 คน สำหรับประชาชนที่อยู่ในเขตการเลือกตั้งที่มี ส.ส. ได้ 2 คน จะมีสิทธิเลือก ส.ส. ได้ 2 คน คำถามที่เกิดขึ้นตรงนี้คือคนทั้งสองเขตการเลือกตั้งต่างก็ เป็นคนไทยเหมือนกัน แล้วทำไมไม่มีสิทธิเลือก ส.ส. ได้ไม่เท่ากัน มันเป็นความยุติธรรมหรือไม่

4.6.3 ให้มีการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเบอร์เดียว ทั้งนี้เพื่อให้ผู้สมัคร ส.ส. เป็น ที่รู้จักและใกล้ชิดกับประชาชนมากยิ่งขึ้น หากพื้นที่กว้างแล้วจะทำให้ประชาชนและ ส.ส. มีความห่างเหินกัน และคนเก่งคนดีแต่ไม่มีเงิน สามารถหาเสียงโดยการประชาสัมพันธ์ด้วย คุณสมบัติของตนได้กว้างขวางมากกว่า

4.6.4 ให้มีการนับคะแนน ณ ที่ว่าการอำเภอ การนับคะแนนเสียงในปัจจุบันที่ กระทำอยู่เป็นการนับคะแนนที่เป็นไปตามกฎหมายเลือกตั้งฉบับปัจจุบันกำหนดไว้ว่า ให้มีการ นับคะแนนเสียง ณ หน่วยเลือกตั้ง แต่การนับคะแนนดังกล่าวมีจุดที่เอื้ออำนวยให้มีการทุจริต อันเกี่ยวข้องกับการซื้อสิทธิขายเสียงได้ กล่าวคือ หัวคะแนนที่เป็นผู้ควบคุมจำนวนคะแนน เสียงที่ตนเองได้รับมอบหมายจากนักการเมืองมาซื้อเสียง และจากประชาชนที่มาลงคะแนน เสียง ณ หน่วยเลือกตั้งนั้น ๆ สามารถตรวจสอบจำนวนคะแนนเสียงได้ ทำให้สามารถ ควบคุมการลงคะแนนเสียงให้เป็นไปตามจำนวนเงินที่ซื้อเสียงได้ ในทางตรงกันข้ามหากมี การนับคะแนนเสียง ณ ที่ว่าการอำเภอ ซึ่งประกอบด้วยหน่วยการเลือกตั้งหลายหน่วย ให้นำที่บัตรทุกหน่วยมาเพรวมกันในกล่องใหญ่ แล้วคะแนนจึงเริ่มทำการนับคะแนน วิธีการนี้จะไม่ทำให้รู้ว่าคะแนนเสียงแต่ละหน่วยเป็นของผู้สมัครรับเลือกตั้งเบอร์อะไร อัน เป็นการตัดโอกาสที่หัวคะแนนจะตรวจสอบได้ว่า ประชาชนกลุ่มใดหรือหน่วยเลือกตั้งใดลง คะแนนให้ผู้สมัครคนใด ถ้าเป็นเช่นนี้ก็จะไม่ทราบว่ามีชาวบ้านกลุ่มใดเลือก ส.ส. เบอร์ใด

แม้ว่าจะมีการขายเสียง แต่ประชาชนก็มีโอกาสเลือกคนที่ชอบหรือคนดีในสายตาของประชาชนได้ ซึ่งแม้ว่าจะไม่ได้แก่ 100 % แต่ก็เป็มาตรการหนึ่งที่ทำให้การตรวจสอบการซื้อเสียงทำได้ยากลำบากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามการนับคะแนนเสียง ณ ที่ว่าการอำเภอจะต้องมีการบริหารที่บ้ตรที่มีประสิทธิภาพ เพื่อมิให้โอกาสการโกงหรือทุจริตการเลือกตั้งเกิดขึ้น นั่นคือต้องมีการออกแบบที่บ้ตรมิให้มืช่องทางการเปิดระหว่างทางหรือเปลี่ยนบัตรลงคะแนนเสียงระหว่างทางได้ เช่น อาจมีระบบใช้กฎแฉลบรหัสลับ ผู้เปิดรู้ได้เฉพาะระดับอำเภอ ซึ่งเป็นคณะกรรมการ บริหารการเลือกตั้งที่เป็นกลาง ส่วนช่องหย่อนบัตรให้ทำเป็นระบบกลไกอัตโนมัติแบบตั้งเวลาได้ คือตั้งแต่เริ่มเปิดให้ตั้งเวลา ได้ แล้วช่องหย่อนบัตรจะปิดเองเมื่อหมดเวลาหย่อนบัตร (15.00 น.) เป็นต้น ซึ่งตรงนี้อาจมีการลงทุนในเรื่องที่บ้ตรอยู่บ้าง ซึ่งหากค้บก็ควรจะมีการลงทุน เพราะประชาธิปไตยที่บริสุทธิ์มีคุณค่ามากกว่า

4.6.5 จากการศึกษาวิจัยนี้เราพบอย่างชัดเจนว่าต้นตอที่ทำให้การซื้อสิทธิขายเสียงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นั่นคือระบบอุปถัมภ์ระหว่างนักการเมือง หัวคะแนน และชาวบ้าน กล่าวคือกระแสะเงินจะเดินไปตามสายใยของระบบอุปถัมภ์ การจะตัดกระแสะเงินได้จะต้องตัดกระแสะที่เกิดในระบบอุปถัมภ์ แต่ในความเป็นจริง ระบบอุปถัมภ์เป็นปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้นในสังคม จะไปทำลายไม่ได้ ทางที่ทำได้คือการนำเอาหัวคะแนนซึ่งเปรียบเสมือนนายหน้าของนักการเมืองมาให้การอบรมและควบคุมความประพฤติ ซึ่งจะต้องใช้ยุทธวิธีให้กลับมาสนับสนุนสังคมเพื่อมิให้มีพฤติกรรมกาซื้อเสียงแทนนักการเมืองได้

ในหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านหรือแต่ละชุมชนมีคนเป็นหัวคะแนนให้นักการเมือง ซึ่งสามารถทราบได้อย่างแน่ชัดว่าเป็นใคร ทางราชการหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งสามารถเชิญหัวคะแนนมาให้ความรู้เรื่องการเมืองที่มีการเลือกตั้งโดยปราศจากการซื้อเสียง และขอความร่วมมือให้ช่วยดำเนินการเลือกตั้งให้บริสุทธิ์

เราอย่าลืมว่าพฤติกรรมกาซื้อสิทธิขายเสียงอาศัยและฝังรากลึกในระบอบสังคมไทย อันเป็นระบบอุปถัมภ์ซึ่งมีมานาน และส่งผลต่อวิถีชีวิตคนไทยเป็นอันมาก การแก้ปัญหานี้คือแก้โดยการสร้างการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ผ่านระบบอุปถัมภ์ กล่าวคือ ให้การศึกษาอบรมและควบคุมทางสังคมของหัวคะแนน อันเป็นผู้นำกลุ่มของชาวบ้าน ซึ่งมีตัวตนที่สืบทราบได้ว่าเป็นใคร ให้ทำต่อเนื่องเป็นระยะเวลานานหรือตลอดเวลา ไม่ใช่ทำเฉพาะตอนที่มีการหาเสียงเลือกตั้งเท่านั้น

ระบอบอุปถัมภ์ในตัวของมันเองเป็นระบบทางสังคมที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยมาเป็นเวลานาน เป็นระบบที่สะท้อนให้เห็นว่า โดยตัวของระบบเองได้ทำหน้าที่ในสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตกาล พร้อม ๆ กับสังคมไทย การที่ระบบนี้ค้างอยู่เพราะระบบมีโครงสร้างที่สะท้อนให้เห็นสายสัมพันธ์อันเป็นแบบแผนของพฤติกรรมทางสังคม และระบบจะนำไปสู่เป้าหมายที่ดีนั้น ค่านิยมของคนในระบบต้องเป็นค่านิยมที่สะท้อนคุณค่าของสังคมด้วย เช่น ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย โดยเฉพาะสมัยก่อนนี้เป็นระบบที่สะท้อนคุณค่าของสังคมไปในทางที่ดี สนองประโยชน์ทั้งส่วนรวมและของปัจเจกบุคคล ดังเห็นได้จากคนสมัยก่อนมีการฝากลูกฝากหลานไว้กับเจ้านาย ผู้ฝากต้องมั่นใจว่าลูกหลานของตนจะต้องเป็นคนดี และเอาการเอางานไม่ทำให้วงศ์ตระกูลเสียชื่อ และผู้รับฝากก็เห็นว่าคนซึ่งเป็นลูกน้องที่มาฝากรู้จักกัน เป็นคนดีไว้ใจได้ เมื่อรับเข้าทำงานแล้วจะทำงานเพื่อส่วนรวมได้ นี่คือนิยามของระบบอุปถัมภ์ที่มีส่วนดีและช่วยทำให้สังคมไทยดำรงอยู่มานานหลายร้อยปี ระบบอุปถัมภ์จะไม่ดีก็ต่อเมื่อการอุปถัมภ์นั้นเป็นการอุปถัมภ์ผลประโยชน์ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลโดยละเลยต่อประโยชน์ส่วนรวมของคนในชาติ ฉะนั้นหากจะแก้ไขการซื้อสิทธิขายเสียงโดยการดึงเอาหัวคะแนนซึ่งเป็นตัวจักรอันสำคัญของกลไกระบบอุปถัมภ์มาสร้างค่านิยมที่ถูกต้อง คือให้พวกเขาแล้วนำไปถ่ายทอดให้แก่คนในกลุ่มของเขาอีกทอดหนึ่ง

หรือในอีกทางหนึ่งก็ให้ผ่านระบบอุปถัมภ์เช่นกัน แทนที่จะปล่อยให้มีการเมืองจ่ายเงินซื้อเสียง ประชาชนก็ให้รัฐบาลจ่ายเงินเป็นค่าเบี้ยเลี้ยงให้คนที่ออกมาใช้สิทธิ ประเด็นนี้ผิวเผินอาจเป็นเรื่องไร้สาระ เป็นข้อเสนอที่ฟังดูแล้วไม่น่าจะทำ แต่หากพิจารณาให้ลึกลงไป เราจะเห็นว่าที่ผ่าน ๆ มาการเลือกตั้งไทยมีการจ่ายเงินโดยนักการเมืองจนกลายเป็นประเพณีไปแล้ว ชาวบ้านถึงกับพูดกันว่า "เงินไม่มา กาไม่เป็น" (เงินไม่มากาไม่เป็น) ตรงนั้นมันเป็นความเคยชินของประชาชนแล้วที่จะต้องได้รับเงินจากการเลือกตั้ง ฉะนั้นจึงควรมีให้มีการจ่ายเงินให้ประชาชนโดยให้เป็นค่าเบี้ยเลี้ยงและพร้อมกันนั้นก็แก้กฎหมายเลือกตั้ง ลงโทษผู้ซื้อสิทธิขายเสียงให้ลงโทษทั้งสองฝ่าย และเก็บเงินค่าสมัคร ส.ส. ให้มากขึ้น เพื่อจะได้มาเป็นค่าเบี้ยเลี้ยงให้ประชาชนผู้มาใช้สิทธิ จำนวนเงินที่เป็นเบี้ยเลี้ยงนี้อาจจ่ายให้คนละ 100 บาท สมมุติประชาชนมีสิทธิออกเสียงจำนวน 30 ล้านคน เงินที่จะใช้เพื่อการนี้ก็เป็น 3,000 ล้านบาท ซึ่งน่าจะเป็นตัวเลขที่คุ้มกับการลงทุนเพื่อประชาธิปไตย

4.6.6 ข้อเสนอแนะประเด็นนี้เป็นข้อเสนอเกี่ยวกับการเงินซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของนักการเมืองสำหรับใช้เพื่อการซื้อสิทธิขายเสียง จะต้องมีการควบคุมตรวจสอบการใช้เงินเพื่อการซื้อสิทธิขายเสียง จะต้องมีการควบคุมตรวจสอบการใช้เงินเพื่อการเลือกตั้งอย่างเป็นระบบเปิดเผย หรือโปร่งใส นั่นคือจะต้องมีการจำกัดจำนวนเงิน มีการกำหนดจำนวนเงิน และแหล่งที่มาของเงิน มีการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาควบคุมดูแลและตรวจสอบการใช้เงินของนักการเมืองหรือของพรรคการเมือง ดังมีรายละเอียดดังนี้

1) แหล่งที่มาของเงิน นักการเมืองหรือพรรคการเมืองมีเงินได้จากการสนับสนุนของบุคคลและองค์กรเท่านั้น ต้องมีการกำหนดว่าบุคคลธรรมดาและองค์กรสามารถบริจาคเงินให้นักการเมืองหรือพรรคการเมืองได้ไม่เกินจำนวนเท่าใดในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง เช่น ไม่เกิน 5,000 บาท สำหรับบุคคลธรรมดาและไม่เกิน 100,000 บาท สำหรับนิติบุคคล และห้ามบุคคลนำเงินของตนเอง หรือของนิติบุคคลที่เกี่ยวข้องมาใช้ช่วยในการหาเสียง เมื่อตนเองสมัครรับเลือกตั้ง

2) การควบคุมเงิน เงินที่ได้รับบริจาค นักการเมืองหรือพรรคการเมืองจะต้องแจ้งยอดเงินไว้กับคณะกรรมการควบคุมเงินสำหรับการเลือกตั้งแห่งชาติไว้ ว่าได้รับบริจาคมาเท่าไร และใช้จ่ายสำหรับการเลือกตั้งแต่ละครั้งไปเท่าใด

3) องค์กรควบคุมเงิน ให้มีองค์กรขึ้นมาองค์กรหนึ่ง อาจเรียกว่าคณะกรรมการควบคุมเงินสำหรับการเลือกตั้งแห่งชาติ คณะกรรมการชุดนี้ต้องเป็นกลาง องค์กรอิสระ และกรรมการมาจากการเสนอชื่อจากพรรคการเมือง และคัดเลือกจากบุคคลที่มีชื่อเสียงที่เป็นที่ยอมรับของสังคมไทย โดยให้องค์กรเอกชนหรือกลุ่มทางสังคมหรือสมาคมต่าง ๆ เป็นผู้เสนอชื่อมา คณะกรรมการชุดนี้มีวาระการดำรงตำแหน่งวาระละ 5 ปี

4) ควบคุมผู้บริจาคเงิน ในข้อ 6.1 ได้ระบุไว้ว่าให้บุคคลธรรมดาสามารถบริจาคเงินได้ไม่เกิน 5,000 บาท ซึ่งไม่ควรกำหนดไว้สูงมากนัก ทั้งนี้เพื่อป้องกันการผูกขาดหรือการครอบงำทางการเมือง และต้องการให้การสนับสนุนนักการเมืองหรือพรรคการเมืองจากประชาชนให้กว้างขวาง ไม่กระจุกตัวอันเป็นเหตุให้บุคคลมีความได้เปรียบเสียเปรียบในทางการเมืองเนื่องจากเงิน และก่อให้เกิดความอยุติธรรม ซึ่งตรงนี้มีการควบคุมในตัวอยู่แล้ว แต่สำหรับนิติบุคคลที่กำหนดให้สามารถบริจาคได้ ไม่เกิน 100,000 บาท นั้น ได้กำหนดให้นิติบุคคลที่จะทำการบริจาคเงินให้นักการเมืองหรือพรรคการเมืองจัดตั้งคณะกรรมการกิจกรรมทางการเมืองขององค์กรนิติบุคคลของแต่ละแห่งขึ้นมา

และจดทะเบียนไว้กับคณะกรรมการควบคุมเงินสำหรับการเลือกตั้งแห่งชาติ หน้าที่ของคณะกรรมการกิจกรรมทางการเมืองของแต่ละองค์กรนิติบุคคล จะเป็นผู้ทำหน้าที่แทนองค์กรนิติบุคคล พิจารณาการบริจาคเงินให้กับนักการเมืองหรือพรรคการเมืองว่าจะบริจาคให้ใครบ้าง และเป็นจำนวนเท่าใด

คณะกรรมการกิจกรรมทางการเมือง เป็นคณะบุคคลที่องค์กรนิติบุคคล เช่น บริษัท ห้างร้าน เป็นผู้แต่งตั้งขึ้นมาเป็นองค์กรของตนเอง เพื่อทำหน้าที่ทางด้านการเมืองในนามหรือแทนองค์กรของตน ซึ่งกิจกรรมทางการเมืองนี้ไม่จำกัดเฉพาะการบริจาคเงินให้พรรคการเมืองเท่านั้น ยังมีหน้าที่อื่น ๆ ทางการเมืองได้อีก ตามความเหมาะสมอีกด้วย

การจำกัดจำนวนเงินที่บุคคลและองค์กรจะบริจาคหรือให้ความช่วยเหลือแก่พรรคการเมืองดังกล่าวเป็นการดำเนินการเพื่อป้องกันการผูกขาดโดยเงินหรือทุนของนายทุนไม่กี่ราย ซึ่งหากไม่ทำแล้วสังคมไทยจะอยู่ในฐานะที่มหาเศรษฐีบางกลุ่มเงินเพื่อจัดตั้งรัฐบาลได้ การควบคุมการบริจาคเงินจะส่งผลให้มีการกระจายแหล่งเงินที่จะให้หรือสนับสนุนนักการเมืองหรือพรรคการเมืองมากขึ้น การผูกขาดอำนาจทางการเมืองจึงไม่น่าจะเกิดขึ้น

สังคมไทยในปัจจุบันเป็นสังคมที่องค์กรต่าง ๆ เกิดขึ้นและเข้ามามีบทบาททางสังคมเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้นทุก ๆ วัน และยังจะขยายออกไปอีกในวันข้างหน้า ดังนั้นการกระจายการสนับสนุนให้องค์กรทางสังคมรับผิดชอบทางการเมือง น่าจะเป็นการสร้างการกระจายความรับผิดชอบต่อสังคมให้มีความหลากหลาย และมีการถ่วงดุลอำนาจระหว่างกลุ่มพลังอำนาจทางการเมืองเข้ามาแทนที่การผูกขาดอำนาจทางการเมืองของกลุ่มนายทุนระดับมหาเศรษฐี ที่ใช้ระบอบอุปถัมภ์เป็นเครื่องมือนำไปสู่การมีตำแหน่งทางการเมือง โดยเลือกตั้งที่ใช้เงินเป็นปัจจัยซื้อเสียงเป็นสำคัญได้

หากไม่มีการควบคุมเงินของนักการเมืองและพรรคการเมืองอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ทราบที่มาที่ไปของเงินของพรรคการเมืองหรือนักการเมืองแล้ว ก็เป็นการยากนักที่จะจัดการซื้อสิทธิขายเสียงได้ และมาตรการนี้ในต่างประเทศที่ประชาธิปไตยพัฒนาแล้วอย่างสหรัฐอเมริกาที่มีระบบการควบคุมเงินที่เอกชนบริจาคให้พรรคการเมืองหรือนักการเมืองมานานแล้ว และประเทศที่ใกล้เคียง ๆ กับเราอย่างญี่ปุ่นก็มีกฎหมายออกมาเพื่อควบคุมการเงินของพรรคการเมืองมาไม่นานมานี้เช่นกัน และสำหรับไทยเราควรที่จะดำเนินการโดยเร็ว ซึ่งหากดำเนินการได้ก็จะช่วยให้นักการเมืองประเภซื้อเสียงทำการซื้อโดยยากลำบาก เพราะเงินถูกควบคุมอย่างเป็นระบบแล้วย่อมเป็นการยากที่จะนำเงินมาใช้เพื่อการซื้อเสียงซึ่งต้องใช้เป็นจำนวนมาก

5) นโยบายการซื้อสิทธิขายเสียงยังเกี่ยวข้องโดยตรงกับการกระจายอำนาจการปกครองอีกด้วย หลักการกระจายอำนาจจะสอดคล้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันเป็นการปกครองที่มุ่งให้อำนาจแก่ประชาชน ให้เพียงพอแก่การปกครองตนเองได้ และในขณะเดียวกัน รัฐก็มีอำนาจพอที่จะรักษาเอกราชแห่งรัฐได้ การปกครองตนเองของประชาชนจะออกมาในรูปของการจัดการปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มุ่งให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง เพื่อความมีชีวิตทุก ๆ ด้าน ในชุมชน ด้วยการอาศัยศักยภาพของชุมชนนั้นเอง กล่าวคือ องค์การการปกครองท้องถิ่นต้องได้รับการมอบอำนาจที่เป็นอิสระอย่างเพียงพอ ต่อความสามารถในขั้นที่จะสร้าง โครงสร้างพื้นฐานแก่ประชาชนในท้องถิ่นได้ และเมื่อประชาชนมีความเพียงพอในด้านปัจจัยพื้นฐาน ไม่ว่าจะเป็นถนน สะพาน ไฟฟ้า ประปา และอื่น ๆ ที่อยู่ในความรับผิดชอบขององค์การปกครองท้องถิ่นแล้ว การที่ผู้สมัคร ส.ส. จะมาหาเสียงโดยการสัญญาว่า จะสร้างสาธารณูปโภคต่าง ๆ ให้ นั้น ก็จะไม่เกิดขึ้น และที่สำคัญ คือ การปกครองท้องถิ่นเป็นโรงเรียนฝึกหัดประชาธิปไตยที่มีประสิทธิภาพยิ่ง

6) ความมอบหมายให้คณะกรรมการชุดหนึ่ง ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียง โดยผ่านทางสื่อมวลชนทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และภาพโปสเตอร์ อย่างสม่ำเสมอ ตลอดเวลา ไม่ใช่ทำแบบไฟไหม้ฟาง ก่อนการเลือกตั้งเท่านั้น ทั้งนี้รัฐบาลจะต้องจัดสรรงบประมาณให้ได้อย่างเพียงพอ

7) แก้ไขกฎหมายเลือกตั้ง ให้ครอบคลุมการเลือกตั้งทุกชนิด ทุกระดับ เฉพาะในประเด็นการป้องกันการซื้อสิทธิขายเสียง หรือประเด็นที่เกี่ยวข้อง

8) กระทรวงศึกษาธิการ ควรกำหนดเป็นนโยบาย ให้ผู้บริหารโรงเรียน กำกับและกดดันให้ครู อาจารย์ กำกับดูแลการเลือกตั้งทุกชนิดในโรงเรียน ไม่ให้มีการใช้เงินในการทำเสียงหรือการทำเสียงที่มีแนวโน้มว่าจะซื้อสิทธิขายเสียง และไม่ให้โรงเรียน ได้รับความช่วยเหลือทุกชนิด ทุกห้วงเวลา จากนักการเมืองทั้งระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด หรือระดับประเทศหรือไม่ได้รับความช่วยเหลือที่ไม่แจ้งชื่อผู้บริจาค และ/หรือพรรคหรือกลุ่ม อันจะเป็นประโยชน์แก่การทำเสียงเลือกตั้งทั้งในระดับสั้นและระยะยาว

9) รัฐบาลควรแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อทำหน้าที่ ขอรับข้อมูลการซื้อสิทธิขายเสียงจากองค์กรกลาง มาวิเคราะห์แล้วสร้างตัวอย่างสถานการณ์จำลอง แต่งเป็นบทละคร นิทาน หรือเขียนเป็นตัวอย่างแผนการสอน เพื่อสอดแทรกในวิชาต่าง ๆ เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษามีอุดมการณ์ประชาธิปไตย ยึดมั่นในสิทธิและหน้าที่ของตน

ชี้ให้เห็นจุดเด่นของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เห็นคุณค่าประโยชน์ของการเลือกตั้ง ผลเสียของการขายเสียง ทั้งนี้ให้มีระดับความยากที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

10) เจ้าหน้าที่ตามกฎหมาย จะต้องกวาดขัน สืบสวน และจับกุมผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับการซื้อสิทธิขายเสียงอย่างเข้มงวดกวาดขัน และอย่างจริงจังโดยไม่มีการละเว้นหรือเลือกปฏิบัติหรือเพิกเฉยแก่ประการใด

11) องค์รกรกลางซึ่งทำหน้าที่ควบคุมการเลือกตั้งให้เป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรมนั้น ควรจะเพิ่มบทบาทให้มากขึ้นในการปฏิบัติหน้าที่ในการเลือกตั้งด้วยการติดตามสืบสวน หาเบาะแสการซื้อสิทธิขายเสียง โดยปฏิบัติงานร่วมกันกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อสกัดกั้นการซื้อสิทธิขายเสียงให้ดำเนินไปด้วยความยากลำบากยิ่งขึ้น

12) เจ้าหน้าที่ของรัฐคนใดไม่ว่าจะเป็น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ข้าราชการ พลเรือน ลูกจ้างประจำ ทหาร และตำรวจ ที่กระทำตัวเป็นหัวคะแนนของผู้สมัครรับเลือกตั้ง จะต้องถูกลงโทษอย่างหนัก เพราะถือว่าเป็นผู้บ่อนทำลายประชาธิปไตย

13) รัฐบาลต้องยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของชนยากไร้ให้เป็นผู้มีรายได้สูงขึ้น ครอบครัวมีเศรษฐกิจดีขึ้น ลดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยให้แคบลง กระจายรายได้ออกไปยังประชาชนที่ด้อยโอกาสให้มากขึ้นกว่าเดิม เมื่อคนส่วนใหญ่มีรายได้สูงขึ้น โอกาสการซื้อสิทธิขายเสียงก็จะน้อยลง

14) จะต้องเร่งให้ประชาชนมีการศึกษาสูงขึ้น การขยายโอกาสทางการศึกษาจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ไปถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนของชุมชนต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักร จะต้องมีผลในทางปฏิบัติอย่างจริงจัง โดยสอดคล้องหลักการเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การใช้สิทธิในการเลือกตั้งและโทษภัยของการซื้อสิทธิขายเสียง และถ้าเป็นไปได้ควรให้โอกาสทางการศึกษาจนถึงขั้นปริญญาตรีแก่ประชาชนทุกคน ซึ่งน่าจะคุ้มค่ากับการลงทุน เพราะ "การศึกษา" คืออาวุธที่จะพินาศการซื้อสิทธิขายเสียงให้หมดไปได้

15) รัฐจะต้องปรับปรุงการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่ให้บริการแก่ประชาชนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติต่อประชาชนอย่างรวดเร็วและเสียสละ ระเบียบราชการบางอย่างที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานการให้บริการแก่ประชาชนจะต้องได้รับการแก้ไข เพื่อว่าประชาชนจะสามารถใช้บริการของรัฐได้โดยสะดวกและรวดเร็ว โดยไม่ต้องไปพึ่งบารมีของผู้สมัครรับเลือกตั้งและหัวคะแนนของผู้สมัครรับเลือกตั้ง

16) ควรจะต้องมีการวิจัยดูว่า การเลือกตั้งแบบแบ่งเขตกับการรวมเขตแบบไหนจึงจะสะกิดกันการซื้อสิทธิขายเสียงได้ดีกว่ากัน เพราะการรวมเขตจะทำให้ผู้ซื้อสิทธิต้องจ่ายเงินมากกว่าการแบ่งเขต และผู้สมัครรับเลือกตั้งที่มีแนวโน้มว่าจะซื้อสิทธิในการเลือกตั้งจะมีปฏิกิริยาต่อการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตและรวมเขตอย่างไร จะได้อาศัยเป็นข้อมูลในการกำหนดเขตเลือกตั้งต่อไป

17) สร้างแรงจูงใจการไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้เกิดขึ้นในแต่ละชุมชน แรงจูงใจดังกล่าวอาจเป็นรางวัลสำหรับชุมชนที่ปลอดจากการซื้อสิทธิขายเสียง เพื่อการพัฒนาชุมชนนั้น ๆ เพื่อชาวบ้านจะได้เปลี่ยนทัศนคติมาเห็นประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตน และเพื่อชาวบ้านจะได้สร้างวัฒนธรรมใหม่ที่พึงปรารถนาต่อไป

18) เร่งผลักดันให้มีการปฏิรูปการเมืองทั้งระบบให้เร็วที่สุด เพราะระบบที่เป็นอยู่ขณะนี้ไม่สามารถแก้ปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียงได้อย่างถาวรอีกต่อไป ไม่ว่าจะเป็นระบบการเลือกตั้ง ระบบการสรรหาคณะรัฐมนตรี หรือระบบการถ่วงดุลอำนาจระหว่างฝ่ายบริหารกับฝ่ายนิติบัญญัติก็ตาม

บรรณานุกรม

เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม "ประชาธิปไตยกับการใช้เงินและการประพตมิชอบของ
นักการเมือง" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ฉบับ 25 กันยายน 2532

จรูญ สุภาพ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว รายงานการประเมินผลเรื่อง พฤติกรรมของการ
ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งและการบริหารการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
: ศึกษากรณีการเลือกตั้งตำแหน่งที่ว่างของจังหวัดบุรีรัมย์ 28 สิงหาคม 2526
รายงานการวิจัยเสนอกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, กรุงเทพมหานคร,
เจ้าพระยาการพิมพ์, 2527

เด่นพงษ์ พลละคร "ผู้แทนราษฎรหรือผู้ซื้อราษฎร" มติชน ฉบับวันที่ 14 สิงหาคม 2529

ปิยะพันธ์ ปิงเมือง ปัญหาพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งในกระบวนการการเมืองไทย : ศึกษา
กรณีเลือกตั้งในกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 วิทยานิพนธ์
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533

เพิ่มพงษ์ เชาวลิต และสมภาพ จิตวิรมย์ศรี หาคะแนนอย่างไรให้ได้เป็น ส.ส.
กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2531

พงษ์ธร จันทรแก้ว ผลกระทบทางการใช้เงินซื้อเสียงต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียง
เลือกตั้ง : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิทยานิพนธ์
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2535

รังสรรค์ ชนะพรพันธ์ อันิจลักษณะของการเมืองไทย เศรษฐกิจวิเคราะหว่าด้วยการเลือกตั้ง
กรุงเทพมหานคร, นำอักษรการพิมพ์, 2536

สุจิต บุญการ เงินกับการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง โครงการศึกษานโยบายสาธารณะ
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2528

✓ สำนักนโยบายและแผนกระทรวงมหาดไทย รายงานการศึกษาเกี่ยวกับการซื้อคะแนนเสียง
และทุจริตในการเลือกตั้ง : ข้อเท็จจริงและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
กรุงเทพมหานคร, กระทรวงมหาดไทย, 2532

สมบัติ จันทรวงศ์ การเลือกตั้งไทยกับพฤติกรรมเบี่ยงเบนในการหาเสียง : บังคับพื้นฐาน
และแนวทางแก้ไข เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม เสนอคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ,
2535

เศรษฐพร ศุภรีพิทักษ์ ถ้าอยากเป็นผู้แทน กรุงเทพมหานคร, สมาคมสังคมศาสตร์แห่ง
ประเทศไทย, 2531

อศิน รพีพัฒน์, "กำเนิดและจุดจบของสลิ้มแห่งหนึ่งในกรุงเทพ" การเมืองในปรากฏการณ์
สังคมไทย รวบรวมและวิเคราะห์โดย กนก วงษ์ตระหง่าน กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529

มติชน ฉบับวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2538

Gary C. Jacofrom "Money and Votes Reconsidered : Congressional
Elections 1972 - 1982" paper prepared for Canegie Mellon
Conference on Political Economy June, 22-23, 1986

Guald L. Curtis Election Campaigning Japanese Style, New York,
Columbia University Press, 1971

Willian J. Crotly Politial Reform and the American Experience
New York, Harper and Roue, 1972